

บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทาหรณ์และคำแนะนำ
แห่ง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ (ตอนที่ ๒)

สารบัญ

หน้าปก

คำนำ

สารบัญ

ก

ข

บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธรณ์

และคำแนะนำ

แห่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๒ (ตอนที่ ๒)

โดย

หลวงประดิษฐมนูธรรม

(ปรีดี พนมยงค์)

เนติบัณฑิตสยาม

คอกเตอร์ กฎหมายฝรั่งเศส

ประกาศนียบัตร การศึกษาชั้นสูง ในทางเศรษฐวิทยา

ผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมาย

อาจารย์โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

เลขาธิการ เนติบัณฑิตสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์นิติสาส์น

ถนนสีลม เลขที่ ๕๗๖ จ. ก. พระนคร

พ. ศ. ๒๔๗๓

(มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

ป.ย.
๑๑/๕/๗๓

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้จัดพิมพ์ขึ้นต่อจากหนังสือบันทึก
ข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทาหรณ์และคำแนะนำแห่ง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ ตอนที่ ๑

ถ้าท่านผู้อ่านพบข้อบกพร่องอย่างใด ๆ ในหนังสือ
เล่มนี้แล้ว ขอได้โปรดให้อภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย และ
ถ้าจะกรุณาชี้แจงข้อบกพร่องนั้นมาเพื่อข้าพเจ้าได้นำ
ลงแก้ไขในหนังสือฉบับต่อไปจะเป็นพระคุณมาก

หลวงประดิษฐมนูธรรม

วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

ชำนาญหอสมุด

ก
347.0104
ป1415 ข
ค.๒
๗๒

สำนักหอสมุด
169134

สารบัญ

หน้า

บรรพ ๒

หนังสือ

ลักษณะ ๒ สัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

๑

บทที่ ๑ สัญญา คืออะไร ?

๑

วิเคราะห์ศัพท์ สัญญาตาม

ปทานุกรมกระทรวงธรรมการ

๒

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดยกรมหลวงราชบุรี

๒

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดย

พระยามโนปกรณ ๑

๒

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดยพระยา

มานวราชเสวี

๓

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามประมวล

แพ่ง ๑ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖

๓

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดยพระสารสาสน์

ประพันธ์

๔

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

ฝรั่งเศส

๕

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

อังกฤษโดยท่านแซลมอนด์และวิงฟิลด์ ๕

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

เยอรมันโดยท่านเมอเลอเนาแอร์

๕

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมายสวิสส์ ๖

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

ญี่ปุ่นโดยดีเบกเกอร์

๖

เกณฑ์ของสัญญา

๗-๑๖

บทที่ ๒ ประเภทต่าง ๆ ของสัญญา

๑๖

ข้อ (๑) พิจารณาจำนวนของผู้เป็น

ฝ่ายที่จะต้องปฏิบัติตามหนี้ที่สัญญา

ได้ก่อให้เกิดขึ้น

๑๖-๑๗

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก

๑๘-๒๓

ข้อ (๒) พิจารณาถึงค่าแลกเปลี่ยน

ในสัญญาว่ามีหรือไม่

๒๓-๒๗

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก

๒๗-๒๘

ข้อ (๓) พิจารณาถึงลักษณะของ
สัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งบัญญัติ
ไว้โดยละเอียด

๒๘-๒๙

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก ๒๙-๓๐

ข้อ (๔) พิจารณาว่าสัญญาใดสมบูรณ์
ด้วยคำพิงตนเองหรืออาศัยสัญญาอื่น

๓๐

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก ๓๐-๓๑

ข้อ (๕) พิจารณาว่าสัญญาชนิดใด
จะสมบูรณ์ด้วยกระทำการใด

๓๑-๓๓

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก ๓๓-๓๔

หมวด ๑ ก่อให้เกิดสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป ๓๕-๓๖

มาตรา ๓๕๔-๓๖๘ ๓๗-๕๕

หมวด ๒ ผลแห่งสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป ๖๐-๗๐

มาตรา ๓๖๕-๓๗๖ ๗๑-๘๕

หมวด ๓ มัตจำและกำหนดเบี้ยปรับ

บันทึกข้อความทั่วไป ๘๖-๙๐

มาตรา ๓๗๗-๓๘๕

๕๑-๑๐๘

หมวด ๔ เลิกสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

๑๐๕-๑๑๐

มาตรา ๑๘๖-๓๕๔

๑๑๑-๑๒๓

ลักษณะ ๓ จัดการงานนอกสั่ง

บันทึกข้อความทั่วไป

๑๒๔-๑๒๕

บทที่ ๑ ผู้จัดการไม่ได้รับแต่งตั้งให้ เป็นตัวแทน

๑๒๕

บทที่ ๒ การกระทำนั้นต้องเกี่ยว

แก่กองทรัพย์สินของตัวการ

๑๒๕-๑๒๖

บทที่ ๓ ผู้จัดการมีเจตนาจัดการ

งานของผู้อื่น

๑๒๖-๑๒๗

บทที่ ๔ ผู้จัดการต้องมีความสามารถ

ตามกฎหมาย

๑๒๗-๑๒๘

มาตรา ๓๕๕-๔๐๕

๑๓๐-๑๔๖

ลักษณะ ๔ ลาภมิควรได้

บันทึกข้อความทั่วไป

๑๔๗-๑๔๘

บทที่ ๑ เกณฑ์แห่งลาภมิควรได้ ๑๔๘-๑๕๔

บทที่ ๒ การคืนทรัพย์ ๑๕๔

มวตรา ๔๐๖-๔๑๕ ๑๕๕-๑๘๑

ลักษณะ ๕ ละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป ๑๘๒-๑๘๓

บทที่ ๑ เกณฑ์สำคัญแห่งละเมิด ๑๘๓-๑๘๘

บทที่ ๒ ความต่างกันระวางการทำ

ละเมิดในทางแพ่งกับการกระทำ

ผิดในทางอาชญา ๑๘๘-๒๐๒

บทที่ ๓ ความต่างกันระวาง

ละเมิดกับการทำผิดสัญญา ๒๐๒-๒๐๓

หมวด ๑ ความรับผิดเพื่อละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป ๒๐๘

บทที่ ๑ ความรับผิดในผลละเมิด

ของบุคคลอื่น ๒๐๘-๒๑๑

บทที่ ๒ ความรับผิดในผล

ละเมิดอันเกิดจากทรัพย์ ๒๑๑-๒๑๒

มาตรา ๔๒๐-๔๓๗

๒๑๓-๒๔๐

หมวด ๒ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป

๒๔๑-๒๔๒

มาตรา ๔๓๘-๔๔๘

๒๔๓-๒๖๒

หมวด ๓ นิรโทษกรรม

บันทึกข้อความทั่วไป

๒๖๓-๒๖๔

มาตรา ๔๔๙-๔๕๒

๒๖๕-๒๗๑

สำนักหอสมุด

ประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๒

หน้

ลักษณะ ๒

สัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

บทที่ ๑

สัญญาคืออะไร?

คำว่า “สัญญา” ตามกฎหมายนั้น เป็น
การยากที่จะให้คำวิเคราะห์ศัพท์ ประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับที่ใช้ในปัจจุ

บันทึก ไม่ได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่าสัญญาคืออะไร แต่ในปทานุกรมกระทรวงธรรมการ สำหรับ นักเรียน พิมพ์ เมื่อ พ. ศ. ๒๔๗๒ ให้ความหมายว่า “...(ไทยใช้) ข้อตกลง โดยแลกเปลี่ยนประโยชน์กัน” แต่เราจะเห็นได้ต่อไปว่าในทางกฎหมาย สัญญานั้น อาจไม่มีประโยชน์แลกเปลี่ยน ใน ราวางผู้ เป็นฝ่ายในสัญญาก็ได้ เช่นสัญญาให้, ฝาก, บืม ๆ ล ๆ เหล่านี้เป็นต้น

พระเจ้าฟ้าง้าว กรมหลวงราชบุรี ฯ ได้ทรงอธิบายไว้ว่า “สัญญานั้น แปลว่า ความยินยอมทั้ง ๒ ฝ่าย หรือมากกว่า ๒ ฝ่าย ในการที่จะทำ หรือ ละเว้นทำอย่างใด อย่างหนึ่ง”

พระยามโนปกรณีย์ ได้อธิบายไว้ว่า^๑
“...สัญญาตามกฎหมายแปลว่า ความตกลง

๑ ให้ดูเล็กเซอร์ซ ของพระเจ้าฟ้าง้าว กรมหลวงราชบุรี ฯ (ซึ่งกรุงเทพ ฯ บรรณาธิการพิมพ์ขึ้น) หน้า ๑๓๒

๒ ให้ดูหนังสือมูลคดีสัญญาของพระยามโนปกรณีย์ (หลวงประดิษฐไพจิตร) หน้า ๘

ลงในระหว่าง ๒ คนหรือมากกว่า ๒ คนขึ้นไป
ที่จะกระทำหรือละเว้นอะไรก็ดี โดยมีความ
ประสงค์จะให้ฟ้องร้องกันได้ เมื่อฝ่ายใด
กระทำผิด หรืออีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าโดยมีความ
ประสงค์จะให้มีความผิดในแพ่ง^๑ แก่กัน ”

พระยามานวราชเสวี ได้อธิบาย^๒ ไว้ว่า
“สัญญาตามกฎหมายนั้น คือความตกลง
อันบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายซึ่งบุคคล
ตั้งแต่ ๒ หรือมากกว่า ๒ ขึ้นไปได้ก่อให้เกิด
ขึ้น เป็นเหตุให้ฝ่ายหนึ่งมีสิทธิ และอีกฝ่าย
หนึ่งจำต้องกระทำ หรือละเว้นกระทำการ
อย่างใดอย่างหนึ่ง ”

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
สยามฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๑๐๖ ได้
วิเคราะห์ศัพท์ “สัญญา” ว่า “สัญญานั้นเป็น
ความตกลงคำกันระวาง บุคคลตั้งแต่สอง

๑ หน้าที่ในแพ่งนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียกว่า หนี้

๒ ให้อ่านหนังสือคำอธิบายมูลคดีสัญญาของพระยามานวราชเสวีหน้า ๑

ขึ้นไป ก่อให้เกิด ประการหนึ่ง ฤๅหลาย
ประการ ”

พระ สารสาสน์ ประพันธ์ได้อธิบายไว้
ว่า “สัญญา” ในที่นี้ หมายถึงสัญญาที่มีฝ่าย
อย่างน้อยฝ่ายละคนขึ้นไป ได้กระทำความ
ตกลงยินยอม ก่อ กิจการใน กฎหมายให้เกิด
ผลเป็น “หนี้” ขึ้นบังคับบัญชากันได้”

ใน กฎหมายฝรั่งเศส^๑ คำว่า “สัญญา”
(Contrat) จะต้องมุ่งต่อการก่อให้เกิด
ส่วนการเปลี่ยนแปลง แก่ไข หรือระงับหนี้
ที่มีอยู่แล้วนั้น เช่นการปลดหนี้ ไม่เรียกว่า
“สัญญา” แต่คงเป็นความตกลงชนิดหนึ่ง
(Convention)

๑ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖) โดยพระ
สารสาสน์ ประพันธ์ (ชั้น จารุวัตร) ตอนที่ ๓ หน้า ๔๐๕ และต่อไป

๒ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา ๑๑๐๑ บัญญัติว่า “สัญญา” คือ
ความตกลง ซึ่งบุคคลหนึ่งหรือหลายบุคคลผูกพันต่อกับบุคคลหนึ่งหรือหลาย บุคคล
ที่จะโอนทรัพย์สิน กระทำการ หรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด และให้
คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสของศาสตราจารย์โอบรีและไร (Aubry
et Rau) เล่ม ๔ หน้า ๔๖๖ ของศาสตราจารย์ ปลามิโอล (Planiol) เล่ม ๒
หน้า ๓๑๓

ตาม คำอธิบาย กฎหมาย สัญญา อังกฤษ
โดยท่านแซลมอน และ วินฟิลด์ ได้วิเคราะห์
คำ “สัญญา” (Contract) ว่า ความตกลง
เพื่อก่อและแสดงพันธะระหว่างผู้เป็นฝ่าย^๑

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา
๓๐๕ ว่า “นอกจากจะมีบทบัญญัติไว้เป็น
อย่างอื่น การก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ หรือ
เปลี่ยนแปลงการนั้นโดยนิติกรรม จะต้อง
ทำเป็น “สัญญา” ระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย”

ท่านเมอเลอเนอแอร์^๒ ได้ทำหมายเหตุไว้
ว่า กฎหมายเยอรมันใช้คำ “สัญญา” ก็
แต่จะเพาะการตกลงที่ก่อให้เกิดหนี้

๑ ดูหนังสือ Law of Contract by Salmond and Winfield
หน้า ๑๐ ที่ว่า “...we must define a contract as an agree-
ment creating and defining obligations between par-
ties”

๒ ดู

ก) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันแปลและฟุตโน้ตโดย เมอเลอเนอแอร์ (De
Meulenaère) ที่ปฎิภาณศาลอุทธรณ์ตั้งอยู่ ณ จังหวัดกอดด์ (เบลเยียม)
หมายเหตุในหน้า ๓๘

ข) หนังสือหลักกฎหมายแพ่งเยอรมันโดยซุสเตอร์ ชื่อ ๑๔๐ และต่อไป

ค) หนังสือว่าด้วยหลักทั่วไปแห่งหนี้ในร่างประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันโดย
ศาสตราจารย์ ซาเลย์ (Saleilles) ชื่อ ๑๓๖ และต่อไป.

ตามกฎหมายสวิสส์ คำว่า “สัญญา”
(Contrat) และ คำว่า “ความตกลง”
(Convention) ใช้ปนกัน กล่าวคือ สัญญา
อาจมุ่งหมายต่อการก่อ เปลี่ยนแปลง แก่
ไข และระงับหนี้ได้ด้วย มิใช่ก่อให้เกิดหนี้
แต่อย่างเดียว เพราะฉะนั้น คำว่า “สัญญา”
ในกฎหมายสวิสส์ จึงมีความหมายกว้างกว่า
ในกฎหมายฝรั่งเศส ฯลฯ

ตามกฎหมายญี่ปุ่น เท่าที่ปรากฏในคำ
อธิบาย ของ ดีเบกเกอร์^๒ ว่า “สัญญา
(Keiyaku) คือความตกลง แห่ง การแสดง
เจตนา ของ บุคคลสอง ฝ่าย หรือ มากกว่านั้น
ซึ่งมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดหรือกำหนดผลใน
กฎหมายเอกชนระหว่างบุคคล” ดังนั้น คำว่า
“สัญญา” ในกฎหมายญี่ปุ่นจึงมีความหมาย
กว้าง

๑ ดู ก) คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งสวิสส์ลักษณะหนี้ โดย ศาสตราจารย์
รอสเซล (Rossel) เล่ม ๑ ข้อ ๒๔

ข) คำอธิบายประมวล กฎหมาย แพ่ง สวิสส์ ลักษณะ หนี้ โดย ดอกเตอร์ฟิค
(Fick) หน้า ๒๑ ข้อ ๕

๒ ดูหนังสือหลักและทางปฏิบัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นโดยดีเบกเกอร์
(De Becker) หน้า ๓๔๘

รวมความว่าคำว่า “สัญญา” นั้น ในกฎหมายบางประเทศ จำกัดแต่ความตกลงที่ก่อให้เกิดหนี้ และในบางประเทศมีความหมายอย่างกว้าง คือรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ระงับหนี้ และความตกลงอื่นๆ ในกฎหมายเอกชนด้วย

ผู้เขียนสมุดเล่มนี้ จะไม่วินิจฉัยปัญหาอันเกี่ยวแก่ศัพท์โดยทั่วไป จะขอรวบรัดกล่าวแต่ใน กฎหมาย แพ่ง และ พาณิชยว่า “สัญญา” คือ “ความตกลงในระวางบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปโดยมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดหนี้” เพราะฉะนั้น สัญญา จึงเป็นนิติกรรมชนิดหนึ่ง* แต่มีหลักเกณฑ์พิเศษออกไปดังนี้

๑. มีบุคคลตั้งแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไป
๒. มีความตกลงกัน

* นิติกรรม ไม่เป็นสัญญาเสมอไป เพราะอาจมีบุคคลฝ่ายเดียว เจตนาของฝ่ายเดียว และอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลง แก้ไขและระงับหนี้ได้ด้วย

๓. มีความมุ่งหมายต่อการก่อให้เกิดหน้
การที่แยกออก พิจารณาหลัก พิเศษ ของ
สัญญาเพียง ๓ ประการเช่นนี้ ผู้อ่านจะกล่าว
ได้ว่า ผู้เขียนขาดกล่าวถึงองค์สำคัญอื่นๆ
แห่งสัญญา คือ

๑. ความสามารถ
๒. ความบริสุทธิ์แห่งความตกลง
๓. วัตถุประสงค์ถูกต้อง ตามกฎหมาย
๔. แบบ
๕. สิ้นจ้าง

การที่ไม่กล่าวถึงองค์สำคัญอีก ๕ ประการ
นี้ ก็เพราะสัญญาเป็นนิติกรรมชนิดหนึ่ง
อยู่แล้ว ความสามารถ ของ บุคคล ผู้ทำ
สัญญา ก็เช่นเดียวกันกับความสามารถของ
ผู้แสดงเจตนาในนิติกรรม (ให้ดูมาตรา
๑๕-๔๓ และ ๑๑๖)

ความบริสุทธิ์แห่งความตกลง ก็บัญญัติ
ไว้แล้วในการแสดงเจตนาในนิติกรรม (ให้
ดูมาตรา ๑๑๓-๑๓๒)

วัตถุที่ประสงค์ถูกต้องตามกฎหมาย ก็
บัญญัติไว้แล้วใน เรื่อง วัตถุ ที่ ประสงค์ แห่ง
นิติกรรม (ให้ดูมาตรา ๑๑๓-๑๑๔)

แบบ ที่มีบัญญัติไว้แล้วในเรื่องแบบแห่ง
นิติกรรม (ให้ดูมาตรา ๑๑๕) และจะต้อง
พิจารณาเป็นเรื่องๆ ไปว่า สัญญาอย่างไรจะ
ต้องทำตามแบบอย่างไร และแบบอย่างไรมี
ผลในสัญญาอย่างไร

ส่วนสินจ้างนั้น ถ้าพูดโดยทั่วไปแล้ว
สัญญาบาง ชนิดไม่มีสินจ้าง ก็เป็น สัญญา
ได้ เช่นสัญญาให้, ฝาก, ยืม ฯลฯ เป็น
ต้น เพราะฉะนั้นไม่ควรเป็นหลักทั่วไป คือ
ต้องพิจารณาสัญญาเป็นเรื่องๆ ไปว่า สัญญา
อย่างไรกฎหมายต้องการให้มีสินจ้าง แต่
ในกฎหมาย ฝรั่งเศส สัญญา จะต้อง มี มูล
(cause) ถ้าไม่มีมูล หรือมูลใช้ไม่ได้ตาม

• ให้ดูหนังสือว่าด้วยมูล (cause) แห่งหนังสือศาสตราจารย์กาปิยองต์

กฎหมายก็ไม่เป็นสัญญา และสิ่งที่ได้ให้ไว้ก็อาจเรียกคืนได้ในฐานตามกฎหมายได้

เหตุฉะนั้น การศึกษาเรื่อง องค์ สำคัญแห่งสัญญา จะต้องศึกษาองค์สำคัญแห่งนิติกรรมประกอบไปด้วย และนิติกรรมที่จะเป็นสัญญา จึงต้องมีลักษณะพิเศษดังจะชี้แจงต่อไปนี้

(๑) มีบุคคลตั้งแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไป

ทั้งนี้ หมายความว่า จะต้องมีบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งผูกพันในอันที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งหรือกว่านั้นขึ้นไป หรือต่างฝ่ายผูกพันในอันที่จะชำระหนี้ต่อกันและกัน เช่น

๑. สัญญาฝาก มีบุคคล ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ฝาก ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้รับฝาก และผู้รับฝากย่อมผูกพัน ต่อ ผู้ฝากใน อัน ที่จะ เก็บ รักษา

๑. คำว่า “ฝ่าย” ผู้มีส่วนได้เสียมีความหมายอย่างไร ให้ดูในบันทึกข้อความทั่วไป หมวด ๒ ผลแห่งสัญญา

ทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน แล้วคืน
ให้ผู้ฝาก (ให้ดูมาตรา ๖๕๗)

๒. สัญญาซื้อขาย มีบุคคล ๒ ฝ่าย ฝ่าย
หนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ และผู้
ซื้อผูกพันในอันที่จะ ต้องใช้ราคา ทรัพย์สิน
นั้นให้แก่ผู้ขาย

๓. สัญญาตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัท สมาคม
ซึ่ง มีหลาย ฝ่าย ตาม จำนวน ผู้เป็น หุ้นส่วน
หรือผู้ถือหุ้น หรือสมาชิกในสมาคมซึ่งต่าง
ฝ่ายผูกพันที่จะลง ทรัพย์สิน หรือ แรงงานใน
การตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือสมาคมนั้น

ส่วนนิติกรรมนั้น อาจมีผู้ทำนิติกรรม
แต่ฝ่ายเดียวก็ได้ เช่น คำเสนอ เป็นนิติกรรม
อันหนึ่ง และ คำสนอง ก็เป็นนิติกรรมอัน
หนึ่ง เมื่อคำเสนอและคำสนองประกอบกัน
ขึ้น ก็มีความตกลงกันแล้ว ความตกลง
นั้นเป็นสัญญา ก็เป็นนิติกรรมที่มีบุคคล ๒
ฝ่าย

(๒) มีความตกลงกัน

เมื่อบุคคลผู้ทำสัญญา มีจำนวนแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไปแล้ว เจตนาของบุคคลเหล่านั้น จะต้องตรงกัน หรือที่เรียกว่า มีความตกลงกัน ความตกลงนี้ย่อมเกิดจากการที่ฝ่ายหนึ่งทำคำเสนอและอีกฝ่ายหนึ่งสนองรับ (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหมวดที่ว่าด้วยก่อให้เกิดสัญญา) เช่น สัญญาซื้อขาย ผู้ขายกับผู้ซื้อต้องมีเจตนาตรงกันในอันที่จะซื้อขายทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้น และต้องมีเจตนาตรงกันในอันที่จะชำระราคา คำเสนออย่างเดี๋ยวยังไม่เป็นสัญญา

(๓) มีความมุ่งหมายต่อการก่อให้เกิดขึ้น

สัญญานั้น ต้องเป็นนิติกรรมที่มุ่งต่อการก่อให้เกิดขึ้น วัตถุที่ประสงค์แห่งนั้น คือ

ก) โอนทรัพย์สิน (Dare)

๑. ส่วนการ กำหนดจำนวนราคานั้น อาจที่จะไม่ต้องตกลงกันไว้ ก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ มาตรา ๔๘๓ วรรค ๒ บัญญัติว่าให้ผู้ซื้อให้ราคาตามสมควร

ข) กระทำการ (Facere)

ค) ละเว้นกระทำการ (Non Facere)

ศาสตราจารย์ปลานีโอล (Planiol) กล่าวว่า “สัญญา” นั้น ถ้าจะพูดโดยตรงๆ แล้ว ไม่มีวัตถุที่ประสงค์โดยลำพังเอง แต่เมื่อสัญญานั้นมุ่งต่อการก่อให้เกิดหนี้แล้ว หนี้ย่อมมีวัตถุที่ประสงค์ (Objet) ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น เพราะฉะนั้นสัญญาจึงมีวัตถุที่ประสงค์แห่งหนี้

อนึ่ง ในบางแห่งกฎหมายใช้คำว่า วัตถุ ไปในทางสิ่งของ เช่นตามมาตรา ๓๕๔ ที่ว่า “ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญา...” ซึ่งต่างกับวัตถุที่ประสงค์

ความมุ่งต่อการก่อให้เกิดหนี้ เป็นหลักสำคัญแห่งสัญญา เพราะนิติกรรมที่จะก่อให้เกิดหนี้นั้น ตามปกติจะต้องเป็นนิติกรรมที่ทำเป็นสัญญา แต่มีข้อยกเว้นที่น่าคิดโดยอนุโลมตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

มันว่า นีติกรรมฝ่ายเดียวที่ไม่เป็นสัญญา
ก็อาจก่อให้เกิดหนี้ได้เหมือนกัน เช่น

๑. การตั้งมูลนิธิต่างที่รับอนุญาตจากรัฐ-
บาล ซึ่งทรัพย์สินอันได้จัดสรรไว้นั้น ย่อม
ตกเป็นของมูลนิธิ ตั้งแต่เวลาที่รัฐบาลให้อำ-
นาจเป็นต้นไป ดังนั้นย่อมเป็นการยากที่จะ
กล่าวได้ว่า เป็นสัญญาระหว่างผู้ตั้งมูลนิธิกับ
รัฐบาล เพื่อประโยชน์ของบุคคลที่ ๓ ซึ่งจะ
เกิดขึ้น เพราะรัฐบาลได้อนุญาต

ด้วยบทใน กฎหมายไทย คือตาม มาตรา
๘๗ จึงใช้คำว่า “....ท่านว่าทรัพย์สิน อัน
จัดสรรไว้ โดยนิตินิกรรม ทำให้แต่ยังมีชีวิต
นั้น ย่อมตกเป็นของมูลนิธิตั้งแต่เวลาที่รัฐ-
บาลให้อำนาจเป็นต้นไป” กฎหมายไทย
ไม่ใช่คำว่าสัญญา

๒. การออกโฆษณาว่าฉันจะให้รางวัล
แก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด บุคคลผู้โฆษณา

๑. คำอธิบายหลักกฎหมายแพ่งเยอรมันของซุสเตอร์ หน้า ๑๔๒ และของ
ซาเลซบี หน้า ๑๔๕ และต่อไป และของ เมอเลอนาแอร์ หน้า ๒๐

ณาให้คำมั่น ต้องให้รางวัลแก่บุคคลใดๆ
 ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้น
 จะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล (ให้ดู
 ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ไทย
 มาตรา ๓๖๒) การออกโฆษณาเช่นนี้ ใน
 กฎหมายเยอรมันถือว่าเป็นนิติกรรม ที่ก่อให้เกิด
 เกิดหนี้ได้ ในกฎหมายเยอรมันจึงบัญญัติ
 เป็น อีกหมวดหนึ่ง ต่างหากจาก หมวดที่ว่า
 ด้วยสัญญา (ให้ดู ประมวลกฎหมายแพ่ง
 เยอรมัน มาตรา ๓๒๘ ถึง ๓๓๕) แต่ในกฎหมาย
 ไทย มาตรา ๓๖๒ นั้น อยู่ในลักษณะที่ว่าด้วย
 สัญญา จึงเป็นปัญหาที่น่าพิจารณาว่า การ
 ออกโฆษณาเช่นนี้ จะเป็นนิติกรรมที่มีบุคคล
 ฝ่ายเดียวที่เกิดหนี้ได้ หรือเป็นนิติ
 กรรมชนิดที่เป็นสัญญา มีบุคคลสองฝ่าย

๓. การให้คำมั่นในเอกสารว่า จะชำระ
 หนี้ให้แก่ผู้ทรงเอกสารนั้น เช่น ก. ออก
 ตัวชนิดหนึ่งให้คำมั่นว่า จะตัดผมให้แก่ผู้

ทรงตัว ดังนั้นในกฎหมายเยอรมันถือว่าเป็น
นิติกรรมฝ่ายเดียวที่ก่อให้เกิดหนี้

นอกจากนี้ ยังมีทางที่นึกคิดว่า คำมั่นว่า
จะซื้อหรือขาย* ตามมาตรา ๔๕๔ นั้น อาจ
เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งก่อให้เกิดหนี้ ไม่
ใช่สัญญา คือนิติกรรมสองฝ่าย

บทที่ ๒

ประเภทต่างๆ ของสัญญา

การแบ่งแยกประเภทต่างๆ ของ สัญญา
นั้น อาจกระทำได้หลายสถาน^๒

ข้อ (๑) ถ้าจะ พิจารณา จำนวน ของ ผู้
เป็นฝ่ายที่จะต้องปฏิบัติ ตามหนี้ ที่ สัญญาได้
ก่อให้เกิดขึ้นแล้ว เราอาจแยกสัญญาออก
ได้เป็น ๒ ชนิด คือ

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๑/๒๔๗๒ รวบรวมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๘๘

๒. ในตำรากฎหมายอังกฤษโดย Salmond และ Winfield ได้แยก
สัญญาออกเป็น ๒ ชนิด คือสัญญาฝ่ายเดียว (Unilateral) และสัญญาหลาย
ฝ่าย (Bilateral) ให้ดูฟุตโน้ตในบทนี้ ข้อ ๒ ต่อไป

ก) สัญญาต่างตอบแทน (Contrat synallagmatique) คือสัญญาซึ่งต่างฝ่ายต้องมีหน้าที่จะปฏิบัติต่อกันและกัน เช่นสัญญาซื้อขาย ซึ่งผู้ขายต้องโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้ผู้ซื้อ และผู้ซื้อต้องชำระราคาทรัพย์สินให้แก่ผู้ขาย และสัญญาแลกเปลี่ยน, เช่า, จ้างแรงงาน, จ้างทำของ ฯลฯ เป็นอาทิ

ข) สัญญาซึ่งมีหนี้แต่ฝ่ายเดียว (Contrat unilatéral) คือสัญญาซึ่งฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่จะปฏิบัติต่ออีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น เช่นสัญญาขี้มเงิน เมื่อผู้ให้ขี้มส่งมอบทรัพย์สินที่ให้ผู้ขี้มแล้ว สัญญาจึงจะเกิดขึ้น (ให้ดูมาตรา ๔๑ และ ๖๕๐ วรรค ๒) เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วต่อแต่นั้นไป ผู้ขี้มมีหน้าที่ต้องส่งทรัพย์สินคืนแก่ผู้ให้ขี้ม และสัญญาฝาก, สัญญาตัวแทน ฯลฯ เป็นอาทิ แต่สัญญาฝาก สัญญาตัวแทน ซึ่งตามธรรมดาเป็นสัญญาซึ่งมีหนี้

แต่ฝ่ายเดียว อาจกลายเป็นสัญญาต่างตอบแทนได้ เช่นเมื่อผู้รับฝาก หรือตัวแทนได้ออกค่าใช้จ่ายในการนั้น ซึ่ง ตน มีสิทธิ เรียกคืน สัญญาที่อาจกลายไปได้เช่นนี้ เรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า (Contrat synallagmatique imparfait) (สัญญาต่างตอบแทนไม่แท้) ต้องระวังอย่าปน สัญญาต่างตอบแทน และสัญญาซึ่งมีหนี้แต่ฝ่ายเดียว กับ สัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน และสัญญาให้โดยเสนหา ซึ่งจะกล่าวในสถานที่สองต่อไป

ประโยชน์ แห่งการ แบ่งแยก ตาม สถานที่
หนึ่งมีเช่นต่อไปนี้

ก) ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง มี ข้อ ต่อบุญที่จะไม่ยอมชำระหนี้ จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ หรือขอปฏิบัติ การชำระหนี้ก็ได้ (ดูมาตรา ๓๖๕) ข้อต่อบุญนี้เรียกตามกฎหมายโรมันว่า “เอกเซพ

ซิโอ นอน อาติมเพลตี กองตราคตุส”
(Exceptio non adimpleti Contractus)

เช่นในสัญญาซื้อขาย ถ้าผู้ซื้อยังไม่ชำระ
ราคา ผู้ขายมีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สิน
ไว้ได้ นอกจากจะตกลงกัน เป็น อย่างอื่น
(ให้ดูมาตรา ๔๖๘) และทางฝ่ายผู้ซื้อก็มี
สิทธิเช่นเดียวกัน คือถ้าผู้ขายไม่ส่งมอบ
ทรัพย์สินตามที่ตกลงกันไว้ ผู้ซื้อก็มีสิทธิ
ยึดหน่วงราคาไว้ได้ นอกจากจะตกลงกัน
เป็นอย่างอื่น ส่วนสัญญาที่หมั้นแต่ฝ่ายเดียว
นั้น ฝ่ายซึ่งจะต้องปฏิบัติการชำระหนี้จะอ้าง
ข้อต่อสู้คดีในเรื่องสัญญาต่างตอบแทนไม่ได้
อยู่เอง เช่นสัญญาหมั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้ว
ผู้หมั้นจะอ้างข้อต่อสู้ขอให้ ผู้ให้หมั้นชำระหนี้
อะไรอีกไม่ได้ เพราะผู้ให้หมั้นไม่มีหนี้ อย่าง
ใดอีกที่จะต้องชำระ

ข) ปัญหาที่จะทราบ ว่า ถ้าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาได้ศูนย์หายไปโดยมิใช่ความผิด ของลูก
หนี้ ฝ่ายใด จะต้องรับผิดชอบนั้น จะเป็น

ปัญหาเกิดขึ้นในสัญญาต่างตอบแทน กล่าว
คือ สัญญาชนิดนี้ ถ้ามีวัตถุประสงค์เป็น
การก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สิน
เพราะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไป
โดยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษ ลูกหนี้
มิได้ การสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นภพ แก่
เจ้าหนี้ (Res perit Creditori)* (ให้ดูมาตรา
๓๓๐) และสัญญานั้นยังคงดี กล่าวคือ อีก
ฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้อีก ฝ่ายหนึ่ง
ชำระหนี้ได้ เช่นสัญญาซื้อขายสังหาริม
ทรัพย์ ตามธรรมดาเมื่อตกลงปากลงคำกันแล้ว
สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นทันที ถ้าผู้เป็นฝ่าย
ในสัญญาตกลงกันว่าจะส่งมอบทรัพย์สินต่อภายหลัง
ถ้าทรัพย์สินเกิดสูญหายขึ้นในระหว่าง
นั้นอันมิใช่เป็นความผิดของผู้ขาย (คือลูก
หนี้ในการที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สิน) ดังนั้น ความ

๑ ในกฎหมายอังกฤษ ได้อธิบายในทางที่ถ้ากรรมสิทธิ์โอนตกไปยังผู้ใด ผู้
นั้นต้องรับเคราะห์ในความสูญหายแห่งทรัพย์สิน (Res perit domino)

ศูนย์หายนั้นตกเป็นภัพแก่เจ้าหนี้คือผู้ซื้อ ผู้
ซื้อจะต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย

แต่ปัญหาจะเพาะในเรื่อง ความศูนย์หาย
นี้มีว่า จะใช้ หลักเช่นที่ปรากฏในมาตรา ๓๗๐
ในสัญญาต่างตอบแทนทุกชนิด หรือเพียง
แต่ชนิดที่โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หรือ
การโอนสิทธิอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่การ โอน กรรม
สิทธิ์ด้วย เช่น สัญญาเช่า

ศาสตราจารย์โกแลงและกาปีตองต์^๑ ได้
แสดง ความ เห็น ว่า จะใช้ได้เฉพาะสัญญา
ต่างตอบแทน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อโอน
กรรมสิทธิ์ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน
ไม่ใช่ถึงสัญญาต่างตอบแทนทุกชนิดที่โอน
เพียงสิทธิบางอย่างชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เช่น
สัญญาเช่า แต่ความเห็นนี้มีผู้คัดค้าน เช่น
ความเห็นของศาสตราจารย์ จอส เซอรองด์^๒

๑. ให้อธิบายประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส โดยศาสตราจารย์โกแลง และ
กาปีตองต์ (Colin et Capitant) เล่ม ๒ หน้า ๓๓๘ - ๓๔๒

๒. อธิบายกฎหมายแพ่งปอลิตีฟฝรั่งเศส (Droit Civil positif
français) เล่ม ๒ ข้อ ๓๓๑

แต่ตามตัวบทไทยมาตรา ๓๗๐^๑ ใช้คำกว้าง คือใช้คำว่า “...โอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง.....” (ไม่ใช่แค่เพียงกรรมสิทธิ์ คือ สิทธิอื่นๆ ในทรัพย์สินด้วย) ซึ่งตรงกับประมวลกฎหมายแพ่ง บัญชีมาตรา ๕๓๔

ได้มีคดี มาสู่ศาลฎีกา คือ โจทก์ทำหนังสือสัญญาเช่ามาจากจำเลย ๑ ปี และได้ให้ ค่าเช่าสำหรับปีนั้นแล้ว สัญญาไม่มีเงื่อนไขข้อใด ในปีนั้นน้ำมากทำนาไม่ได้ โจทก์จึงขอเรียกค่าเช่าคืน หรือมีฉะนั้นให้จำเลยยอมให้โจทก์ทำนาในปีต่อไป โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ศาลฎีกาตัดสินว่า ทรัพย์สินที่เช่ามิได้ศูนย์หายอย่างไร และตามมาตรา ๕๖๗-๕๖๘ ก็มีได้กล่าวว่าสัญญาเช่าจำต้อง

๑. ให้ฉบับที่ ๓๗๐ มาตรา ๓๗๐ ต่อไป

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๕/๒๕๓๒ รวบรวมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๕๐๔ กับที่ ๕๕๒/๒๕๓๒ รวบรวมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๖๓๘

ระงับไปเพราะเหตุสุดวิสัย ฉะนั้นโจทก์จะ
ยกเหตุสุดวิสัยขึ้นอ้าง เพื่อให้ สัญญา เข้า
ระงับไปตามมาตราไม่ได้

ส่วนสัญญาซึ่งมีหนี้ แต่ฝ่ายเดียว และมี
 วัตถุประสงค์เป็นทรัพย์สิน ฉะนั้น สิ่งนั้น ปัญหาไม่
 อาจเกิดขึ้น เพราะถ้าทรัพย์สินนั้นสูญหายไป
 ไป โดยมีใ้เพราะความผิดของลูกหนี้แล้ว
 ลูกหนี้ก็เป็นอันพ้นผิด และฝ่ายหนึ่งฝ่าย
 ใดจะเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ใน
 เรื่องซื้อขาย ก็ไม่ได้ด้วยตัวเอง เช่น ก. ให้ ข.
 ยืมเรือ ๑ ลำ เมื่อเรือนั้นสูญหายไปโดยมิใช่
 ความผิดของ ก. ข. ดังนั้นก็จะเรียกร้องอะไร
 จากกันก็ไม่ได้ (ให้ดูมาตรา ๖๔๓)

ข้อ (๒) ถ้าจะพิจารณาถึงค่าที่จะแลก
 เปลี่ยนในสัญญาว่าจะมีหรือไม่แล้ว เราอาจ
 แยกสัญญาออกได้ เป็น ๒ ชนิด คือ

ก) สัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน (Contrat a titre onéreux) คือสัญญาซึ่งต่างฝ่ายได้รับประโยชน์จากกันและกัน เช่นซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่า ฯลฯ

ข) สัญญาที่ไม่มีค่าแลกเปลี่ยน หรือ โดยเสนาหา (Contrat à titre gratuit) คือสัญญาซึ่ง ฝ่ายหนึ่งได้รับ ประโยชน์ จาก อีก ฝ่ายหนึ่ง โดยไม่ต้องให้ประโยชน์อย่างใด แลกเปลี่ยน เช่น ให้ยืมเงินโดยไม่มีดอกเบี้ย

ให้สังเกตว่า สัญญา ที่ไม่มีค่าแลกเปลี่ยน หรือสัญญาโดยเสนหานั้น ต่าง กับ สัญญา ต่างตอบแทนและสัญญาซึ่ง มี หนี้ แต่ ฝ่าย เดียว คือ

สัญญาต่างตอบแทน (Contrat synallagmatique) ย่อมเป็นสัญญา ที่มีค่าแลกเปลี่ยนด้วยในตัวเอง เช่น สัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่า ฯลฯ

แต่สัญญาที่มีหนี้แต่ฝ่าย เดียว นั้น ไม่ เป็นสัญญาโดย เสนหา เสมอไป คือ บาง

ชนิดอาจเป็นสัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน ก็ได้
 เช่นสัญญาซื้อโดยมีดอกเบี๋ย ซึ่งมีหนี้แต่ฝ่าย
 เดียว เพราะสัญญาซื้อเกิดเป็นสัญญาขาย เมื่อ
 ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อตามมาตรา ๖๕๐ วรรค ๒)
 คือผู้ซื้อจะต้องคืนทรัพย์สินที่ซื้อให้แก่ผู้ให้
 ซื้อ แต่ถ้าไม่ต้องเสียดอกเบี๋ย ก็เป็นสัญญา
 โดยเสนาหา ถ้าต้องเสียดอกเบี๋ย ก็เป็น
 สัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยนในการที่ไ้ใช้ทรัพย์สิน
 ที่ซื้อ

ตามคำอธิบายกฎหมาย อังกฤษโดย ท่าน
 แซลมอนด์และวินฟิลด์^๑ นั้น สัญญา อาจ

๑ ดูหนังสือของท่านทั้งสองที่อ้างแล้วข้างต้นหน้า ๑๔ ถึง ๑๗ ในหน้า ๑๔ มีความอยู่ตอนหนึ่งดังนี้ “ All contracts are of two kinds , being either unilateral or bilateral-one-side or two-sides . An unilateral contract consists of nothing more than a gratuitous promise by one person to do something in favour of another a bilateral contract is one in which there is somethings done or to be done on each side ”

แบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ สัญญาฝ่ายเดียว (Unilateral contract) ได้แก่ สัญญาที่บุคคลหนึ่งให้คำมั่นโดยเสนหาว່างจะทำอะไรให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และสัญญาหลายฝ่าย (Plateral contract) ได้แก่ สัญญาที่ต่างฝ่ายได้กระทำหรือจะกระทำให้แก่กันดังนี้ สัญญาฝ่ายเดียวตามคำอธิบายกฎหมายอังกฤษจึงมีนัยไปในทางสัญญาโดยเสนหา

ตามหมายเหตุในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นโดยท่านดีเบกเกอร์^๑ นั้น แบ่งสัญญาออกดังนี้คือ สัญญาโดยมีค่าแลกเปลี่ยน (yusho - keiyaku) กับสัญญาโดยเสนหา เช่น สัญญาให้ (Musho - keiyaku) นั้นออกต่างหากจากสัญญาต่างตอบแทน (Sōmu - keiyaku) กับสัญญาที่มีหนี้แต่ฝ่ายเดียว เช่นสัญญาฝากทรัพย์ (Henmu - Keiyaku) สัญญาเหล่านี้ มีนัยเช่น ดังที่ผู้

๑. สุธนังสือ หมายเหตุแห่งประมวลแพ่งญี่ปุ่นเล่ม ๒ หน้า ๑๒๑-๑๒๒

เขียนสมุดเล่มนี้ได้กล่าวข้างต้น

ประโยชน์แห่งการแบ่งสัญญาโดยสถาน

สองมีเช่นต่อไปนี้

ก) ในเรื่องเพิกถอนการฉ้อฉล ถ้าเป็นสัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน ผู้เป็นฝ่ายในสัญญาซึ่งเป็นผู้ได้ลากอกเงยแต่การนั้นจะต้องรู้เท่าถึงความจริง อันเป็นทางให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบนั้นด้วย เจ้าหนี้จึงจะขอเพิกถอนได้ แต่หากกรณีเป็นการทำให้โดยเสนหาแล้ว แม้ลูกหนี้รู้ฝ่ายเดียวโดยฝ่ายได้ลากอกเงยจะไม่ว่าทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เจ้าหนี้ก็ขอเพิกถอนได้ ให้ดูมาตรา

๒๓๗

เช่น ก. ขายม้าให้ ข. เพื่อให้ ค. เจ้าหนี้ ก. เสียเปรียบ ดังนั้น ก. กับ ข. ทั้ง ๒ ฝ่ายต้องรู้ว่าการนั้นทำให้ ค. เสียเปรียบ ค. จึงจะขอให้เพิกถอนการซื้อขายได้

แต่ถ้า ก. ให้ม้า ข. เพื่อให้ ค. เจ้าหนี้ ก. เสียเปรียบ ดังนั้น ก. รู้การนั้นฝ่ายเดียวโดย

ข. ไม่รู้ ค. ก็ขอให้เพิกถอนการให้ได้

ข) ในเรื่อง ความ รับ ผิด เพื่อชำระค บก
พร้อมและในการรอนสิทธิขึ้นนั้น ตามปกติมี
ในเรื่องสัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน เช่นสัญญา
ซื้อขาย ให้ดูมาตรา ๔๗๒-๔๘๒ สัญญา
เช่า ให้ดูมาตรา ๔๔๖-๔๕๑ ฯลฯ

ส่วนความรับผิดเช่นนั้น ไม่ปรากฏบทกฏ
หมายในเรื่องสัญญาโดยเสนาหา เช่นสัญญา
ให้ (ซึ่งนอกจากมีค่าภาระติดพันซ์) ให้ดู
มาตรา ๕๓๐ สัญญาอื่น ฯลฯ

ข้อ (๓) ถ้าจะพิจารณาถึงลักษณะของ
สัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งฯ ได้บัญญัติ
ไว้โดยละเอียดแล้ว เราอาจแยกสัญญาออก
ได้เป็น ๒ ชนิด คือ

ก) เอกเทศสัญญา (Contrat nomme)

คือสัญญาซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งฯ ได้ระบุ
นามและบัญญัติเป็นลักษณะขึ้นไว้ เช่น ซื้อ
ขาย, แลกเปลี่ยน, ให้, เช่าทรัพย์สิน, เช่า
ซื้อ, จ้างแรงงาน, จ้างทำของ, รับขน, ยืม,

ฝากทรัพย์, ค้ำประกัน, จำนอง, จำน่า, เก็บของในคลังสินค้า, ตัวแทน, นายหน้า, ปรานีประนอม, การพะแนงและขันต่อ, บัญชี เดิรสะพัด, ประกันภัย, หุ่นส่วนและบริ-
ษัท สมาคม ฯลฯ (ให้ดูในประมวลกฎหมาย
แพ่งบรรพ ๓) ก่อนใช้ประมวล เคยเรียก
กันว่า “สัญญาบางลักษณะ”

ข) สัญญาที่ไม่มีชื่อ (Contrat innommé)

คือสัญญาซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งฯ ไม่ได้
ระบุนามและบัญญัติเป็นลักษณะขึ้นไว้ ทั้งนี้
ก็สุดแต่แต่บุคคลจะตกลงกันทำสัญญาชนิด
อื่น ๆ อีกก็ได้ นอกจากเอกเทศสัญญา เช่น
จะทำการเป็นสัญญาวานทำของดังนี้ เป็นต้น

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยกเช่นนั้น มีมาก
ในกฎหมายโรมัน แต่ในทุกวันนี้อาจมีประ-
โยชน์ดังนี้ คือ

เอกเทศสัญญานั้น ต้องวินิจฉัยตามหลัก
ทั่วไป แห่ง กฎหมาย และ บทกฎหมาย
เฉพาะการนั้นด้วย เช่น สัญญาเช่า จะต้อง

พิจารณาตามลักษณะแห่งสัญญาโดยทั่วไป
และบทบัญญัติในลักษณะเข้าทรัพย์สินซึ่งพิเศษ
ออกไป

ส่วนสัญญาที่ไม่มีชื่อในกฎหมายนั้น ก็
เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องอาศัย บทบัญญัติ
ทั่วไปแห่งสัญญา เพราะไม่มีบทกฎหมาย
เฉพาะการนั้น

ข้อ (๔) ถ้าจะพิจารณาว่าสัญญาใดสม
บูรณ์ด้วย ลำพังตนเอง หรือ อาศัย สัญญาอื่น
แล้ว เราอาจแบ่งสัญญาออกเป็น ๒ ชนิดคือ

ก) สัญญาประธาน (Contrat principal)
ได้แก่สัญญาซึ่งสมบูรณ์โดยลำพังตนเอง ไม่
ต้องอาศัยสัญญาอื่น เช่น ซื้อขาย, เช่า, ยืม

ข) สัญญาอุปกรณ์ (Contrat accessoire)
ได้แก่สัญญา ซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยสัญญาอื่น
เช่น ค้ำประกัน, จำนอง, จำนำ

ประโยชน์แห่งการ แบ่งแยก เช่นนี้ คือ
สัญญาประธานนั้น แม้สัญญาอุปกรณ์ไม่สม

บุรณ สัญญาประธานก็ยังคงดี ส่วนสัญญา
อุปกรณ์นั้น ถ้าสัญญาประธานเสียใช้ไม่
ได้แล้ว สัญญาอุปกรณ์ก็ตกไป เช่น ก. ทำ
สัญญาให้ ข. ยืมเงิน ๕,๐๐๐ บาท โดยมี ก.
เป็นผู้ค้ำประกัน ดังนี้ สัญญาข่มเป็นสัญญา
ประธาน สัญญา ค้ำประกัน เป็น สัญญา
อุปกรณ์

ถ้าสัญญาค้ำประกันใช้ไม่ได้ โดยที่ ก.
ได้ทำไปเพราะสำคัญผิดใน สิ่ง ซึ่งเป็นสาระ
สำคัญ ดังนี้สัญญาข่มก็ยังคงดี

แต่ถ้า การที่ ข. ได้ทำ สัญญาข่ม จาก ก.
นั้น ข. ได้ทำไปเพราะสำคัญผิดในสิ่งซึ่ง
เป็นสาระสำคัญอันเป็นโมฆะกรรม (ไม่ใช่
กรณีที่ทำบุญตีไว้ ในมาตรา ๖๘๑ วรรค๓) ดัง
นี้สัญญาค้ำประกันก็เป็นอันเสียไป ใช้ไม่ได้
ด้วย (ให้ดูมาตรา ๖๘๑)

ข้อ (๕) ถ้าจะพิจารณาว่า สัญญาชนิด
ใดจะสมบูรณ์ด้วยกระทำการใดแล้ว เรา
อาจแยกสัญญาออกได้เป็น ๓ ชนิด คือ

ก) สัญญาที่สมบูรณ์เพียงความตกลง (Contrat consensuel) ได้แก่สัญญาตามธรรมดา ที่กฎหมายไม่ได้บังคับว่าให้สมบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สิน หรือเมื่อทำตามแบบ เช่นสัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ตามธรรมดา

ข) สัญญาที่สมบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สิน (Contrat réel) คือสัญญาที่เพียงแต่ความตกลงของผู้เป็นฝ่ายยังไม่เพียงพอที่จะทำให้สัญญานั้นสมบูรณ์ ก็ต้องมี การส่งมอบทรัพย์สินด้วย เช่น สัญญาให้ (มาตรา ๕๒๓) สัญญาเช่าใช้คงรูป (มาตรา ๖๔๑) สัญญาเช่าใช้สัณเปื้อง (มาตรา ๖๕๐ วรรค ๒) ฯลฯ

ค) สัญญาที่สมบูรณ์ต่อเมื่อทำตามแบบที่กฎหมายบัญญัติ (Contrat solennel) คือสัญญาที่เพียงแต่ความตกลงของผู้

๑ ในเรื่องแบบแห่งนิติกรรม ต้องสังเกตให้ดีว่า แบบอย่างไรกฎหมายต้องการให้มีเพื่อความสมบูรณ์ (ad solenitatem) และแบบอย่างไร กฎหมายต้องการให้มีเพื่อการพิสูจน์ (ad probationem) ให้ดูคำอธิบายในหนังสือนิติศาสตร์ปีที่ ๒ เล่ม ๘ หน้า ๔๑๗-๔๘๐

เป็นฝ่ายในสัญญาเท่านั้น ยังไม่เพียงพอที่จะ
จะทำให้สัญญาสมบูรณ์ ก็ต้อง
กระทำตามแบบที่กฎหมายบัญญัติไว้ด้วย
เช่นสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา
๔๕๖)

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยกเช่นนี้ ก็เพื่อ
พิจารณาว่าสัญญานั้น เป็นสัญญาที่สมบูรณ์
เมื่อใดดังกล่าวแล้วในตอนต้น

นอกจากการแบ่งแยกโดย๕สถานข้างต้น
ยังมีสัญญาบางชนิดที่ไม่ได้แบ่งไว้อีก เช่น

๑) สัญญาซึ่งข้อตกลงได้กำหนดไว้โดย
ฝ่ายหนึ่งก่อน แล้วอีกฝ่ายหนึ่งได้เข้ารับเอา
โดยลงนามในสัญญานั้น (Contrat d'adhé-
sion) เช่นสัญญาประกันภัย สัญญาขน
ส่งซึ่งราคาได้กำหนดไว้ก่อน สัญญาเช่าที่
พักอาศัยในโรงแรมซึ่งมีข้อตกลงกำหนดไว้
ก่อน สัญญาเช่นนี้คู่สัญญาไม่ได้มีโอกาส

ตกลงจริงจังทุกข้อทุกกระทง จึงอาจเป็นปัญหาได้ว่าสัญญาจะสมบูรณ์อย่างไร ให้ดู
มาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘ ประกอบ

๒) สัญญาซึ่งคนบุคคลหนึ่งได้ ทำกับ
อีกบุคคลหนึ่งซึ่งมีผลถึงบุคคลในคนนั้นด้วย
(Contrat collectif) เช่นสัญญาระวางคน
กรรมกรกับนายจ้าง เป็นต้น สัญญาเช่นนี้
มีมากในประเทศที่มีคนกรรมกร

ฯลฯ

ชำนาญหอสมุด

หมวด ๑

ก่อให้เกิดสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

ตามธรรมดา เมื่อบุคคล ตกปาก ลงคำ
กัน เพื่อจะก่อให้เกิดหนี้ระวางกัน แล้ว
สัญญานั้นก็สมบูรณ์ทันที แต่มีสัญญาบาง
ชนิดที่เพียงแต่ตกปาก ลงคำ กัน เท่านั้น ยัง
ไม่เพียงพอ คือต้องทำให้ถูกต้องตามแบบ
เสียก่อน หรือส่งมอบทรัพย์สินเสียก่อน
ให้ดูคำอธิบายทั่วไปบทที่ ๒ ข้อ ๕

บทบัญญัติในหมวดที่ ๑ นี้ เกี่ยวแก่การ
ก่อให้เกิดสัญญาโดยความตกลง อันเป็น
หลัก ที่ ใช้ สำหรับ สัญญา ชนิด อื่น ๆ ด้วย
ความตกลงของบุคคลย่อมเกิดขึ้น จากการที่
บุคคลหนึ่งได้ ทำคำเสนอ และอีกบุคคล
หนึ่งได้ ทำคำสนองรับ

บทบัญญัติในหมวดที่ ๑ นี้ แยกออกได้
ดังนี้

๑) คำเสนอคำสนอง มาตรา ๓๕๕-

๓๖๑

๒) การโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัล
มาตรา ๓๖๒ - ๓๖๕ อันเป็น การก่อให้เกิด
หนี้อย่างหนึ่ง แต่เป็นปัญหาว่า จะเรียก
การให้ คำมั่นเช่นนั้นว่า เป็นสัญญา หรือนิติ
กรรมฝ่ายเดียว ให้ ดูคำอธิบายทั่วไปบทที่ ๑
ข้อ ๓ ว่าด้วยความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดหนี้

๓) การตีความในสัญญา มาตรา ๓๖๖-

๓๖๘

สำนักหอสมุด

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอ จะทำ สัญญา อัน บ่ง ระยะเวลา
ให้ ทำ คำสนอนั้น ท่านว่า ไม่อาจจะถอน
ได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

อุทาหรณ์

ก. เขียนหนังสือบอกไปยัง ข. ว่า จะ ขาย
แหวนให้วงหนึ่งเป็นราคา ๓๐๐ บาท ถ้า ข.
ขอให้ตอบมาภายใน ๑๕ วัน ดังนี้ ก. จะถอน
คำเสนอของตนภายในกำหนดนั้นไม่ได้

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยัง ผู้อื่นซึ่งอยู่ห่าง
กันโดยระยะทาง และมีได้บ่งระยะเวลาให้
ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอ ของ ตนเสีย
ภายในเวลาอันควร คาดหมายว่าจะได้รับ คำ
บอกกล่าวสนอนั้น ท่านว่าหาอาจถอน
ได้ไม่

อุทาหรณ์

ก. อยู่กรุงเทพ ฯ เขียน หนังสือ บอก ไป
ยัง ข. ที่จังหวัดปัตตานีว่า ก. จะขายแหวนให้
วงหนึ่งราคา ๓๐๐ บาทโดยมิได้ บัง ระยะเวลา
ให้ทำค้ำสอนง* เช่นนี้ต้องแยกพิจารณา

(๑) สมมติว่า หนังสือนั้นไปถึง ข. เมื่อ
วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ตั้งนี้ ก. จะ
บอก ถอน คำ เสนอ ขาย ของ ตน ใน วันที่ ๒
เดือนนั้นไม่ได้ (ซึ่งถ้าฟังว่าวันที่ ๒ นั้นเป็น
วันก่อนเวลา อันควร คาดหมายว่าจะได้รับ คำ
บอกกล่าวสนอง ทั้งนี้เป็นข้อเท็จจริง ซึ่ง
ต้องวินิจฉัยเป็นเรื่อง ๆ ไป)

(๒) สมมติว่า หนังสือนั้นยังไม่ถึง ข.
เช่นอยู่ระหว่างทาง ตั้งนี้คาดว่า ก. อาจบอก
ล้างได้ โดย การ บอก ถอนนั้นไปถึง ก่อน คำ
เสนอหรือถึงพร้อมกัน เช่น ก. ส่งโทรเลข
ไปยังข. ตามความในมาตรา ๑๓๐ วรรค ๑

ถ้าป่งระยะเวลากรณีนี้เข้าอยู่ในมาตรา ๓๕๔

มาตรา ๓๕๒ คำเสนอทำแก่บุคคล ผู้อยู่ณะเพาะหน้า โดยมิได้ บ่ง ระยะเวลาให้ ทำ คำ สนอง นั้น เสนอนที่ใดเวลาใดก็ย่อม จะสนอง รับได้แต่ ณที่นั้นเวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอด ถึงการที่บุคคลคนหนึ่ง ทำคำเสนอไปยัง บุค. คล่อักคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

อุทาหรณ์

(๑) ก. บอก ข. ซึ่ง อยู่ณะเพาะหน้า ว่า จะ ขาย แหวนให้วงหนึ่ง เป็นราคา ๓๐๐ บาท โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ ข. ตอบ ดังนั้น ข. ย่อมจะต้องตอบสนองณที่นั้น และในเวลา นั้น มิฉะนั้น ก. สันความ ผูกพัน ตาม มาตรา ๓๕๓

(๒) ก. โทรศัพท์ ไป ยัง ข. ว่า จะ ขาย แหวนให้วงหนึ่ง เป็น ราคา ๓๐๐ บาท โดย ไม่ ได้บ่งระยะเวลาให้ ข. ตอบ ดังนั้น กรณีนี้คง เป็นเช่นเดียวกันกับในอุทาหรณ์ (๑)

(ถ้ามีกำหนด ระยะเวลาให้ ทำ คำเสนอ
ต้องใช้มาตรา ๓๕๔)

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใดเขาบอกปิดไป ยัง ผู้เสนอ
แล้วก็ดี ถ้ามิได้สนองรับภายในเวลากำหนด
ดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำ
เสนอนั้นท่านว่า เป็น อัน สิ้น ความผูกพัน แต่
นั้นไป

อุทธรณ์

(๑) ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๕๔ ถ้า
ข. ไม่สนองตอบมาภายใน ระยะเวลา ๑๕ วัน
ที่กำหนดไว้ ก. สิ้น ความผูกพัน

(๒) ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๕๕ ถ้า
ข. ซึ่งอยู่ บัดนี้ ไม่ตอบมาในเวลาอันสมควร
ก. สิ้น ความผูกพัน

(๓) ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๕๖ ถ้า
ข. ไม่สนองรับนั้นและในเวลาที ก. เสนอ
ก. สิ้น ความผูกพัน

มาตรา ๓๕๘ ถ้าคำบอกกล่าวสนองมาถึงล่วงเวลา แต่เป็นที่เห็นประจักษ์ว่า คำบอกกล่าวนั้นได้ส่ง โดยทางการซึ่งตามปกติควรจะมาถึงภายใน เวลากำหนดไซ้ ผู้เสนอต้องบอกกล่าว แก่คู่กรณี อีกฝ่ายหนึ่งโดยพลัน ว่า คำ สอนง นั้นมาถึงเนินช้า เว้นแต่จะได้บอกกล่าวเช่น นั้นก่อนแล้ว

ถ้าผู้เสนอละเลยไม่บอกกล่าวดังว่ามาใน วรคดีนั้น ท่านให้ถือว่าคำบอกกล่าวสนอง นั้นมิได้ล่วงเวลา

อุทธรณ์

(๑) ก. อยู่กรุงเทพฯ เขียนหนังสือไป
ยัง ข. อยู่จังหวัด หล่มสักดิ์ เสนอ ขาย
แหวน ๑ วงราคา ๓๐๐ บาท และกำหนด เวลา
ให้ ข. ตอบภายใน วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ.
๒๔๗๓ ข. เขียนหนังสือสนองตอบมาโดย

ทางไปรษณีย์เมื่อวันที่ ๑ เมษายน แต่เกิด
อุบัติเหตุน้ำท่วม หนังสือมาถึง ก. เมื่อวันที่
๒๐ เมษายน ดังนั้น กฎหมายสันนิษฐานไว้
ก่อนว่าคำสนอนนั้นไม่ได้ล่วงเวลา (วรรค ๒)

(๒) ตามอุทากาหรณ์ (๑) สมมติว่า เมื่อ
หนังสือมาถึง ก. ก. โทรเลขบอก ข. ไป
ในทันทีว่าคำสนองของ ข. มาถึงเนินช้า ดังนั้น
ก. พ้นจากความผูกพัน (วรรค ๑ ตอนต้น)

(๓) ตามอุทากาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก.
บอกไปในหนังสือฉบับที่เสนอขายแหวน
นั้นว่า ถ้าคำสนองของ ข. มาถึงเนินช้า กว่า
วันที่ ๑๕ เมษายน จะเป็นโดยเหตุอย่างใดๆ
ก็ตาม ให้ถือว่า ข. มิได้สนองรับ ดังนั้น
เมื่อคำสนองของ ข. มาถึงเนินช้าแม้แต่เพราะ
อุบัติเหตุ ก. ก็พ้นจากความผูกพัน

มาตรา ๓๕๙ ถ้าคำสนองมาถึงล่วงเวลา ท่านให้ถือ
ว่าคำสนอนนั้นกลายเป็นคำเสนอขึ้นใหม่

คำสนองอันมีข้อความเพิ่มเติม มีข้อ
จำกัดที่มีข้อแก้ไขอย่างอื่นประกอบด้วยนั้น
ท่านให้ถือว่าเป็นคำบอกปฏิเสธ ทั้งเป็นคำ
เสนอขึ้นใหม่ด้วยในตัว

อุทาหรณ์

ก. เสนอขายแหวนข. ๑ วงราคา ๓๐๐ บาท
และ กำหนด เวลาให้ ตอบ มา ภายใน ๑๕ วัน
ดังนี้ ถ้า

(๑) ข. ตอบ มาเมื่อ พ้น ๑๕ วันแล้ว ก.
พ้นจากความผูกพันในฐานะเป็นผู้ ทำ คำเสนอ
แต่ ข. กลับกลายมาเป็นผู้ เสนอ ซึ่งถ้า ก.
ตอบสนองไปว่าตกลงขาย ดังนี้ ข. ต้องผูก
พันที่จะ ซื้อ แหวนนั้น

(๒) ข. ตอบ มาภายใน กำหนด ๑๕ วัน
ว่าต้องการ ซื้อ แหวนนั้น เป็นราคา ๒๐๐ บาท
ดังนี้ ก. พ้นจาก ความผูกพันในฐานะเป็นผู้
ทำคำเสนอ แต่ ข. กลับกลายมาเป็นผู้ เสนอ

ซื้อแหวนนั้นโดยราคา ๒๐๐ บาท ถ้า ก. กลับ
 ตอบสนองไปว่าขาย ตาม ราคา ที่ ข. บอกมา
 ดังนี้ ข. ต้องผูกพันที่จะซื้อแหวนนั้น

มาตรา ๓๖๐ บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ นั้น
 ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหากว่าขัดกับเจตนา
 อันผู้เสนอได้แสดง ถ้าหากว่าก่อนจะสนอง
 รับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่า
 ผู้เสนอตายขาดกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

บทก

บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรคสอง มี
 ความว่า

“อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้
 ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตาย ขาดก
 เป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหา
 เป็น เหตุ ทำให้ความ สมบูรณ์แห่งการ แสดง
 เจตนา นั้นเสื่อมเสียไปไม่”

มาตรา ๓๐ วรรค สองนี้ใช้ได้ในเรื่องนิติกรรมโดยทั่วไป (ให้ดูบันทึกบรรพ ๑ หน้า ๒๘๑) แต่ถ้าเป็นเรื่องนิติกรรมชนิดคำเสนอทำสัญญาแล้วใช้ไม่ได้ ถ้าหาก

(๑) จัดกับเจตนา อัน ผู้เสนอได้แสดง

เช่น ก. เสนอขายแหวน ข. ๑ วง ราคา ๓๐๐ บาท และกำหนดให้ ข. สนองภายใน ๑๕ วัน และบอกไปด้วยว่า ถ้า ก. ตายภายในกำหนดนั้น ให้ถือว่าคำเสนอสิ้นสุด ดังนี้ สมมติว่า ก. ตายในระหว่าง ๑๕ วันนั้น คำเสนอของ ก. ก็สิ้นสุด กองมฤตก ก. ไม่ต้องผูกพัน

(๒) คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตาย หรือ ตก เป็น ผู้ไร้ความสามารถ เช่น ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ในคำเสนอ ก. มิได้แสดงเจตนาไว้ว่า ถ้า ก. ตายให้ถือว่า คำเสนอ สิ้นสุด ก. ตายในระหว่าง ๑๕ วันนั้น แต่ ข. ก็รู้สีกแล้วว่า ก. ตาย ข. ก็ยังขึ้นตอบสนองมา ดังนี้ กองมฤตก ก. ก็ไม่ต้องผูกพัน

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาจะวางบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดย
ระยะทางนั้น ย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่
เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง ฤ
ตามปกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำบอก
กล่าวสนองไว้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็น
สัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใด อันหนึ่งขึ้น
อัน จะ พึง สัน นิษฐาน ได้ว่า เป็น การ แสดง
เจตนาสนองรับ

อุทาหรณ์

(๑) ก.อยู่กรุงเทพฯเขียนหนังสือไปยังข.
อยู่จังหวัดลพบุรีเสนอ ขาย แหวน ๑ วง ราคา
๓๐๐ บาท ข. สนอง ตอบ มา ภายใน กำหนด
เวลา คำสนอง ข. ถึง ก. เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๗๓ ทั้งนี้ สัญญาซื้อขายย่อมเกิด
เมื่อคำสนองถึง ก. กรรมสิทธิ์ในแหวน ย่อม
เปลี่ยนมือแต่ขณะนั้น

(๒) ตามวรรค ๒ แห่งมาตรานี้ ต้อง
 สันเกตว่าไม่ใช่ กฎหมาย ประสงค์ จะให้ ถือ
เอาว่าการนิ่งเป็นการสนองรับ ความจริงจะ
 ต้องมี การสนองรับ จึงจะเป็นสัญญา แต่การ
 สอนองรับนี้อาจสันนิษฐานได้ เมื่อมีการอันใด
อันหนึ่งขึ้น ถ้าไม่มีการใดเกิดขึ้นจะสัน-
 นิษฐานไม่ได้ กับทั้งการสันนิษฐานนี้จะใช้
 ได้ต่อเมื่อผู้เสนอได้แสดง หรือตามปกติ
 ประเพณีไม่จำเป็นต้องมีคำบอกกล่าว สอนองโดย
 แจ่มชัด เช่น

ก) ม. ส่งบุหรืไปเสนอขาย ฮ. ๑ กับ
 ราคา ๑๐ บาท และแสดงเจตนาไปว่าถ้า ฮ.
 ตกลงซื้อแล้วไม่ต้องตอบมา เพียงเท่านั้น ถ้า
 ฮ. นิ่งเสียจะถือว่า ฮ. สอนองรับไม่ได้แต่ถ้า
 ฮ. เอาบุหรืนี้ไปขายให้ ค. อีกต่อหนึ่ง แต่ฮ.
 ยังนิ่งอยู่ไม่ตอบมายัง ม. ดังนี้ ม. อาจถือ
 เอาได้ว่า การที่ ฮ. เอาบุหรืไปขายให้ ค. นั้น
 เป็นการสนองรับ

ข) ตามอุทาหรณ์ (ก) สมมติว่า ม. ไม่ได้แสดงเจตนาว่า ฮ. ไม่ต้องตอบ แต่สมมติว่าตามปกติประเพณีในการ คำบุหรืมีว่า ถ้า ฮ. ตกลงข้อไม่ต้องตอบมาตั้งนี้ กรณีนี้จึงจะเป็นเช่นเดียวกับในอุทาหรณ์ (ก)

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ใดกระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำเพราะเห็นแก่รางวัล

อุทาหรณ์

ก. โฆษณาในหนังสือพิมพ์แดงว่าจะให้รางวัล ๑๐,๐๐๐ บาทแก่คนไทยที่คิดทำเครื่องจักรไถนาได้ ข. ยังไม่ทราบ คำโฆษณานั้นและทำเครื่องจักรไถนาได้สำเร็จตั้งนี้ แม้การทํานั้นจะมีได้เห็นแก่รางวัล ก. ก็จำต้องผูกพันในอันที่จะชำระค่ารางวัลให้ ข.

มาตรา ๓๖๓ ในกรณีที่กำลังมาในมาตราก่อนนี้ เมื่อ
 ยังไม่มีใครทำการสำเร็จดังบ่งไว้นั้นอยู่ทราบ
 ใด ผู้ให้คำมั่นจะถอนคำมั่นของตนเสีย
 โดยวิธีเดียวกับที่โฆษณานั้นก็ได้ เว้น แต่
 จะได้ แสดงไว้ในโฆษณานั้นว่าจะไม่ถอน
 ถ้าคำ มั่น นั้นไม่ อาจ จะ ถอนโดย วิธี ดัง
 กล่าวมาก่อน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่
 ถ้าเช่นนั้นการถอน จะเป็น อัน สมบูรณ์ใช้ได้
 เพียงเฉพาะต่อบุคคลที่รู้
 ถ้าผู้ให้คำมั่นได้ กำหนด ระยะเวลาให้
 ด้วยเพื่อทำการอันบ่งนั้นไซ้ ท่านให้สัน-
 นิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ให้คำ มั่น ได้ สละ สิทธิ
 ที่จะถอนคำมั่นนั้นเสียแล้ว

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (ก) ตามอุทาหรณ์ได้ มาตรา
 ๓๖๒ สมมติว่ายังไม่มีคนไทยที่ทำเครื่องจักร

ไถนาได้ดังนี้ ก. ก็อาจถอน ค้ำนั้น ของตน
เสียได้

(ข) แต่ถ้า ก. โฆษณาไว้ว่าจะไม่ ถอน
ค้ำนั้นดังนี้ แม้ยังไม่มีการทำตั้งโฆษณา
ก. ก็ถอนค้ำนั้นของตนไม่ได้

วรรค ๒ (ก) ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา
๓๖๒ และ ๓๖๓ วรรค ๑ (ก) ถ้า ก. ประ-
สงค์ถอนค้ำนั้น ก. ก็ต้องประกาศในหนังสือ
พิมพ์แดง เช่นเดียวกับที่ดินโฆษณา

(ข) ถ้าหนังสือพิมพ์แดงเลิก ดังนี้ ก.
อาจโฆษณาในหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น แต่
การถอนเช่นนั้นจะใช้ได้สำหรับบุคคลที่รู้ เช่น
ถ้า ข. รู้การถอนนั้น ก. ไม่ต้องผูกพันในอัน
ที่จะชำระรางวัล ถ้า ข. ไม่รู้ ก. ก็ยังคงต้อง
ผูกพัน

วรรค ๓ ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๖๒
สมมติว่า ก. กำหนดไว้ในคำโฆษณาว่า จะ
ให้รางวัลแก่คนไทยผู้ทำเครื่องจักรไถนาได้
เสร็จ ภายใน กำหนดวันที่ ๑ เมษายน พ. ศ.

๒๔๗๕ ดังนี้ ก. จะถอนค้ำนั้นภายในกำหนด
นั้นไม่ได้ นอกจากจะพิสูจน์ได้เป็นอย่าง
อื่นว่า การกำหนดระยะเวลานั้น ก. มิได้สละ
สิทธิถอนค้ำนั้นของตน

มาตรา ๓๒๔ ถ้าบุคคลหลายคนกระทำการอันบ่งไว้ใน
โฆษณา ท่านว่าจะเพาะแต่คนที่ทำได้ก่อน
ใครหมดเท่านั้น มีสิทธิจะได้รับรางวัล

ถ้า บุคคลหลายคน กระทำการ อันนั้นได้
พร้อมกัน ท่านว่าแต่ละคนมีสิทธิจะได้รับ
รางวัลเป็นส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน แต่ถ้าวางวัล
นั้นมีสภาพ แบ่งไม่ได้ก็ดี ฤๅ ถ้า ตาม ขอ
ความแห่งค้ำนั้นนั้น บุคคลแต่ละคนเดียวจะ
พึงรับรางวัลก็ดี ท่านให้วินิจฉัยด้วยวิธีจับ
สลาก

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคทั้งสองข้าง
ต้นนั้นท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าในโฆษณานั้น
แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๖๒
สมมติว่า ข. ค. เป็นผู้ทำเครื่องจักรไถนาได้
สำเร็จ ดังนั้น ถ้า ข. ทำสำเร็จก่อน ค. ข.
เป็นผู้ได้รับรางวัลนั้น

วรรค ๒ (ก) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติ
ว่า ข. ค. ทำสำเร็จพร้อมกันดังนั้น ข. ค. ได้รับ
รางวัลคนละครึ่ง

(ข) สมมติว่ารางวัลนั้น เป็น รถยนต์
ซึ่งเป็นทรัพย์สินจะแบ่งแยกไม่ได้ตามสภาพ
ดังนั้น ข. ค. ต้องจับฉลากกัน ใคร ถูก ตาม
ฉลาก ผู้นั้นได้

(ค) สมมติว่ารางวัลนั้นเป็นเงิน แต่ใน
คำโฆษณาไม่ปรากฏว่าจะให้ผู้เดียวได้ ดังนั้น
ข. ค. ก็ต้องจับฉลากกัน

วรรค ๓ ถ้า ก. แสดงเจตนาไว้เป็นอย่าง
อื่นในคำโฆษณาว่า ถ้ามีคน ทำสำเร็จพร้อม
กันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ก. จะเอาเงินรางวัล

นั้นให้ แก่ระพีบุณินิ ดังนี้ ก. ต้องจัดการ
ตามเจตนานั้น

มาตรา ๓๖๕ ค้ำประกันจะให้รางวัลอันมีความประสงค์เป็น
การประกวดชิงรางวัลนั้น จะสมบูรณ์ก็ต่อ
เมื่อได้กำหนดระยะเวลา ไว้ในคำโฆษณาด้วย
การที่จะ ตัดสินว่า ผู้ประกวด คนไหนได้
กระทำ สำเร็จ ตาม เงื่อนไขใน ค้ำประกัน ภายใน
เวลากำหนดฤๅไม่ก็ดี ฤๅตัดสินในระหว่าง
ผู้ประกวดหลาย คนนั้น ว่า คนไหนดี กว่ากัน
อย่างไรก็ดี ให้ผู้ชี้ขาดซึ่งได้ระบุชื่อไว้ใน
โฆษณานั้นเป็นผู้ตัดสิน ฤๅถ้ามิได้ระบุชื่อ
ผู้ชี้ขาดไว้ ก็ให้ผู้ให้ ค้ำประกันเป็นผู้ตัดสิน
คำตัดสินอันนี้ย่อมผูกพัน ผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วย
ทุกฝ่าย

ถ้าได้ คะแนนทำดีเสมอกัน ท่านให้นำ
บทบัญญัติแห่งมาตรา ๓๖๔ วรรค ๒ มา ใช้
บังคับ แล้วแต่กรณี

การโอนกรรมสิทธิในทรัพย์สินที่สร้างขึ้น ประ-
กวดนั้น ผู้ให้ค้ำประกันจะเรียกให้โอนแก่ตน
ได้ต่อเมื่อได้ระบุไว้ในโฆษณาว่า จะพึงโอน
เช่นนั้น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. โฆษณาว่าจะให้รางวัล ๑,๐๐๐
บาทแก่ผู้ซึ่งแต่งหนังสือ “ธรรม สำหรับผู้
ใหญ่” ซึ่งดีถึงขนาด และ กำหนดว่า ผู้
ใดจะประกวดชิงรางวัลให้ ยื่นหนังสือ ที่แต่ง
นั้น ภายในกำหนด วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.
๒๔๗๔ ดังนี้ ค้ำประกันจะให้รางวัล นั้น จึง จะ
สมบูรณ์

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค (๑) ก.
อาจจะบุณามผู้ชี้ขาดในการตัดสินก็ได้ หรือ
ถ้าไม่ระบุ ก. ย่อมเป็นผู้ชี้ขาด

ผู้ชี้ขาดตัดสินอย่างไร ผู้ประกวดและ
ผู้ให้ค้ำประกันก็ต้องถือตาม เช่นผู้ชี้ขาดตัด

สินว่า ค. เป็นผู้แต่งหนังสือฉบับนี้ดีกว่าผู้อื่นๆ
 ดังนี้ ค. ย่อมเป็นผู้ได้รับรางวัล

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค ๒ แต่สมมติ
 ว่า ผู้ช้ขาดตัดสินว่า ค. ง. ทำดีเสมอกัน
 ดังนี้ การจ่ายรางวัลต้องกระทำตาม มาตรา
 ๓๖๔ วรรค ๒ คือ

(๑) ถ้าวางวัลเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท ค. ง.
 ได้คนละครั้ง คือคนละ ๕๐๐ บาท

(๒) ถ้าวางวัลเป็นรถยนตร์ ค. ง. ต้อง
 จับสลากกัน

(๓) แม้รางวัลจะเป็น ๑,๐๐๐ บาท แต่
 ในคำนั้นแสดงว่า ผู้ให้คำนั้น ต้องการให้
 เงินรางวัลทั้ง ๑,๐๐๐ บาทแต่ผู้เดียว ดังนี้ ค. ง.
 ก็ต้องจับสลากกัน

วรรค ๔ ก. อาจระบุไว้ในโฆษณาว่า
 กรรมสิทธิ์หนังสือของผู้ได้รับรางวัล นั้นให้
 โอนแก่ ก. ดังนี้ สมมติว่า ข. เป็นผู้
 ได้รับรางวัล ก. ก็มีสิทธิ์เรียกให้ ข. โอน
 กรรมสิทธิ์หนังสือฉบับนี้ให้แก่ตนได้

มาตรา ๓๖๒ ข้อความใด ๆ แห่งสัญญา อันคู่สัญญา
แม้เพียงฝ่าย เดียวได้ แสดงไว้ว่า เป็นสาระ
สำคัญอัน จะต้อง ตก ลง กัน หมด ทุก ข้อ นั้น
หากคู่สัญญา ยังไม่ ตก ลง กัน ได้ หมด ทุก ข้อ
อยู่ トラบใด เมื่อกรณี เป็น ที่ สงสัย ท่าน
นับว่า ยังมิ ได้ มี สัญญา ต่ อ กัน การ ที่ ได้ ทำ
ความ เข้าใจ กัน ไว้ จะ เพาะ บาง สิ่ง บาง อย่าง ถึง
แม้ว่าจะ ได้ จด ลง ไว้ ก็ หา เป็น การ ผูก พัน ไม่

ถ้า ได้ ตก ลง กัน ว่า สัญญา อัน มุ่ง จะ ทำ นั้น
จะต้อง ทำ เป็น หนังสือ ไซ้ เมื่อกรณี เป็น ที่
สงสัย ท่าน นับว่า ยังมิ ได้ มี สัญญา ต่ อ กัน จน
กว่าจะ ได้ ทำ ขึ้น เป็น หนังสือ

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. เสนอ ต่ อ ข. ว่า จะ ขาย รถ—
ยนต์ ให้ กัน หนึ่ง เป็น ราคา ๕๐๐ บาท ข. ตอบ
มา ว่า ต้องการ ชื้อ ตาม ราคา นั้น แต่ ก. จะต้อง
รับผิดชอบ ใน ความ เติร ไม่ สะดวก ของ รถ นั้น มี ก่า

หนด ๑๐ ปี ดังนี้ ถ้าความรับผิดชอบ ข. ได้
แสดงไว้ว่าเป็นสาระสำคัญ ต้องได้มีการ
ตกลงในเรื่องนั้นโดยแน่นอนด้วย

วรรค ๒ ก. กับ ข. ตกลงกัน ด้วย ปาก
เปล่าว่า ก. ขายเครื่องสูบน้ำให้ ข. ๑ เครื่อง
ราคา ๑,๐๐๐ บาท และสัญญานั้นจะต้องไป
ทำเป็นหนังสือดังนี้ ถ้า ยังไม่ได้ทำ สัญญา
เป็นหนังสือให้ สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ยังไม่
มีสัญญาซื้อขายต่อกัน

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำ
กันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมิได้ตกลงกัน
ในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้อง ทำความตกลงให้
สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุมานได้ว่า ถึงหากจะไม่
ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็
จะได้ทำขึ้นไซ้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้
ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๖๖ สมมติว่า ข.
ไม่ได้รับตอบในเรื่องความรับผิดชอบเพื่อรถเคาะ
ไม่สะดวกแต่ ก. ได้ส่งมอบรถให้ ข. ข. จึง
ถือว่า ก. ตกอยู่ในเรื่องความรับผิดชอบเพื่อรถเคาะ
ไม่สะดวกที่กำหนด ๑๐ ปี ดังนั้น ถ้าความรับ
ผิดนั้นเป็นข้อสาระสำคัญ กรณีนี้ขึ้นอยู่กับ
มาตรา ๓๖๖ คือสัญญายังไม่เกิดขึ้น

แต่ถ้าความรับผิดชอบเพื่อรถเคาะไม่สะดวก
นั้นไม่ใช่สาระสำคัญ เช่น ข. ชื้อรถนั้นไป
เพื่อถอดเอาเหล็กขาย ดังนั้น ก็อาจฟังอนุ
มาณได้ว่า ถึงแม้จะไม่ทำความตกลงกันใน
ข้อนี้สัญญาที่จะได้ ทำขึ้น ดังนั้น ข้อความ
ส่วนที่ได้ตกลงกันแล้ว คือการซื้อขายรถ
คันนั้นโดยราคา ๕๐๐ บาทย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตาม ความ

ประสงค์ในทางสุจริต โดย พิจารณาถึง
ปกติประเพณีด้วย

อุทาหรณ์

ก. จำ ข. ช่างตัดเสื้อ ตัดเสื้อ แบบราช
การ ๑๐ ตัว ดั้งเดิม ตัดเสื้อ นั้น ต้อง หมาย
ความว่า ข. จะ ต้อง เย็บ เหมือน ช่าง ตัด เสื้อ
ตามธรรมเนียม ฟ้า ฟ้า และ ตาม ปกติประ
เพณีของการนั้นด้วย ข. จะ เย็บ ไม่ เรียบร้อย
โดยอ้างว่ามี ได้ ตกลง กัน ใน เรื่อง นั้น ไม่ได้

ชำนาญ หอสมุด

หมวด ๒

ผลแห่งสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

บทบัญญัติในหมวดนี้เกี่ยวแก่

๑) การปฏิบัติตามสัญญาต่างตอบแทน
(Contrat synallagmatique) ให้อุมาตรา
๓๖๕-๓๗๒ แต่มีบทบัญญัติว่าด้วยความ
ตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อยกเว้นมิให้ลูกหนี้
ต้องรับผิดชอบเพื่อกลั่นแกล้ง หรือความประมาท
เลินเล่ออย่างร้ายแรงอยู่ใน มาตรา ๓๗๓ ซึ่ง
น่าจะเป็นบทบัญญัติที่ใช้สำหรับสัญญาต่าง
ตอบแทน

๒) สัญญาที่ผู้เป็นฝ่ายทำไว้เพื่อประโยชน์
แก่บุคคลภายนอกให้อุมาตรา ๓๗๔-
๓๗๖

วัตถุประสงค์แห่งสัญญา ก็คือ ก่อให้เกิด
เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นผลแห่งสัญญา ก็คือ

การปฏิบัติตามหน้ที่ก่อให้เกิดขึ้นนั้น กล่าวคือ

๑) วัตถุประสงค์แห่งหน้มีอย่างไร ผู้เป็นฝ่ายก็
ต้องปฏิบัติตามนั้นประดุจปฏิบัติตามกฎหมาย
หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าสัญญาเป็นกฎ-
หมายของผู้เป็นฝ่าย^๑

แต่มีข้อยกเว้นใน เรื่อง สัญญา ต่าง ตอบ
แทน ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระ
หนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ให้ดูมาตรา
๓๖๕ หรือเมื่อทรัพย์สิน เป็นวัตถุ ที่ ประสงค์
ศูนย์หายไปอันจะโทษลูกหนี้มิได้ซึ่งการศูนย์
หายตกเป็น ภัย แก่เจ้าหนี้ให้ดูมาตรา๓๗๐-
๓๗๒

๒) ผู้เป็นฝ่ายในสัญญาเท่านั้นเองเป็น
ผู้มีสิทธิที่จะได้รับ การ ปฏิบัติ ตาม สัญญา

๑. ดูประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา ๑๑๓๔ ซึ่งเนื่องมาจากกฎหมายโรมัน
ในคัมภีร์ดีเจสไทรบ บรพ ๕๐ ลักษณะ ๑๗ หัวข้อ ๒๓

หรือมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามสัญญา^๑

แต่ในบางเรื่อง บุคคลภายนอกจากสัญญา อาจมีสิทธิได้รับชำระหนี้ ให้ดูมาตรา ๓๗๔ - ๓๗๖

ณ ที่นี้ควรทราบข้อความสำคัญต่อไปนี้

๑. คำว่า ผู้เป็น ฝ่าย หมายถึง ความว่าอย่างไร?

๒. การทำสัญญาดกตกลงกันว่าจะชำระหนี้ให้แก่บุคคลภายนอกจะมีผลอย่างไร?

๓. การทำสัญญาดกตกลงกันว่าจะให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ชำระหนี้มีผลอย่างไร?

ข้อ (๑) คำว่า ผู้เป็น ฝ่าย หมายถึง ความว่าอย่างไร?

๑. ก. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๕/๒๔๗๑ รวบรวมเล่ม ๑๒ หน้า ๑๕๔ “ผู้ได้ทำสัญญาไว้ กับผู้อื่นในนามของตัวผู้เดียว เมื่อเมื่อไม่มีเหตุผลพิเศษ เมื่อผู้ซึ่งผู้อื่นที่ทำการสัญญากับผู้ไม่ได้”

ข. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๑๔/๒๔๗๐ รวบรวมเล่ม ๑๑ หน้า ๕๗๓ ก เอาที่นำไปจำนองไว้ กับ ฮ. ก. ตาย ข. ก. ง. เป็นผู้รับมรดก ฮ. พ้อง ข ผู้เดียวให้ได้ ข. ไม่ได้ และทำสัญญาขอความยกหนี้ให้เป็นสิทธิแก่ ฮ. สัญญานั้นไม่ผูกพัน ก. ง. ซึ่งไม่เป็นฝ่ายในสัญญา”

คำว่า “ผู้เป็นฝ่าย” หมายถึงคู่สัญญา
ที่ได้เข้าทำสัญญานั้นโดยตนเอง หรือโดย
มีตัวแทนทำการแทน เช่น ก. ทำสัญญาขาย
แหวนให้ ข. ๑ วง ก. ข. จะเข้าทำสัญญาโดย
ตนเอง หรือให้ผู้อื่นทำแทน ก. ข. ก็นับว่า
เป็นผู้เป็นฝ่ายในสัญญา แต่การเข้าทำแทน
นั้น ในบางเรื่อง ไม่ต้องมีข้อความปรากฏ
ชัดในเอกสาร

แต่มีบุคคลบางจำพวกที่ไม่ใช่บุคคลภายนอก
เสียทีเดียว คือเป็นผู้มีส่วนได้เสียใน
สัญญานั้นด้วย ซึ่งกฎหมายยอมให้สิทธิตาม
สัญญาได้บ้าง คือ

(๑) เจ้าหนี้ มีสิทธิใช้สิทธิเรียกร้อง
ของลูกหนี้ได้ตามสมควร (ให้ดูมาตรา
๒๓๓-๒๓๖) และยังมีสิทธิในการที่จะขอ
ให้เพิกถอนการฉ้อฉล (ให้ดูมาตรา ๒๓๗-
๒๔๐)

๑ ให้ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕ / ๒๔๓๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๔๖ ในฟุตโน้ต
ใต้ข้อ ๓ ต่อไป

(๒) ผู้รับโอน ซึ่ง ควร แยก พิจารณา

๒ ชนิด

ก) ผู้รับ โอน ทั่วไป (Successeur universel) คือผู้ซึ่งรับโอนทรัพย์สินทั่วไปของผู้เป็นฝ่าย เช่น ทายาท

ตามหลัก ผู้รับโอนทั่วไปเช่นนี้ ย่อมรับโอนสิทธิและหน้าที่ทั้งหลาย ของ ผู้เป็นฝ่าย เมื่อผู้เป็นฝ่ายตาย แต่ข้อยกเว้น อาจมีได้ คือ

๑. ผู้เป็นฝ่ายใดตกลงกันไว้ในสัญญาว่าจะให้สัญญามีผล เฉพาะตัว ผู้เป็น ฝ่าย เท่านั้น ไม่ให้ตกทอดไปถึงทายาทหรือผู้รับโอนทั่วไป

๒. กฎหมาย อาจบัญญัติ ข้อยก เว้นใน เรื่องนี้ได้ เช่น ในเรื่องสัญญาตัวแทน เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย สัญญาตัวแทนก็ระงับไป ไม่ตกทอด ถึง ทายาท (ให้ดูมาตรา ๘๒๖) หรือ ใน เรื่อง ห้าง หุ่น ส่วนสามัญ เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใด

ตาย ห้างหุ้นส่วนก็ต้องเลิก (ให้ดูมาตรา ๑๐๕๕ (๕)) นอกจากจะ ตกลงกัน เป็น อย่างอื่น ให้ดูมาตรา ๑๐๕๘

ข) ผู้รับ โอน ณะพาะ (Successeur particulier) ไม่ใช่ทายาท ของ คู่สัญญา คือ ไม่ได้รับ โอน กอง ทรัพย์สิน (patrimoine) ของคู่สัญญา แต่รับโอนเพียง ทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งโดยณะพาะ เหตุ ฉะนั้นหลักจึงมีว่า ผู้รับโอน เช่นนี้ไม่ต้องรับ ผิดในหนี้ของผู้โอน เช่นผู้รับโอนที่ดิน ไม่ ต้องรับผิดในหนี้โดยทั่วๆ ไปของผู้โอน แต่ จะ ต้องรับ ณะพาะ ภาระ ที่มีติด อยู่กับที่ดิน นั้น และมีสิทธิอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินราย ที่รับโอนมา เช่นผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง บ่อรับโอนสิทธิจำนอง, จำนำ, ค้ำประกัน ที่ให้ไว้เพื่อสิทธิเรียกร้องนั้นให้ดูมาตรา ๙๐๕

ข้อ (๒) การ ทำ สัญญา ตกลง ว่า จะ

ชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก มีผลอย่างไร ?

ตามธรรมดาไม่มีผล เพราะบุคคลภายนอกไม่ใช่คู่สัญญา แต่ถ้าคนภายนอกแสดงเจตนา แก่ลูกหนี้ว่า จะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น การตกลงในสัญญานั้นมีผล ให้
 ๓๗๔-๓๗๖ ต่อไป

การทำสัญญาว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก อาจมีผลได้ ถ้าการชำระหนี้นั้นเป็นเงื่อนไขแห่งสัญญา ซึ่งเมื่อออกฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตาม ก็เป็นผิดสัญญา เช่น ก. ขายที่ดินให้ ข. ๑ แปลงโดยตกลงกันว่า ข. จะชำระราคาที่ดินให้ ก. ดังนั้น ถ้า ข. ไม่ชำระราคาให้ ก. ก. อาจฟ้อง ข. ฐานผิดสัญญาได้ หรือในเรื่องสัญญาที่มีค่าการระคิดพันให้ดูมาตรา ๕๒๘ ใน เรื่องสัญญาประกันชีวิต ให้ดูมาตรา ๘๘๕-๘๘๗ ปัญหาของสัญญา เช่นนี้ยังมีอีกมากมาย เช่นในเรื่องความ

• ให้ดูฟุตโน้ตได้มาตรา ๓๗๕

เกี่ยวพัน ระวัง คู่สัญญา กับ บุคคล ภายนอก
ในการที่จะทราบลักษณะแห่งความ เกี่ยวพัน,
การรับรอง, การเพิกถอน จะได้อธิบายต่อ
ไปในภายหลัง*

ข้อ (๓) การทำสัญญาดตกลงกันว่า จะให้
บุคคลภายนอก เป็นผู้ชำระหนี้มีผลอย่างไร ?

ตาม ธรรมดา สัญญา เช่น นี้ ไม่มีผลแก่
บุคคลภายนอก เพราะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่
สัญญาด้วย^๒ แต่สัญญาที่ฝ่ายหนึ่งให้คำ
มั่นแก่อีกฝ่ายหนึ่งว่า คนภายนอกจะตกลง
ในสัญญานั้นโดยคนภายนอกไม่รู้ด้วย เช่น
ก. ทำสัญญากับ ข. โดย ก. ให้คำมั่นว่าจะ
ให้ ค. บุคคล ภายนอกเป็นผู้ซื้อ ที่ดิน ของ ข.

๑. ถ้ามีโอกาส จะกล่าวในหนังสือนิติศาสตร์

๒. ให้เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕/๒๔๓๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๔๑๖ “ที่
ดินโฉนดแผนที่มีชื่อบิดามารดาและบุตรรวมกัน บิดามารดาเอาที่ดินไปทำสัญญาจะ
ขายให้ผู้อื่น แต่ไม่ระบุว่าในฐานะเป็นผู้ปกครองบุตรด้วย สัญญานี้ทำความว่า
จะขายที่ดินที่ได้ ขอแบ่งแยกไว้ต่อพนักงานทะเบียนที่ดิน และในคำร้องชั้นขอ
แบ่งแยก บิดาได้แถลงไว้ชัดว่าเป็นผู้ปกครองบุตรและขออนุญาตขายแทน ดังนั้น
คำร้องชั้นเจ้าพนักงานทะเบียน ที่ดินอาจสนับสนุนให้เห็นว่า บิดาได้ขายที่ดินให้
บุคคลอื่นแทนบุตรด้วย”

โดยค. ไม่รู้เห็นด้วย กับ ก. ใน การ ที่ตกลง
สัญญา เช่นนี้ เรียกตาม ภาษา ฝรั่งเศส ว่า
“โปรมเมส เดอ ปอร์ทฟอร์ท” (Promesse
de porte fort)* สัญญา ชนิดนี้ ตามกฎ
หมายฝรั่งเศสว่าใช้ได้ กล่าวคือ ก. มีหน้าที่
จะต้องกระทำต่อ ข. คือต้องเอา ค. มาเป็น
ผู้ซื้อที่ดิน ถ้า ก. เข้ามาเป็นผู้ซื้อที่ดินแล้ว
ก. ก็ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ถ้า ก. ไม่เข้า
มา เป็น ผู้ซื้อที่ดิน ก็นับว่า ก. เป็นผู้ผิด
สัญญา คือไม่ชำระหนี้ตามที่ตกลงไว้ ซึ่ง
ก. ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้ ข. ตาม
บทบัญญัติว่าด้วยการไม่ชำระหนี้

สัญญา ชนิดนี้ มีประโยชน์ใน เรื่อง แบ่ง
ทรัพย์สินมรดก คือเมื่อทายาทบางคนเป็นผู้
ไม่อยู่ และมีบุคคลหนึ่งเข้าเป็นคู่สัญญา
โดยรับว่าทายาทผู้ที่ไม่อยู่นั้น จะตกลงใน
สัญญาแบ่งมรดกด้วย ดังนี้ ถ้าทายาทกลับ
มาให้สัตยาบัน การนั้นก็สมบูรณ์ ถ้าไม่ให้

* ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา ๑๑๒๐

สัตยาบัน ผู้ที่เข้าทำสัญญาโดยรับว่าจะให้
 ทาบาทที่ไม่อยู่เข้าตกลงด้วยนั้น ก็ต้องรับ
 ผิดต่อคู่สัญญาอื่นๆในฐานะไม่ชำระหนี้ชนิด
 ต้องกระทำการ (Facere)

สัญญาชนิดนี้ อาจเป็นการจัดการงาน
 นอกสั่ง แต่ต่างกันในเรื่องที่ว่า การจัดการงาน
 นอกสั่งนั้น อาจเป็นการอื่นนอกจากสัญญา
 ก็ได้ และอีกประการหนึ่ง บทบัญญัติอันว่า
 ด้วยการจัดการงานนอกสั่งนั้น กล่าวถึงความ
 เกี่ยวพันระหว่างผู้จัดการกับตัวการ แต่ที่เรา
 ศึกษาในที่นี้ เกี่ยวแก่ตัวคู่สัญญา ที่ตกลง กัน
 นั้นว่าจะมีผลอย่างไร อนึ่งการจัดการงานนอก
 สั่งเป็น “คล้ายสัญญา” (Quasi-contrat)
 ไม่ใช่ “สัญญา” (contrat)

อนึ่งต้องสังเกตว่าสัญญาชนิดนี้ ต่าง
 กับสัญญาค้ำประกัน กล่าวคือ สัญญาค้ำ
 ประกันนั้น ผู้ค้ำประกัน จะต้องรับผิดชอบใน
 การไม่ชำระหนี้ของบุคคล อันค้ำประกันไว้
 แต่สัญญาชนิดที่กล่าวถึงนี้ คู่สัญญารับ

แต่เพียงว่าจะให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคู่
สัญญา เมื่อบุคคลภายนอกเข้ามา เป็น คู่
สัญญาแล้ว ฝ่ายที่รับไว้ นั้น ก็พ้นจากความ
รับผิดชอบ ต่อآنไป ถ้าบุคคลภายนอกที่เข้ามา
เป็นคู่สัญญาแล้วไม่ชำระหนี้ ฝ่ายที่รับไว้
นั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

สำนักหอสมุด

มาตรา ๓๖๙ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง จะไม่ยอมชำระหนี้ จนกว่า อีก ฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ ฤๅ ขอปฏิบัติการ ชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ห้ามมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

อุทาหรณ์

(๑) ก. ให้ ข. เช่าเรือน ๑ หลัง ค่าเช่าเดือนละ ๕๐ บาท

สัญญาเช่าเป็นสัญญาต่างตอบแทน ถ้า ก. ยังไม่ส่งมอบเรือน หรือยังไม่ขอส่งมอบเรือนให้ ข. ข. จะยังไม่ชำระค่าเช่าให้ ก. ได้ (นอกจากจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น)

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก. ข. ได้ตกลงกันว่า ก. จะส่งมอบเรือนเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ข. จะชำระค่าเช่าในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ดังนั้น ครั้นถึงวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ข. จะ

ไม่ชำระค่าเช่าไม่ได้ เพราะเหตุว่าหนี้ของก.
ยังไม่ถึงกำหนดชำระ

มาตรา ๓๗๐ ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์
เป็นการก่อให้เกิดฤทธิประโยชน์ในทรัพย์สิน
เฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหายไปด้วยเหตุ
อย่างใด อย่างหนึ่งอันจะโทษ ลูกหนี้
มิได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหายนั้นตก
เป็นภัยแก่เจ้าหนี้

ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ใช้
บทบัญญัติที่กล่าวมาใน วรรคก่อนนี้บังคับแต่
เวลาที่ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง
ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๕๕ วรรค ๒ นั้นไป

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ขายตุ๊กตา ๑ ตัว ให้ ข. กำหนด
ส่งมอบและชำระ ราคา ในวันที่ ๑๓ เมษายน

พ.ศ. ๒๔๗๓ ครั้นถึงวันที่ ๕ เดือนนั้นไฟไหม้ตุนั้นหมด โดยมีใช่เป็นความผิดของ ก. (คือในฐานะเป็นลูกหนี้ที่จะต้องส่งมอบ) ดังนั้น ข. จะเรียกร้องให้ ก. ส่งมอบตุนั้นไม่ได้ แต่ ก. มีสิทธิเรียกร้องราคาตุนั้นจาก ข. ได้

ในเรื่องซื้อขาย นอกจากมาตราแล้วยังอาจวินิจฉัยตามลักษณะซื้อขายได้ กล่าวคือ ถ้าสัญญาซื้อขายสมบูรณ์แล้ว กรรมสิทธิ์ก็ย่อมเปลี่ยนมือทันที ให้อุมาตรา ๔๕๘ เมื่อกรรมสิทธิ์เป็นของใคร ความสูญหายแห่งทรัพย์สินตกเป็น ของเจ้าของทรัพย์สินนั้น (Res perit domino)

แต่ในกรณีที่สัญญาต่างตอบแทนไม่ใช่เป็นเรื่องโอนกรรมสิทธิ์ ซึ่งจะวินิจฉัยตามทำนองสัญญาซื้อขายไม่ได้ เช่น สัญญาเช่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าสูญหายไปโดยเหตุสุดวิสัย

ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้เช่าจะเรียกร้องให้ผู้
ให้เช่าส่งมอบทรัพย์สินอื่นไม่ได้ แต่ผู้ให้
เช่าจะเรียกค่าเช่าจากผู้เช่าได้อีกหรือไม่นั้น
ให้ดูตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๒๕/๒๔๗๒
ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๕๐๔ กับ ที่ ๕๔๒/
๒๔๗๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๖๓๘)

วรรค ๒ ก. ขายเข้าให้ ข. ๑๐ เกวียน กำ
หนดส่งมอบ และชำระราคา ในวันที่ ๑๐
เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ดังนี้

(๑) ถ้าเกิดไฟไหม้ยังเข้า ของ ก. นั้น
ทั้งหมด ข. ก็ยังมีสิทธิเรียกร้อง ให้ ก. ส่ง
มอบเข้าชนิดเดียวกันมีปริมาณ เท่ากัน คือ
๑๐ เกวียนได้

(๒) แต่ถ้าก่อนส่งมอบ ก. ได้ตวงเข้า
ออกจากยัง ๑๐ เกวียนโดยความยินยอม ของ
ข. ว่าเป็นเข้า ที่ตวง แล้ว ๑๐ เกวียน นั้น ซึ่ง ขอ
ขายกัน ดังนี้ เข้า ๑๐ เกวียนนั้น กลายเป็น
ทรัพย์สิน ณะเพาะ สิ่ง ตาม มาตรา ๑๕๕ วรรค ๒
ถ้าเกิดไฟไหม้เข้านั้นทั้งหมด ความสูญหาย

ตกเป็นภัพแก่ข. ดังเช่นในเรื่องขายตัวตาม
อุทาหรณ์วรรค ๑

มาตรา ๓๗๑๑ บทบัญญัติที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ท่าน
มิให้ใช้บังคับ ถ้าเป็นสัญญาต่างตอบแทน
มีเงื่อนไขบังคับก่อนและ ทรัพย์สินอันเป็น วัตถุ
แห่งสัญญานั้น สูญ ฤๅ ทำลาย ลงใน ระยะเวลาที่
เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ

ถ้าทรัพย์สินนั้นเสียหาย เพราะ เหตุ ใด
อย่างหนึ่งอันจะโทษเจ้าหนี้ไม่ได้ และเมื่อ
เงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว เจ้าหนี้จะ เรียกให้
ชำระหนี้โดยลดส่วนอันตนจะ ต้อง ชำระ หนี้
ตอบแทนนั้นลง ฤๅ เลิกสัญญานั้นเสียก็ได้
แล้วแต่จะเลือก แต่ใน กรณี ที่ต้นเหตุเสีย
หายเกิดเพราะฝ่ายลูกหนี้นั้น ท่านว่าหา
กระทบกระทั่งถึงสิทธิของเจ้าหนี้ ที่จะเรียก
ค่าสินไหมทดแทนไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก.ตกลงว่าจะขายตู้ให้ ข ๑ ตู้ เมื่อ ก. กลับจากจังหวัดเชียงใหม่ ก่อนที่เงื่อนไขสำเร็จ คือก่อน ก. กลับจากเชียงใหม่ ไฟไหม้ตู้ขึ้นอันจะโทษ ก. หรือ ข. ไม่ได้ ดังนี้ ความสูญเสียหายก็ ตกเป็นภัพแก่ ก. ลูกหนี้ ซึ่งจะไม่ได้รับชำระหนี้ตอบแทนเลย เพราะการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย (ให้ดูมาตรา ๓๗๒)

วรรค ๒ (๑) ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่าไฟไหม้ตู้ทำให้เสียหายแต่ไม่สูญเสียหายไปทั้งหมด และไฟไหม้นั้นจะโทษ ข. เจ้าหนี้ไม่ได้ เมื่อ ก. กลับจากจังหวัดเชียงใหม่ ข. เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้ ก. ส่งมอบตู้ที่ถูกไฟไหม้เสียหายนั้น และลดราคาตู้ ข. จะต้องชำระลง หรือ ข. จะเลิกสัญญานั้นเสียทีเดียวก็ได้

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อนสมมติว่า ไฟไหม้ นั้นเกิดจากความผิดของ ก. ดังนั้น ข. จะเรียกค่าสินไหมทดแทนอีกก็ได้

มาตรา ๓๗๒ นอกจากกรณี ที่กล่าวไว้ใน สอง มาตรา ก่อน ถ้าการชำระหนี้ตกเป็น พันวิสัย เพราะเหตุอย่างใด อย่างหนึ่ง อน จะโทษ ฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใดก็ได้ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าลูกหนี้หาสิทธิ จะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่

ถ้าการชำระหนี้ ตก เป็น พันวิสัย เพราะเหตุอย่างใด อย่างหนึ่ง อันจะโทษ เจ้าหนี้ได้ ลูกหนี้ ก็หาเสีย สิทธิ ที่จะ รับ ชำระ หนี้ ตอบแทนไม่ แต่ว่าลูกหนี้ได้ อะไรไว้เพราะ การปลดหนี้ก็ดี ฤๅใช้คุณวุฒิความสามารถของตนเป็นประการอื่นเป็นเหตุให้ได้อะไรมา ฤๅแก่งละเลยเสียไม่ชวนชวยเอาอะไรที่สมควรจะทำได้ก็ดี มากน้อยเท่าไร จะต้อง

เอามาหักกับจำนวนอันตนจะได้รับชำระหนี้
 ตอบ: แทน วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอด
 ถึงกรณีที่การชำระหนี้ฝ่ายหนึ่งยังคงชำระ
 อยู่นั้นตกเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์
 อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายหนึ่งมีต้องรับผิดชอบ ใน
 เวลาเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งผิด ไม่รับชำระหนี้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ คำว่า “นอกจากกรณีที่กล่าวไว้
ในสองมาตราก่อน” นั้นหมายความว่า “นอก
จากกรณีที่มิว่าดฤที่ ประสงค์ เป็นการ ก่อให้
เกิดหรือโอน ทรัพย์สิน” (ให้ดูประมวล
 แห่งข้อนี้ มาตรา ๕๓๖ และคำอธิบายของ
 ดีเบกเกอร์ ได้มาตรานั้น)

เช่น ก. ตกลงรับจ้างเป็นนายช่างเครื่อง
 ประจํา โรง สี่ไฟ ของ ข. มีกำหนด ๑ เดือน
 ค่าจ้าง ๑๐๐ บาท กำหนดเริ่มทำงานในวันที่ ๕
 เมษายน สมมติว่าวันนั้นไฟไหม้ โรงส้นั้นทั้ง

หมด อันจะโทษ ก. หรือ ข. ก็ไม่ได้ ดังนั้น การชำระหนี้ของ ก. คือ ทำการ เป็นนายช่าง เครื่องโรงสีไฟก็เป็นอันพ้นวิสัย ก. จะเรียก ค่าจ้าง ๑๐๐ บาทจาก ข. ไม่ได้

วรรค ๒ ตอน (๑) ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า การที่ไฟไหม้นั้น เป็น เพราะ ความผิดของ ข. เจ้าหนี้ ดังนี้ ก. ก็มีสิทธิเรียกร้อง ค่าจ้าง ๑๐๐ บาทนั้นได้

ตอน (๒) ตามอุทธรณ์ก่อน สมมติว่า เมื่อไฟไหม้แล้ว ก. ไปรับจ้างเป็นนายช่าง เครื่องที่โรงสีของ ค. ได้ ค่าจ้าง ๕๐ บาท ดังนี้ ก. จะมีสิทธิ เรียก ร้อง ค่าจ้าง จาก ข. ได้อีก เพียง ๕๐ บาทเท่านั้น (ให้ดูประมวลแพ่ง บัญญัติ มาตรา ๕๓๖ วรรค ๒ ตอน สุดท้าย ที่ว่า “... but if he has received any benefit by being freed from his obligation, such benefit must be returned to the creditor”

ตอน (๓) ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า เมื่อ ก. จะเข้าทำงาน ข. ไม่ยอมให้ ก.

ทำงานโดยไม่ใช้ความผิดของ ก. ครั้นแล้ว
ไฟไหม้โรงสีนั้นโดยอุบัติเหตุ ดังนั้น ก. ก็มี
สิทธิเรียกร้องค่าจ้างจาก ข. ตามความในตอน
๑, ๒ ข้างต้น

มาตรา ๓๗๓ ความตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อความ ยก
เว้นมิให้ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ เพื่อ ก่อ ผลิต ฤ
ความประมาทเลินเล่ออย่าง ร้ายแรง ของตน
นั้น ท่านว่าเป็นโมฆะ

บันทึก

มาตรา ๕๕ มาตรา ๕๖ อยู่ใน ที่นี้ จึง ทำให้
เกิดปัญหาว่าจะใช้สำหรับสัญญาทุกๆชนิด
หรือเฉพาะสัญญาต่างตอบแทนเท่านั้น ขอ
ให้อุทธรณ์เฉพาะสัญญาต่างตอบแทนไว้
ก่อน สัญญาชนิดอื่น ๆ นั้น สิ้นสุดแล้วแต่
จะวินิจฉัยอย่างไร

อุทาหรณ์

ก. ให้ ข. เช่าเรือน ๑ หลังมีกำหนดปี
และทำสัญญาตกลงกันไว้ว่า แม้ ก. จะ
ประมาณเลินเล่ออย่าง ร้ายแรง ทำให้ไฟไหม้
เรือนนั้นก็ดี ก. ก็ไม่ต้องรับผิดชอบ ดังนั้นความ
ตกลงนั้นเป็นโมฆะใช้ไม่ได้

๑. ในเรื่องสัญญาซื้อขาย มีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อสัญญา
ว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ คือมาตรา ๔๘๓, ๔๘๔, ๔๘๕ ดังนี้

มาตรา ๔๘๓ ข้อสัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขาย จะไม่
ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิได้

มาตรา ๔๘๔ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้น บ่อนไม่
คุ้มผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งเงินคืนตามราคา เว้นแต่จะ
ได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๔๘๕ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้น ไม่อาจคุ้ม
ความรับผิดของผู้ขายในผลของการอันผู้ขายได้กระทำไปเอง
หรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้รู้อยู่แล้วและเปิดเผย

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๒๔/๒๔๖๘ ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า
๘๑๓ “ข้อสัญญาในใบตราส่งมีข้อความว่าจะไม่รับผิดชอบสำหรับ
หีบห่อที่มีราคาเกินกว่า ๕๐๐ เหรียญ เว้นแต่โจทก์จะบอก

จำเลยให้รู้ว่ามีค่าสูงกว่านั้นและเสียค่าระวางเพิ่มขึ้น เมื่อ
โจทก์ไม่ทำดังนั้น ถ้าของหายระวางทาง จำเลยไม่ต้อง
รับผิดชอบ”

มาตรา ๓๗๔ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญา ตก ลง ว่า
จะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไว้หรื ท่านว่า
บุคคลภายนอกมีสิทธิ จะเรียก ชำระ หนี้ จาก
ลูกหนี้โดยตรงได้

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น สิทธิ
ของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่ เวลา
ที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์
จากสัญญานั้น

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญา ขาย ที่ดินให้ ข. ๑ แปลง
โดยตกลง กันว่า ข. ต้อง ชำระ เงินให้ แก่ ก.
เดือนละ ๒๐ บาทมีกำหนด ๑๐ ปี ดังนี้ ค. ซึ่ง

เป็นบุคคลภายนอกอาจมีสิทธิเรียกร้องให้ช.
ชำระเงินให้แก่อนได้ โดย แสดงเจตนา
ไปยังช.ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น

๑. คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๕๐/๒๕๖๘ ธรรมสารเล่ม ๘ หน้า
๘๘๐ “นายประกันทำสัญญากับกรรมการอำเภอว่า ถ้าผู้ต้องหา
หลบหนี นายประกันจะจ่ายเงินให้กรรมการอำเภอ ๔๐๐ บาท
และจ่ายเงินให้เจ้าทุกข์ ๒,๐๐๐ บาท ผู้ต้องหาหลบหนี เจ้าทุกข์
จึงฟ้องนายประกันโดยตรง ขอเรียกเงินตามสัญญาที่นาย
ประกันทำไว้กับกรรมการอำเภอ ศาลฎีกาตัดสินว่าเจ้าทุกข์เป็น
คนนอกสัญญา ฟ้องไม่ได้”

๒. คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๒/๒๕๖๘ ธรรมสารเล่ม ๘ หน้า
๑๐๕ “ผู้รับมรดกของผู้ตายรับสัญญาในระหว่างกันเองว่าจะ
รับใช้หนี้มรดก เจ้าหนี้จะฟ้องคดีเกินกว่า ๑ ปีไม่ได้ เว้นไว้
แต่เจ้าหนี้ได้แสดง ความ ประสงค์ถือ เอาตาม สัญญา ที่ผู้รับ
มรดกได้ ตกลงกันไว้นั้น จึงจะฟ้องเมื่อเกินกำหนด ๑ ปีได้”

มาตรา ๓๗๕ เมื่อสิทธิของบุคคลภายนอกได้เกิดขึ้น
ตามบทบัญญัติแห่งมาตราก่อนแล้ว คู่สัญญา
หาอาจจะเปลี่ยนแปลง ภาระกับสิทธินั้น
ในภายหลังได้ไม่

อุทาหรณ์

ตาม อุทาหรณ์ได้ มาตรา ๓๗๔ เมื่อ สิทธิ
ของค. เกิดขึ้นแล้วจากการที่แสดงเจตนาไป
ยัง ข. นั้น ค. ข. จะตกลงกันเปลี่ยนแปลงว่า
ให้ชำระเงิน แก่ ค. เพียง เดือน ละ ๑๐ บาท
เช่นนี้ไม่ได้

(สำหรับสัญญาให้ นั้นให้ ดู มาตรา ๕๒๘
ประกอบ)

มาตรา ๓๗๖ ข้อต่อสู้ข้อเกิดแต่มูลสัญญาดังกล่าวมา

ใน มาตรา ๓๗๔ นั้น ลูกหนี้ อาจ จะยกขึ้น
ต่อสู้บุคคล ภายนอก ผู้จะได้รับ ประโยชน์
จากสัญญานั้นได้

อุทธรณ์

ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๗๔ สมมติว่า
การที่ ข. ได้รับซื้อที่ดินแปลงนั้นไว้โดยถูก
ข่มขู่ ดังนั้น ข. อาจยกเหตุข่มขู่ขึ้นบอกล้าง
สัญญานั้นและปฏิเสธไม่ชำระเงินให้แก่ค. ได้

ชำนาญหอสมุด

หมวด ๓

มัตจำและกำหนดเบี้ยปรับ

บทกข้อความทั่วไป

ในหมวดนี้ มีข้อความเกี่ยวกับ

- ๑) มัตจำ มาตรา ๓๗๗-๓๗๘
- ๒) เบี้ยปรับ มาตรา ๓๗๙-๓๘๕

ข้อ ๑ มัตจำ

กฎหมายไทย ดำเนินตามกฎหมายเยอรมัน คือ มัตจำนั้นถือว่าเป็นพะยานหลักฐานว่าสัญญาได้ทำขึ้น และเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญา (ให้ดูมาตรา ๓๗๗) นอกจากนี้จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

ในกฎหมายฝรั่งเศส มัตจำจะมีผลอย่างไรนั้น ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆไป (นอกจากในสัญญาซื้อขาย)

ข้อ ๒ กำหนดเบี้ยปรับ

เบี้ยปรับในทางแพ่งอาจมีได้ ๒ ชนิดคือ

ก) กำหนดเบี้ยปรับ (Stipulated penalty หรือ Clause pénale) คือเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ในสัญญา

ข) เบี้ยปรับที่ศาลกำหนด (Astreinte)

(ก) กำหนดเบี้ยปรับ

ในหมวดนี้ กฎหมายพูดถึง “กำหนดเบี้ยปรับ” อย่างเดียว ไม่ได้พูดถึงเบี้ยปรับที่ศาลกำหนด

เบี้ยปรับนั้น ตามธรรมเนียมเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้สัญญาว่าจะใช้ให้เมื่อ ตนไม่ชำระหนี้ หรือ ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสมควร หรือเมื่อลูกหนี้ผิดนัด (ให้ดูมาตรา ๓๗๘) แต่คู่สัญญาอาจตกลงกันให้ชำระหนี้ อย่างอื่นแทนเงินก็ได้ ซึ่งมีหลักพิเศษออกไปบ้าง (ให้ดูมาตรา ๓๘๒)

ลักษณะสำคัญของกำหนดเบี้ยปรับ ก็คือเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้ประธานอันเกิดจากสัญญานั้น กล่าวคือ ถ้าสัญญานั้นไม่สมบูรณ์ เบี้ยปรับก็ย่อมไม่สมบูรณ์ด้วยกัน (ให้ดูมาตรา

๓๘๔) แต่ถ้าเบี้ยปรับไม่สมบูรณ์ ก็ไม่ทำให้สัญญาอันเป็นประธานเสียไป ให้เทียบดูในคำอธิบายทั่วไป ว่า ด้วยแบ่ง ชนิดสัญญาออกเป็น สัญญา ประธาน และ สัญญาอุปกรณ์

เบี้ยปรับมีเพื่ออะไร?

ให้สังเกตว่าเบี้ยปรับมีไว้

(๑) เพื่อการไม่ชำระหนี้

(๒) เพื่อไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตาม สมควร เมื่อลูกหนี้ผิดนัด

การแยกพิจารณาตั้งนี้สำคัญมาก เพราะเหตุว่า

๑. กำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ นั้น ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้ (ให้ดูมาตรา ๓๘๐)

๒. กำหนดเบี้ยปรับ เพื่อไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ตามสมควร เช่นใน เรื่อง ผิดนัดนั้น เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับและเรียก

ให้ชำระหนี้ได้อีก ด้วย (ให้ดูมาตรา ๓๘๑)
 เพราะเหตุว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ตาม
 สมควร เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ช้ากว่ากำหนด
 ดังนี้ เป็นความเสียหายอย่างหนึ่งที่เจ้าหนี้
 ควรได้รับค่าหากจากการไม่ชำระหนี้

(ข) เบี้ยปรับที่ศาลกำหนด (Astreinte)

ตาม พระราชบัญญัติ วิธี พิจารณา ความ
 แพ่งมาตรา ๕๕^๑ ศาล อาจ สั่งให้ปรับผู้ขัด
 ขืนไม่ทำตามหมายบังคับ เป็น เงินพินัย หลวง
 แทนการที่จะเอาตัวขังไว้ได้

แต่ศาลจะบังคับให้จำเลยเสียเบี้ยปรับให้
 แก่เจ้าหนี้เรียงตามรายวันไป จนกว่าจะชำระ
 หนี้อันมิใช่พินัยหลวงนั้น ประมวลกฎหมาย
 แพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กล่าวไว้ แต่ศาลได้
 เคยปฏิบัติมาแล้ว คู่คดีที่ปรากฏตาม คำ
 พิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๔/๒๔๗๐ ชรัมภ์ สาระเต็ม

๑ ให้ดูคำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ๑ โดยพระยาจินดาภิรมย์ ๑ หน้า ๒๗๐

๑๑ หน้า ๒๐๐ “ จำเลยย้ายสะพาน และ ถม
คลองปิดทางเดิมทำให้โจทก์เสียหาย ศาล
พิพากษาให้จำเลยจัดการทำทางน้ำทางบกให้
ดีดั้งเดิม ให้จำเลยใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์จน
ถึงวันฟ้อง และค่าเสียหายต่อไปอีกเป็นราย
เดือน จนกว่า จำเลย จะ จัด การ ให้ สิ่ง ที่ ตน
ละเมิดสิ้นไป เมื่อจำเลยได้จัดทำพอสมควร
แล้ว ค่าเสียหายก็เป็นอันระงับ ”

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๓๗๗ เมื่อเจ้าทำสัญญา ถ้าได้ให้สิ่งใดไว้เป็น
มัดจำ ท่านให้ ถือว่าการ ที่ให้มัดจำนั้นยอม
เป็นพยานหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ ทำกันขึ้น
แล้ว อนึ่งมัดจำยอมเป็นประกันการที่จะ
ปฏิบัติตามสัญญานั้นด้วย

อุทาหรณ์

ก.ทำสัญญาซื้อไม้กระดานข. ๓,๐๐๐บาท
กำหนด ส่ง มอบ และ ชำระ ราคา ทั้ง หหมดใน
วันที่ ๕ เมษายน ก. ได้ให้เงิน ข. ไว้ ๕๐๐บาท
เป็นมัดจำ การให้เงิน ๕๐๐ บาทนั้นยอมเป็น
พยานหลักฐานว่าได้ ทำสัญญาซื้อ ขายกัน
แล้ว (ถ้าเป็นสัญญาจะซื้อ ขาย อสังหาริม-
ทรัพย์ จำเป็นต้องมีการวางมัดจำ หรือ ชำระ
ราคาบางส่วน ให้ดูมาตรา ๔๕๖) และเป็น
ประกันการชำระหนี้ตามสัญญานั้นด้วย (ให้
ดูมาตรา ๓๗๘ ต่อไป)

มาตรา ๓๗๘ มัดจำนั้น ถ้ามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้เป็นไปดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(๑) ให้ส่งคืน ถ้าเจ้าหนี้เอาเงินมาใช้เงินบางส่วนในเมื่อชำระหนี้

(๒) ให้รับ ถ้าฝ่ายที่วางมัดจำละเลยไม่ชำระหนี้ ถ้าการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ ถ้าได้มีการเลิกสัญญาเพราะความผิดของฝ่ายนั้น

(๓) ให้ส่งคืน ถ้าฝ่ายที่รับมัดจำละเลยไม่ชำระหนี้ ถ้าการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่าเงินมัดจำที่ ก. ได้ให้ไว้แก่ ข. นั้น มิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นต้องจัดการดังนี้

อนุมาตรา (๑) ถ้าสัญญาซื้อขายนั้น
เกิดขึ้น ข. จะได้รับราคาจาก ก. อีก ๒,๕๐๐
บาท คือเงินมัดจำ ๕๐๐ ต้องจัดเอาเป็นการ
ใช้ราคาแล้ว (หรือจะเรียกว่าส่งคืนก็มี
ผลเท่ากัน คือถ้า ข. ส่งคืน ก. ก็ต้องชำระ
ราคาให้ ข. ๓,๐๐๐ บาท หรือถ้า ข. ไม่คืน
เงินมัดจำ ๕๐๐ บาทแล้ว ก. ก็คงต้องออกเงิน
อีก ๒,๕๐๐ บาท)

อนุมาตรา (๒) (๑) ตามอุทาหรณ์ก่อน
สมมติว่า ก. ละเลยไม่ชำระราคาอีก ๒,๕๐๐
บาทให้ ข. แม้ ข. จะไม่ประสงค์บอกเลิก
สัญญา ตามอุทาหรณ์ (๓) ข. ก็มีสิทธิรับ
เงินมัดจำ ๕๐๐ บาท นั้น

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า ก.
เอาไฟเผาไม้กระดานของ ข. เสียหมดก่อน
ส่งมอบ ดังนั้น ข. มีสิทธิรับเงินมัดจำนั้นได้
(และอาจฟ้องเรียกราคาไม้กระดานได้อีก)

(๓) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า ก.

ละเลยไม่ชำระราคาอีก ๒,๕๐๐ บาท ข. จึงบอกกล่าวให้ ก. ชำระราคาภายในกำหนดเมื่อ ก. ไม่ชำระ ข. จึงบอกเลิกสัญญา (คือไม่ถือเอาเป็นการซื้อขาย) ดังนั้น ข. มีสิทธิรับเงินมัดจำนั้นได้ และฟ้องเรียกค่าเสียหายตามหมวด ๔ ว่าด้วยเลิกสัญญา

ให้สังเกตว่าต่างกับกรณี (๑)

ให้เทียบดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๐/๒๔๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๕๕๖ “จำเลยทำสัญญาว่า ถ้าจำเลยซื้อที่ดินจาก ก. ได้แล้ว จำเลยจะขายให้โจทก์ โจทก์วางเงินมัดจำไว้กับจำเลย ภายหลังโจทก์ลอบให้บุตรไปซื้อที่ดินแปลงนั้นจาก ก. มาให้โจทก์ ดังนั้น โจทก์จะเรียกเงินมัดจำคืนไม่ได้”

และให้ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒ และ ๓ ๒๔๗๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๕ และในพิพัตโนติไต่มาตรา ๔๑๐

อนุมาตรา (๓) ตามอุทธรณ์ไต่มาตรา ๓๗๗ สมมติว่า ข. ผู้รับมัดจำปฏิเสธไม่ยอม

ส่งมอบไม้ให้ ก. ดังนั้น ก. มีสิทธิเรียกเงิน
มัดจำคืน

มาตรา ๓๗๙ ถ้าลูกหนี้ สัญญา แก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงิน
จำนวนหนึ่งเป็น เบี้ยปรับ เมื่อตนไม่ชำระหนี้
ก็ดี ถ้าไม่ชำระหนี้ให้ ถูกต้องสมควรที่ได้
เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการ
ชำระหนี้ อันจะพึงทำ นั้นได้แก่ดเว้นการอัน
ใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นแล้วผลหนี้
เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น

อุทาหรณ์

(๑) ก. ทำสัญญาขายเรือให้แก่ ข. ๑ ลำ
ได้ตกลงกันว่า ก. จะ ต้อง ส่ง มอบ เรือนั้นให้
ข. ในวันที่ ๑ เมษายน มิฉะนั้น ก. จะต้อง
ใช้เงิน ๓๐๐ บาทให้ ข. เป็นเบี้ยปรับ ดังนั้น
ถ้า ก. ผิดนัดไม่ส่งมอบ ข. มีสิทธิเรียกเงิน
๓๐๐ บาทอันเป็นเบี้ยปรับจาก ก. มารับได้

(๒) ก. กับ ข. มีที่ดินติดต่อกัน ได้ทำสัญญาตกลงกันว่า ก. จะ ไม่ปลูกต้นไม้อันเป็นที่กีดขวางหน้าเรือน ข. ถ้าฝ่าฝืน ก. จะต้องใช้เงินให้ ข. ๓๐๐ บาท ดังนั้นเมื่อ ก. ปลูกต้นไม้ อัน เป็น ที่กีดขวางหน้าเรือน ข. ข. มีสิทธิเรียกเงิน ๓๐๐ บาท อัน เป็น เบี้ยปรับจาก ก. มารับ ได้

มาตรา ๓๘๐ ถ้า ลูกหนี้ได้สัญญา ไว้ว่าจะให้ เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้น แทน การ ชำระหนี้ ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้ แสดง ต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอา เบี้ยปรับนั้นแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้ต่อไป

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิ เรียกร้อง ค่า สิ้นไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้ จะเรียก เอา เบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวน น้อย ที่สุด

แห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหาย
ยิ่งกว่านั้น ท่านก็อนุญาตให้พิสูจน์ได้

อุทาหรณ์

(ให้สังเกตว่า เป็น เรื่อง เบี้ยปรับ เมื่อไม่
ชำระหนี้ซึ่งต่างกับ เบี้ยปรับ เมื่อ ไม่ชำระหนี้
ให้ถูกต้องตามสมควร หรือไม่ชำระหนี้ตรง
ตามเวลาที่กำหนดไว้ ตามมาตรา ๓๘๑)

วรรค ๑ ก. ทำสัญญา ขายเรือให้ ข. ๑ ลำ
ราคา ๑,๕๐๐ บาท ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือให้
ข. ก. จะชำระเงินเบี้ยปรับให้ ข. ๑๐๐ บาท
ตั้งนี้ ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือลำนั้นให้ ข. (ซึ่ง
ไม่ใช่ส่งมอบช้ากว่ากำหนด) ข. อาจเรียก
ร้องเงิน ๑๐๐ บาท อัน เป็น เบี้ยปรับจาก ก. มา
รับได้ และ ข. หมดสิทธิ เรียก ร้องให้ ส่ง
มอบเรือ

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ (๑) สมมติว่าการที่
 ก. ไม่ปฏิบัติตามสัญญา^๕นั้น ทำให้ ข. เสียหาย
 คือขาดประโยชน์ในการที่จะนำเรือ^๖นั้น บรร.
 ทุกผลไม้ไปขายต่างจังหวัด ซึ่ง ก. ก็ทราบ
 พุทธการณ^๗ พิเศษตั้ง^๘นั้นล่วงหน้า (ตาม
 มาตรา ๒๒๒) ดังนั้น ข. อาจเรียก

(๑) ให้ ก. ส่งมอบเรือ^๖นั้นหรือใช้ราคา
 เรือ และ

(๒) เงิน ๑๐๐ บาทอันเป็นเบี้ยปรับ จาก
 ก. มารับในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุด แทนค่า
 เสียหาย และค่าเสียหายเพราะพุทธการณ^๗
 พิเศษ คือ ขาดประโยชน์ในการที่จะนำ เรือ^๖
 นั้นบรรทุกผลไม้ไปขายต่างจังหวัด

(ทั้งนี้เพราะ ข. ได้เสียหายพิเศษยิ่งออก
 ไปจากการไม่ชำระหนี้^๕)

มาตรา ๓๘๑ ถ้าถูก^๕หนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้^๕ เบี้ยปรับ
 เมื่อตนไม่ชำระหนี้^๕ให้ถูกต้องสมควร เช่น

ว่าไม่ชำระหนี้ ตรง ตาม เวลาที่กำหนดไว้เป็น
ต้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้ เจ้าหนี้
จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึง รับ นั้นอีก ด้วย
ก็ได้

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้อง ค่า สิ้นไหมทด
แทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ท่าน
ให้ บังคับ ตาม บทบัญญัติ แห่ง มาตรา ๓๘๐
วรรค ๒

ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แล้ว จะเรียก
เอา เบี้ยปรับได้ ต่อ เมื่อได้บอกสงวนสิทธิไว้
เช่นนั้นในเวลารับชำระหนี้

อุทธรณ์

(มาตราเป็นเรื่อง ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง
สมควร หรือชำระหนี้ไม่ตรงกับเวลาที่กำ
หนดไว้ ซึ่งต่างกับการไม่ชำระหนี้เสียทีเดียว
ตามมาตรา ๓๘๐)

วรรค ๑ ก. ทำสัญญาขายเรือ ๑ ลำ ราคา

๑,๐๐๐ บาทให้ ข. โดยตกลงกันว่า ก. จะส่งมอบเรือลำนั้นให้ ข. ในวันที่ ๑ เมษายน ถ้าส่งมอบช้าไป ก. จะใช้เงินเป็นเบี้ยปรับให้ ข. วันละ ๑๐ บาทเรียงรายวันไป สมมติว่า ก. ส่งมอบเรือให้ ข. ในวันที่ ๕ เมษายน ดังนั้น ข. มีสิทธิ

(๑) รับการส่งมอบนั้น

(๒) เรียกเบี้ยปรับจาก ก. ในการส่งล่าช้า ๕ วันเป็นเงิน ๕๐ บาท (แต่ต้องสงวนสิทธิไว้ ในเวลา รับส่งมอบเรือ ให้ดูวรรค๓)

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่าการส่งมอบเรือ ล่าช้า นั้น ทำให้ ข. ขาดประโยชน์ที่ควรได้รับเป็นพิเศษจากการที่จะบรรทุกผลไม้ไปขายต่างจังหวัด ดังนั้น ข. ก็อาจเรียกค่าเสียหายเพราะพฤติการณ์พิเศษได้อีกโสดหนึ่งด้วย ถ้า ก. ควรคาดหมายการนั้นได้ ล่วง หน้า (ให้ดูอุทธรณ์ได้มาตรา ๔๘๐ วรรค ๒)

วรรค ๓ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่า ก. นำเรือมาส่งมอบให้ ข. ในวันที่ ๕ เมษายน อันล่าช้าไปกว่ากำหนด แต่ ข. รับ เรือ นั้น ไว้ ดังนี้ ถ้า ข. ไม่บอกว่าตนสงวนสิทธิที่จะ เรียกเบี่ยงปรับอีก ข. ก็ไม่มีสิทธิ เรียก เบี่ยงปรับจาก ก. แต่ถ้า ข. บอกว่าในการรับเรือ นั้น ข. จะเรียกเบี่ยงปรับจาก ก. อีก ดังนี้ ข. จึงจะมีสิทธิเรียกเบี่ยงปรับ ๕๐ บาทจาก ก. มารับได้

มาตรา ๓๘๒ ถ้าสัญญาว่าจะทำการ ชำระหนี้ อย่างอื่น ให้เป็นเบี่ยงปรับ ไม่ใช่ใช้เป็นจำนวนเงิน ไซ้ ท่านให้นับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๓๘๑ ถึง ๓๘๓ มาใช้บังคับ แต่ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอา เบี่ยงปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือ ลำหนึ่ง ราคา ๑,๐๐๐ บาทให้ ข. โดยตกลงกันว่า ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือแล้ว ให้ ข. รับผิดชอบของ ก. ได้ ดังนี้ ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือ ข. มีสิทธิเรียกร้องคืนจาก ก. อันเป็นเบี้ยปรับมาริบได้ แต่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ นอกจากจะมีค่าเสียหายพิเศษอันใดออกไป

(มาตรฐานเป็นบทบัญญัติที่สืบเนื่องมาจากนัยที่ว่า เมื่อการอันมีกำหนดพึงกระทำเพื่อชำระหนี้ นั้น มีหลายอย่าง (Obligation alternative) เมื่อฝ่ายที่มีสิทธิเลือก ได้เลือกการอันใดแล้ว การนั้นอย่างเดียวเป็นวัตถุแห่งหนี้ (เทียบดูมาตรา ๑๕๘-๒๐๒) และให้คู่ฟุตโน็ต ของ ท่าน เมอ เลอ นา แอร์ ได้ประมวลแห่งเยอรมัน มาตรา ๓๔๒)

มาตรา ๓๕๓ ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะ

ลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่า สมควร เพียงใด นั้น ท่านให้พิจารณาถึงทางได้เสีย ของ เจ้าหนี้ ทุกอย่าง อันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่ แต่เพียง ทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบียบปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันขาดไป

นอกจากกรณี ที่ กล่าวไว้ ใน มาตรา ๓๗๕ และ ๓๗๖ ท่านให้ ใช้วิธีเดียวกันนี้บังคับ ในเมื่อบุคคลสัญญาว่า จะให้ เบียบปรับเมื่อตนกระทำ ฤๅงด เว้น กระทำ การ อันหนึ่ง อันใด นั้นด้วย

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ถ้าราคา ๑,๐๐๐ บาท โดยตกลงกันว่า ก. ต้องส่งมอบในวันที่ ๑ เมษายน ถ้าเข้าไป ก. จะต้องใช้เงินเป็นเบียบปรับให้ ข. วันละ ๑๐๐ บาท ก. ส่งมอบเข้าไป ๕ วัน ตั้ง สาลอาจลดจำ

นวน เบี้ย ปรับ ลง เป็น จำนวน พอ สมควร ได้
แต่จะต้องพิจารณาถึงทางได้เสียของ ข. ทุก
อย่าง เพราะเป็นการลดสิทธิของ ข. เช่น
ศาลจะต้องพิจารณาว่า

๑. ข. ได้เสียหายเป็นเงินเป็นทองเพราะ
การส่งมอบล่าช้าเท่าใด

๒. ข. ถ้า เป็น พ่อค้าใน การ รับขน ทาง
เรือต้องเสียชื่อเสียงขาดลูกค้าไปอย่างไร

ถ้าศาลเห็นว่าเบี้ยปรับ ๕๐๐ บาท นั้น เกิน
สมควรไป โดยพิจารณาถึงทางได้เสียของ
ข. แล้ว ก็อาจลดจำนวนลงให้น้อยได้

วรรค ๒ ให้เทียบดูอุทธรณ์วรรค ๑ และ

๑. ดู คำพิพากษาฎีกา ที่ ๙๒๓/๒๔๖๕
ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๕๐๘ “ โจทก์ วางเงิน
๑,๕๐๐ บาทเป็นเบี้ยปรับไว้ยังจำเลยเป็นประจำ
กันในการทำงาน และถ้าเกิดการถกสินค้า
ให้รับเบี้ยปรับ ต่อมากุศลโจทก์ที่จ้างมาขน
ของๆ จำเลย จะไม่ยักสินค้าจำเลยเป็นราคา
๑ บาท ศาลลดเบี้ยปรับลงได้”

๒. ดู คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๕๕/๒๔๖๕
 ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๘๖๕ “ผู้ที่ขอให้ลด
 เบี้ยปรับ ต้องนำสืบก่อนว่ามีเหตุสมควร”

๓. คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๗๔/๒๔๗๒
 ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๒๘๘ “เบี้ยปรับฐาน
 ผิดสัญญา เมื่อไม่เกินสมควรแก่รูปการแล้ว
 ศาลไม่ลด”

มาตรา ๓๘๔ ถ้าการชำระหนี้ตามที่สัญญาไว้หนี้ไม่
 สมบูรณ์ การที่ตกลงกันด้วยข้อ เบี้ยปรับ
 ในการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้น ก็ย่อมไม่สม
 บูรณ์ด้วยกัน แม้ถึงคู่กรณีจะได้อำนาจข้อ
 สัญญานั้นไม่สมบูรณ์

บันทึก

คำว่า “ไม่สมบูรณ์” ในที่นี้ ตามฉบับ

ภาษาอังกฤษว่า “Invalid” ข้อความ
 มาตรานี้ ตรงกัน กับ ประมวล แห่ง เยอรมัน
 มาตรา ๓๔๔ ซึ่งตามฉบับที่แปลเป็นภาษา
 ฝรั่งเศสว่า “Sans effet” คือ “ไม่มีผล”
 คือรวมทั้งการที่ขัดต่อ กฎหมาย ศีลธรรมอัน
 ดี พันวิสัย

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายกันชาให้ข. ๑๐ หาบโดย
 ตกลง กัน ว่า ถ้า ก. ไม่ส่ง มอบใน วันที่ ๑๐
 เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ให้ปรับ ๑,๐๐๐ บาท
 ครั้นถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ รัฐบาล
 ออกกฎหมายห้ามการขายกันชา ดังนี้ แม้
 ก. ไม่ส่งมอบกันชาให้ข. ตามกำหนด ข. ก็
 จะเรียกเบี้ยปรับจาก ก. ไม่ได้

มาตรา ๓๘๕ ถ้าลูกหนี้ได้แจ้งการริบเบียปรับโดยอ้าง
 เหตุว่าตนได้ชำระหนี้แล้วไซ้ ท่านว่าลูก

หนึ่งจะต้องพิสูจน์การชำระหนี้ เว้นแต่การ
ชำระหนี้ของตน จะต้อง ทำ นั้น เป็น การให้คง
เว้นการอันใดอันหนึ่ง

อุทาหรณ์

ตอน ๑ ก. ทำสัญญาขายเรือ ๑ ลำโดยตกลงกันว่า ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือให้ ข. ก. จะใช้เงินเป็น เบี้ยปรับให้ ข. ๑,๐๐๐ บาท ข. พ้องเรียกเบี้ยปรับจาก ก. ดังนี้ ถ้า ก. ได้แย้งไม่ยอมชำระเบี้ยปรับ ก. ต้องพิสูจน์ว่าตนได้ส่งมอบเรือให้ ข. แล้ว

(ทั้งนี้สุดแต่มูลเหตุแห่งเบี้ยปรับ ถ้าเบี้ยปรับนั้นตกลงกันไว้สำหรับการ ส่งมอบเน้นซ้ำ ลูกหนี้ก็ต้อง พิสูจน์ ว่า ตนได้ชำระหนี้ตามกำหนด)

ตอน ๒ ก. ทำสัญญากับ ข. ว่า ก. จะไม่ปลูกต้นไม้ให้ เป็นที่กีดขวางหน้าเรือนข. ถ้าฝ่าฝืน ก. จะใช้ เงินเป็น เบี้ยปรับให้ ข.

๑,๐๐๐ บาท ข. พ้องเรียกเบี้ยปรับ ถ้า ก.
โต้แย้งไม่ยอมชำระเบี้ยปรับ ก็เป็นหน้าที่
ของ ข. เจ้าหนี้ที่จะต้องพิสูจน์ว่า ก. ได้ทำผิด
สัญญา

หมวด ๔

เลิกสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

สัญญามีวัตถุประสงค์ที่ประสงค์เพื่อก่อให้เกิดหนี้ เพราะฉะนั้นถ้าหนี้ระงับไป สัญญาที่ข้อม ระงับไปด้วย (ให้คู่คำอธิบายเรื่องความระ.. งับหนี้ใน บันทึกฯ บรรพ ๒ ตอนที่ ๑) แต่ บทบัญญัติในหมวดนี้ เกี่ยว แก่สิทธิ บอกเลิก สัญญา โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง

ข้อ (๑) เหตุที่จะ ทำให้คู่สัญญา ฝ่าย
หนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญา คือ

- ก) โดยข้อสัญญาได้กำหนดไว้
 - ข) โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่ง
- อาจเป็น

(๑) โดยการไม่ชำระหนี้ (ให้ดูมาตรา ๓๘๓-๓๘๘)

(๒) โดยการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย (ให้ดูมาตรา ๓๘๕)

ข้อ (๒) วิธีบอกเลิกสัญญา

คือยอมทำโดย แสดง เจตนา แก่ อีก ฝ่าย
หนึ่ง (ให้ดูมาตรา ๓๘๖)

ข้อ (๓) สิทธิบอกเลิกสัญญาแบ่งแยก
ไม่ได้

คือในเรื่องที่คู่สัญญาเป็นบุคคลหลายคน
ด้วยกันข้างหนึ่ง หรืออีกข้างหนึ่ง (ให้ดู
มาตรา ๓๕๐)

ข้อ (๔) ผลแห่งการเลิกสัญญา

หลักมีว่าคู่สัญญาแต่ละฝ่าย จำต้องให้
อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานเดิม แต่มีข้อยก
เว้น (ให้ดูมาตรา ๓๕๑-๓๕๒)

ข้อ (๕) การสิ้นสุดสิทธิเลิกสัญญา

- ก) โดยผู้มีสิทธิเลิกสัญญาไม่ตอบภายใน
กำหนดระยะที่บอกกล่าว (ให้ดูมาตรา ๓๕๓)
ข) โดยผู้มีสิทธิเลิกสัญญาได้ทำให้วัตถุ
แห่งสัญญานุสลายๆ ล. (ให้ดูมาตรา ๓๕๔)

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง มีสิทธิ เลิก สัญญา
โดยข้อสัญญาที่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนา
แก่อีกฝ่ายหนึ่ง
แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น
ท่านว่าหาอาจจะถอนได้หรือไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตอน (๑) เลิก สัญญา โดย ข้อ
สัญญา

ก. ให้ ข. เช่าบ้าน ๑ หลัง มีกำหนด ๕ ปี
โดยตกลงกันว่า ถ้า ข. ถูกรัฐบาลสยามส่ง
ไปต่างประเทศแล้ว ข. มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้
ตั้งแต่วันที่ ถ้า ข. ถูกรัฐบาลสยามส่งไป
ต่างประเทศ ข. มีสิทธิ บอก เลิก สัญญาได้
โดยข้อสัญญา การบอกเลิกสัญญานั้น ข.
ต้องแสดงเจตนาไปยัง ก. เช่นเขียนหนังสือ
แจ้งไปว่าตนต้องการเลิกสัญญาเช่า

(ให้เทียบดูเรื่องนิติกรรมที่มีเงื่อนไขบัง.
กับหลัง)

ตวน (๒) เลิก สัญญา โดย บทบัญญัติ
แห่งกฎหมาย

ก. ให้ ข. เช่าบ้านเพื่อยู่ ๑ หลัง ข. ทำ
ให้บ้านนั้นชำรุด คือไม่สงวนบ้านนั้นเหมือน
ตั้ง วิทยุชน ฟัง สงวน ทรัพย์สิน ของ ตนเอง
อันเป็นผิดต่อบทบัญญัติมาตรา ๕๕๓ ก. จึง
บอกให้ ข. ปฏิบัติตามบทกฎหมายนั้น แต่
ข. ก็ยังละเลยไม่ปฏิบัติตาม ดังนี้ โดยอำนาจ
ที่ ก. ได้รับจากบทบัญญัติมาตรา ๕๕๔ ก. มี
สิทธิบอกเลิกสัญญาได้ การบอกเลิกนั้น
ก. ต้องแสดงเจตนาไปยัง ข. เช่นเขียนหนังสือ
สื่อแจ้งไปว่าตนต้องการเลิกสัญญาเช่า

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์ในวรรค ๑ เมื่อ
ก. เขียน หนังสือบอกไป ยัง ข. แล้ว เมื่อ
หนังสือถึง ข. ก. จะถอนการบอกเลิกสัญญา
เช่าไม่ได้

(ถ้าหนังสือยังไม่ถึง เข้าใจว่า ก. ยังคง

ถอนได้ตามมาตรา ๑๓๐ คือการแสดงเจตนา
จะมีผลเมื่อไปถึงอีกฝ่ายหนึ่ง แต่การบอก
ถอนต้องถึงก่อนหนังสือหรือถึงพร้อมกันให้
เทียบ(ดูมาตรา ๑๕๕)

มาตรา ๓๘๗ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีก
ฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร
แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระ
ยะเวลานั้นก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระ
หนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไว้ อีก
ฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขาย เรือให้ ข. ๑ ลำโดยไม่
กำหนดส่งมอบ ถ้า ก. ยังไม่ส่งมอบเรือให้
ข. ข. อาจแจ้งไป ยัง ก. ว่าให้ ส่งมอบเรือ

ภายในกำหนดเวลา ๑๕ วัน ซึ่ง เป็น เวลา อันสมควรเฉพาะเรื่อง นั้น ถ้า ก. ไม่ ส่ง มอบภายในกำหนดนั้น ข. ก็มีสิทธิเลิกสัญญา

มาตรา ๓๘๘ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้น ว่าโดยสภาพฤโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้เวลามีกำหนดที่ดี ฤภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ก็ดี และกำหนดเวลาฤระยะเวลาอันใดล่วงพ้นไปโดย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ ชำระหนี้ไซ้ ท่านว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้ มีพักต้องบอกกล่าวดังว่าไว้ในมาตราก่อนนั้นเลย

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ลำ กำหนดส่งมอบในวันที่ ๕ เมษายน ก. ไม่ส่งมอบเรือ

ตามกำหนด ดังนี้ ข.ไม่ต้องกำหนดเวลาให้
 ก. ส่งมอบเรืออีก ข.ก็มีสิทธิเลิกสัญญา

มาตรา ๓๘๙ ถ้าการชำระหนี้ทั้งหมด ฤๅแต่บางส่วน
 กลายเป็นพ้นวิสัย เพราะเหตุอย่างใดอย่าง
 หนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ไซ้ เจ้าหนี้จะ
 เลิกสัญญานั้นเสียก็ได้

อทธาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ลำซึ่งเก็บ
 ไว้บนที่ดินของก. ก่อนส่งมอบไฟไหม้เรือ
 ลำนั้นโดยความประมาทเลินเล่อ ของ ก. ดัง
 นั้น ข. มีสิทธิเลิกสัญญานั้นได้

มาตรา ๓๙๐ ถ้าใน สัญญาใด คู่สัญญา เป็น บุคคล
 หลายคนด้วยกันอยู่ข้างหนึ่ง ฤๅอีก ข้างหนึ่ง
 ท่านว่าจะใช้ สิทธิเลิกสัญญาได้ ก็แต่เมื่อบุค

กลเหล่านั้ทั้งหมดรวมกันใช้ ทั้งใช้ต่อบุคคลเหล่านั้รวมหมดทุกคนด้วย ถ้าสิทธิเลิกสัญญาอันมีแก่บุคคลคนหนึ่งในจำพวกที่มีสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไปแล้ว สิทธิเลิกสัญญาอันมีแก่คนอื่น ๆ ก็ย่อมระงับสิ้นไปด้วย

อุทาหรณ์

(๑) ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. กับ ค. ๑ ลำซึ่งเก็บไว้บนที่ดินของ ก. ก่อนส่งมอบไฟไหม้ เรือลำนั้นโดยความประมาทเลินเล่อของ ก. ดังนี้ สัญญานั้นจะถูกบอกเลิกได้ก็โดยข.กับ ค.ทั้งสองคนเป็นผู้แสดงเจตนา (ดูเรื่อง ลูกหนี้เจ้าหนี้หลายคน มาตรา ๒๕๐-๓๐๒)

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่าการที่ไฟไหม้ นั้น เกิดจาก ความผิด ของ ข. ผู้เดียว ซึ่ง ข. หมดสิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา

๓๕๔ ดังนี้ สิทธิเลิกสัญญาของ ค. ก็เป็น
อันระงับไปด้วย

มาตรา ๓๕๑ เมื่อคู่สัญญา ฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิก
สัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่าย จำต้องให้
อีกฝ่ายหนึ่งได้ กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่
เดิม แต่ทั้งนี้จะเป็นที่เสื่อมเสียแก่สิทธิ
ของบุคคลภายนอกหาได้ไม่

ส่วนเงินอันจะต้องใช้คืนในกรณีดังกล่าว
มาในวรรคต้นนั้น ท่านให้ บวก ดอกเบี้ย เข้า
ด้วย คิดตั้งแต่เวลาที่ได้รับไว้

ส่วนที่เป็นการราร อันได้ กระทำให้ และ
เป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สินนั้น การที่จะชดใช้
คืน ท่านให้ ทำได้ด้วยใช้ เงิน ตามควร
ค่าแห่งการนั้น ๆ ถ้าในสัญญา มี กำหนดว่า
ให้ ใช้ เงินตอบแทนก็ให้ใช้ ตามนั้น

การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากระทบ กระ
ทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. ทำสัญญาขายเรือให้
 ข. ๑ ถ้า ก. ได้ส่งมอบเรือลำนั้นให้ ข. แล้ว
 และ ข. ได้ชำระราคาให้ ก. แล้ว ๑,๐๐๐ บาท
 ได้ตกลงกันไว้ว่า ก. จะซ่อมแซมเรือลำนั้น
 ให้ ข. ภายใน ๑ เดือน ก. ไม่ปฏิบัติตาม
 สัญญา. จึงบอกเลิกสัญญา ตั้งนี้ ก. ต้องคืน
 เงินราคา ๑,๐๐๐ บาทให้ ข. (พร้อมทั้งดอกเบี้ยตาม วรรค ๒) และ ข. ต้องคืนเรือลำนั้น
 ให้ ก.

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่าเมื่อ
 ข. ได้รับมอบเรือแล้ว ข. ได้เอาเรือนั้นไป
 จ้าง ค. รักษาไว้เป็นค่ารักษา ๑๐ บาท ข. ยัง
 ไม่ได้ชำระค่ารักษาให้ ค. แม้สัญญาซื้อขาย
 ระหว่าง ก. ข. จะเลิกจากกัน ค. ก็ยังมีริม
 สิทธิในมูลรักษา สหกรรมทรัพย์เหนือเรือลำ
 นั้น (ให้ดูมาตรา ๒๖๕)

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ (๑) การที่ ก.

ต้องคืนราคาเรือที่รับไว้ให้ข. นั้น ต้องเพิ่ม
ดอกเบี้ยเข้าด้วย นับแต่วันที่รับไว้ ดอก
เบี้ยนั้น เขา ไม่ได้ตกลง กันไว้เป็น อย่างอื่น
ต้องถืออัตราร้อยละ ๘ ครั้งต่อปี ตามมาตรา ๗

วรรค ๓ ก. รับจ้าง ข. ไปนา ๑๐ ไร่ให้แล้ว
เสร็จภายใน ๑๐ วัน ก. ทำให้ไม่เสร็จตาม
สัญญา ข. จึงใช้สิทธิเลิกสัญญา ดังนั้น ข.
ก็ต้องใช้เงินเป็นการทดแทนที่ ก. ได้ไถนา
ตามสมควรแก่กิจการที่ทำ หรือถ้ามีสัญญา
ตกลงกันไว้ว่าให้ใช้เป็นเงินเท่าใด ก็ต้องถือ
ตามสัญญานั้น

วรรค ๔ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ (๑) สมมติ
ว่าการที่ ข. ใช้สิทธิเลิกสัญญา เพราะ ก.
ไม่ซ่อมแซมเรือลำนั้น ทำให้ ข. ขาดประ
โยชน์ในการที่จะเอา เรือ ลำนั้นไปทำการรับ
ขนผลไม้ไปขายต่างจังหวัด ดังนั้น แม้ว่า ข.
จะต้องคืนเรือให้ ก. และรับราคาเรือ ๑,๐๐๐
บาทคืนมาจาก ก. แล้วก็ดี ข. ก็ยังคงมีสิทธิ

เรียกค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายที่
ตนได้รับอีกได้

มาตรา ๓๗๒ การชำระหนี้ ของ คู่สัญญา อันเกิด แต่
การเลิกสัญญานั้น ให้เป็นไปตามบทบัญญัติ
แห่งมาตรา ๓๖๕

อู่ทาทรรณ์

ตามอู่ทาทรรณ์ได้มาตรา ๓๕๑ วรรค ๑ สม...
มดว่า เมื่อ ข. ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ก.
ไม่คืนราคาเรือให้ ข. ข. ยังคงมีสิทธิที่จะ
ยึดเรือนั้นไว้ก่อนได้ จนกว่า ก. จะคืน ราคา
ให้ เสมือนตั้งการชำระหนี้สัญญาต่างตอบ
แทนตามมาตรา ๓๖๕

มาตรา ๓๗๓ ถ้ามิได้กำหนดระยะเวลาไว้ให้ใช้สิทธิ
เลิกสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนด

ระยะเวลาพอสมควรแล้วบอก กล่าวให้ ฝ่าย
ที่มีสิทธิเลิกสัญญา นั้น แกลงให้ทราบภายใน
ระยะเวลานั้นก็ได้ ว่าจะเลิกสัญญา ฤหา
ไม่ ถ้ามิได้รับคำบอกกล่าวเลิกสัญญาภายใน
ระยะเวลานั้น สิทธิเลิกสัญญา ก็เป็น
อันระงับสิ้นไป

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ลำ โดยตกลง
กันว่า ก. จะส่งมอบภายในเวลาอันสมควร
ครั้นวันที่ ๑ เมษายน ก. ทราบว่าตนจะส่งมอบ
เกินเวลาอันสมควร คือ จะ ส่งมอบได้ต่อ
วันที่ ๓๐ เมษายน แต่ในสัญญาไม่ปรากฏ
ว่า ก. จะต้องบอกเลิกสัญญาภายในกำหนด
เท่าใด ดังนั้น ก. อาจบอกกล่าวไปยัง ข. ว่า
ตนจะส่งมอบเรือลำนั้นได้ต่อวันที่ ๓๐ เมษายน
ถ้า ข. จะใช้สิทธิเลิกสัญญา ขอให้แจ้งมา

ภายในกำหนด ๑๐ วัน ดังนี้ ถ้า ข. ไม่บอก
เลิกสัญญาภายในกำหนดนั้นเมื่อ ก. ส่งมอบ
เรือให้ ข. ในวันที่ ๓๐ เมษายน ข. ก็จำ ต้อง
รับไว้

มาตรา ๓๙๔ ถ้าทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่ง สัญญา นั้น บุ
บสลายไปในส่วนสำคัญเพราะ การ กระทำ ฤ
เพราะความผิดของบุคคลผู้มีสิทธิเลิกสัญญา
ก็ดี ฤบุคคลนั้นได้ทำให้การคืนทรัพย์สินกลาย
เป็นพื้นวิสัยก็ดี เปลี่ยนแปลง ทรัพย์สิน
ให้ผิดแผกไปเป็นอย่างอื่นด้วยประกอบขึ้น
ฤตัดแปลงก็ดี ท่านว่าสิทธิเลิกสัญญานั้น
ก็เป็นอันระงับสิ้นไป

แต่ถ้าทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญาได้
สูญหายฤบุบสลายไปโดยปราศจากการกระ
ทำฤความผิดของบุคคลผู้มีสิทธิเลิก สัญญา
ไซ้ สิทธิเลิกสัญญานั้นก็หาระงับสิ้นไปไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ทำหนังสือสัญญาจะขายเรือ
ให้ ข. ๑ ถ้ากำหนดส่งมอบและชำระราคาใน
วันที่ ๑๕ เมษายน ก่อนส่งมอบ ข. ทำลาย
เรือลำนั้น ดังนั้น ข. ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญา

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่า
เรือนั้นถูกทำลายเพราะเหตุสุดวิสัย เช่น
โดนเรือกลไฟชน ซึ่งถึงแม้ไม่ใช่เป็นความ
ผิดของ ก. ข. ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้
(ให้อ่านบททวนดูในเรื่อง ความรับผิดเมื่อ
ทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่ง สัญญา ต่าง ตอบแทน
ศูนย์หาย มาตรา ๓๗๐-๓๗๒)

ชำนาญ หอสมุด

ลักษณะ ๓

จัดการงานนอกสั่ง

บันทึกข้อความทั่วไป

จัดการงานนอกสั่ง คือการที่บุคคลหนึ่งได้กระทำการแทนอีกบุคคลหนึ่ง โดยเขามีได้ว่าขานวนใช้ให้ทำ หรือโดยมิได้มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทนผู้อื่น หรือนัยหนึ่งโดยมิได้รับแต่งตั้งเป็นตัวแทน (ให้ดูมาตรา ๓๕๕)

การจัดการงานนอกสั่งนี้ไม่ใช่เป็นสัญญา เพราะเหตุว่าความเกี่ยวพันระหว่างผู้จัดการกับตัวการนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากความตกลง คือเกิดจากการกระทำโดยสมัครใจของผู้จัดการ การจัดการงานนอกสั่ง เป็นลักษณะที่เรียกว่า “คล้ายสัญญา” (Quasi contrat)

การกระทำที่จะเป็นจัดการงานนอกสั่งได้นั้น ต้องประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ

๑. ผู้จัดการ ไม่ได้รับ แต่งตั้ง ให้เป็น
ตัวแทน

๒. การกระทำนั้น ต้องเกี่ยวกับทรัพย์สิน
สินของตัวการ

๓. ผู้จัดการมีเจตนาจัดการงานของผู้อื่น

๔. ผู้จัดการ ต้อง มี ความ สามารถ ตาม
กฎหมาย

บทที่ ๑

ผู้จัดการไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นตัวแทน

ทั้งนี้ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เอง เพราะถ้า
ผู้จัดการได้รับ แต่งตั้ง ให้ เป็น ตัว แทน แล้ว
ก็เกิดมีสัญญาตัวแทนขึ้นระวางกัน และต้อง
ใช้บังคับบัญญัติในเรื่องสัญญาตัวแทนนั้นบังคับ

บทที่ ๒

การกระทำนอกขอบเขต

แก้กองทรัพย์สินของตัวการ

คำว่า “เข้าทำกิจการ” ในมาตรา ๓๕๕

นั้น น่าจะหมายความว่าถึงกิจการอันเกี่ยวกับ
ทรัพย์ หรือสิทธิใดๆ อันมีอยู่ในกองทรัพย์
สินของตัวการแล้ว ไม่ใช่ทรัพย์หรือสิทธิ
ที่จะให้คนอื่นใหม่ เช่นนายแดงชื้อรถยนต์
คันหนึ่งจากนายดำ เพื่อทำแทนนายขาว
โดยนายขาวไม่รู้เห็นด้วย ดังนั้นการกระทำ
ของนายแดงไม่เรียกว่าจัดการงานนอกสั่ง แต่
อาจเป็นการทำสัญญา เพอประโยชน์แก่ บุค
คคล ภายนอก (Stipulation pour autrui)
ให้เทียบดู บันทึกใน เรื่องผลแห่งสัญญา และ
มาตรา ๓๗๔, ๓๗๕, ๓๗๖

อนึ่ง “เข้าทำกิจการ” นี้ น่าจะหมาย
ถึง การจัดการ (Administration) เช่น
การซ่อมแซมบ้านเรือน เป็นต้น ไม่หมายถึง
การกระทำทั้งหลายซึ่งรวม ถึงการโอน ทรัพย์
สินด้วย

บทที่ ๓

ผู้จัดการมีเจตนาจัดการงานของผู้อื่น

กล่าวคือ

๑. การงานนั้นจะต้องเป็นของผู้อื่น

๒. ผู้จัดการ มีเจตนา จัดการงาน ของผู้อื่น
อนัน

ถ้าผู้จัดการเข้าทำการงานของผู้อื่น โดยสำคัญว่าเป็นการงานของตนเอง เช่นก. เข้าใจว่าเรือนหลังหนึ่งเป็นของตนเอง จึงเข้าซ่อมแซม แต่ความจริงเรือนหลังนั้นเป็นของ ข. ดังนี้ ไม่เรียกว่าจัดการงานนอกสั่ง (ให้ดูมาตรา ๔๐๕) ในกรณีเช่นนี้ ต้องใช้บทบัญญัติในเรื่องลาภมิควรได้

แต่ถ้าผู้จัดการเข้าทำแทนผู้หนึ่ง โดยสำคัญว่าทำแทนผู้อื่นอีกคนหนึ่ง การกระทำนั้นก็เป็นจัดการงานนอกสั่ง แต่ตัวการคนก่อนผู้เดียวมีสิทธิและหน้าที่อันเกิดแต่การที่ได้จัดทำไปนั้น (ให้ดูมาตรา ๔๐๕)

ถ้าผู้จัดการทำการงานของตนเอง โดยเข้าใจว่าทำแทนผู้อื่นดังนี้ ผู้จัดการนั้นก็กลายเป็นตัวการไปเอง ก็อาจถือเอาผลแห่งกิจการที่ตนทำไปนั้นได้

ศาลฎีกาได้วินิจฉัย ตาม คำพิพากษาศาลฎีกา
ที่ ๓๔๓/๒๕๗๓ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๔๐๕
“ในคดีที่จำเลยทำพินัยกรรม ปลอมไป ขึ้น
ต่อศาล ขอให้ศาลตั้งจำเลยเป็นผู้จัดการ
ทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย จำเลยได้จ่ายเงิน
ของจำเลยซื้อหีบสำหรับใส่ศพกับได้ใช้จ่าย
ในการทำบุญผู้ตาย เมื่อศาลสั่งให้ทำลาย
พินัยกรรมปลอมนั้นแล้ว จำเลยจะเรียก
รื้อเอาเงินที่ตนได้ทศรองไปไม่ได้”

บทที่ ๔

ผู้จัดการต้องมีความสามารถ

ตามกฎหมาย

ถ้าผู้จัดการเป็นผู้ไร้ความสามารถ ผู้
จัดการจะต้องรับผิดชอบแต่เพียง ตาม บทบัญญัติ
ว่าด้วย คำสินไหม ทดแทน เพื่อ ลเมิด และว่า
ด้วยลาภมิควรได้เท่านั้น (ให้อุมาตรา ๔๐๐)
ซึ่งต่าง กับเรื่องตัวแทน ตาม มาตรา ๗๕๕

ที่ว่า “ ตัวการคนใดให้บุคคลผู้ใด ความ สา-
มารถเป็นตัวแทน ท่านว่าตัวการคนนั้นย่อม
ต้องผูกพันในกิจการที่ตัวแทนกระทำ ”

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๓๙๕ บุคคลใดเข้าทำกิจการแทนผู้อื่นโดย
 เขามีได้ว่าขานวานใช้ให้ทำก็ดี ฤาโดยมิ
 ได้ มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทนผู้อื่นด้วย
 ประการใดก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นจะต้องจัด
 การงานไปในทางที่จะให้ สมประโยชน์ ของ
 ตัวการ ตามความประสงค์อันแท้จริงของ
 ตัวการ ฤาตามที่จะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็น
 ความประสงค์ของตัวการ

อุทาหรณ์

- (๑) ก.เห็นเรือนของข. ผู้ไปต่างประเทศ
 ถูกพายุลูกเห็บจะพังลง ก. จึง เข้า จัด
 การจ้างคนงานเอาไม้ ค้ำเรือนหลังนั้นไว้ โดย
๑. ข. ไม่ได้ว่าขานวานใช้ให้ทำ (คือ
 ไม่มีสัญญา ถ้ามีสัญญาอาจเป็นตัวแทน)
 ๒. ก. เป็นบุคคลอื่น ไม่ได้รับแต่งตั้งให้
 เป็นผู้จัดการ ซึ่งไม่มีสิทธิตามกฎหมายที่จะ
 ทำการงานนั้นแทน ข. (มีสิทธิตามกฎหมาย

เช่น บิดามารดาของผู้เยาว์ หรือผู้ที่ศาล
แต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการทรัพย์สิน ของ ผู้ไม่
อยู่ตามมาตรา ๕๓)

ดังนี้ การกระทำของ ก. เป็น “จัดการ
งานนอกสั่ง”

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน ก.ต้องทำเรื่อน
นั้นให้ สัมกับความสามารถของ ข. หรือตาม
ที่จะพึงสันนิษฐานได้ว่า เป็น ความ ประสงค์
ของ ข. เช่น ถ้าตาม ปกติ ข. อยู่ก็คงทำเช่น
นั้นเหมือนกัน แต่ถ้า ก. ทราบความสามารถ
ของ ข. ว่าต้องการปล่อยให้เรื่อนนั้นพัง ดังนั้น
การเข้าจัดการงาน ของ ก. เป็นการ ขัด กับ
ความสามารถของ ข. ต้อง วินิจฉัย ตามมาตรา
๓๕๖

มาตรา ๓๕๖ ถ้าการที่เข้าจัดการงานนั้นเป็นการขัดกับ
ความสามารถอันแท้จริงของตัวการก็ดี ฤ
ขัดกับความสามารถตามที่ พึง สันนิษฐาน

ได้ดี และผู้จัดการก็ควรจะได้รู้สึกเช่นนั้นแล้วด้วยไซร้ ท่านว่าผู้จัดการจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตัวการเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่ที่ได้เข้าจัดการนั้น แม้ทั้งผู้จัดการจะมีได้ มีความผิดประการอื่น

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ (๒) ได้มาตรา ๓๕๕ สมมติว่าก่อนไปต่างประเทศ ข. ได้บอกแม่เรือนของ ข. พัง ข. ก็ไม่ซ่อมเพราะจะปลูกใหม่ ก. รู้ความประสงค์ของ ข. ดีแต่ก็ยังขึ้นเอาไม่ค่าเรือนนั้น ดังนั้น ก. ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนในการนั้น เช่นต้องออก ค่าใช้จ่ายในการรื้อเสาค่าเรือนหลังนั้นไว้

มาตรา ๓๕๗ ถ้าผู้จัดการทำกิจอันใดซึ่งเป็นที่บังคับให้ตัวการ ทำเพื่อสาธารณประโยชน์ ก็ดี

ๆเป็น นำที่ตาม กฎหมาย ที่จะ บำรุง รักษาผู้
อื่นก็ดี และหากผู้จัดการมิได้เข้าทำแล้ว
กิจอันนั้นจะไม่สำเร็จภายในเวลาอันควรไซ้
การที่ได้ทำขัด กับความประสงค์ ของ ตัวการ
เช่นนั้นท่านมิให้ยกขึ้นเป็นข้อวินิจฉัย

อุทาหรณ์

(๑) หน้าที่บังคับให้ตัวการทำเพื่อสา...

ธารณประโยชน์ เช่น ข. ผู้ไม่อยู่เป็น เจ้า
ของเรือนซึ่งปลูกอยู่ริมถนน เรือนนั้นเกือบ
จะพังมาถล่มขวางทางไปมาในถนน ซึ่ง ข. มี
หน้าที่ต้องจัดการป้องกันเรือนหลังนี้ มิให้พัง
(ให้เทียบดูกฎหมาย ลักษณะ อาชญา มาตรา
๓๓๖(๑๑) และในบางประเทศมีบทกฎหมาย
บังคับไว้) ถ้า ก. เข้าจัดการ เอาเสาค้ำเรือน
นั้นไว้มิให้พัง แม้การกระทำของ ก. จะขัด
กับความประสงค์ของ ข. และทำให้ ข. เสีย
หาย ข. ก็จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจาก

ก. เหมือนตั้งมาตรา ๓๕๖ ไม่ได้ (เทียบ ตาม
 อทธารณ์ ของ ศาสตราจารย์ ฝรั่ง เศส ๘ นาย
 ซึ่งได้ให้ ไว้ได้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน...
 มัณมาตรา ๕๗๕)

(๒) หน้าที่ตามกฎหมายที่จะบำรุงรักษา
ผู้อื่น ศาสตราจารย์ ฝรั่ง เศส ๘ นาย ได้ให้
 ตัวอย่างหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ในเรื่องหน้าที่
 ของสามีที่จะต้องให้ค่าเลี้ยงดูภรรยา และ
 หน้าที่ บิดามารดา ต้องให้ ค่าเลี้ยงดูแก่ บุตร
 (ของไทยให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งบรรพที่
 จะว่าด้วยครอบครัวต่อไป) เมื่อผู้ซึ่งมีหน้าที่
 เหล่านี้ละเลยเสียมีผู้อื่น มาให้ค่าเลี้ยงดูแทน
 แม้จะขัดกับความประสงค์ของตัวการ ตัว
 การก็ต้องใช้ค่าเลี้ยงดูที่ผู้จัดการได้ทำไปแทน
 (ให้ดูมาตรา ๔๐๑ วรรค ๒ ที่มีความว่า
 “... อนึ่งในกรณีดังกล่าวมาใน มาตรา ๓๕๗
 นั้นแม้ถึงว่าที่เจ้าจัดการงานนั้นจะเป็นการจัด
 กับความประสงค์ของตัวการก็ดี ผู้จัดการ
 ก็ยังคงมีสิทธิเรียกร้องอยู่ เช่นนั้น”)

มาตรา ๓๔๘ ถ้าผู้จัดการทำกิจอันใดเพื่อประสงค์
จะปิดป้องอันตรายอันมีมาใกล้ตัวการ จะ
เป็นภัยแก่ตัวก็ดี แก่ชื่อเสียงก็ดี ฤๅแก่ทรัพย์สินก็ดี
ท่านว่าผู้จัดการต้องรับผิดชอบแต่
เพียงที่จงใจทำผิด ฤๅที่เป็นความประมาท
เลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๑๕๕ สมมติว่า
การที่ ก. เอาเสาเข็มที่ร้อนนั้นมาให้พัง เป็นการ
ถูกกับความประสงค์ของ ข. แต่ถ้าในการ
เอาเสาค้นั้น ก. จงใจที่จะทำให้เข็ม บุก
สลาย (แต่ไม่ให้พังลงมา) หรือ ก. ได้ประ-
มาทเลินเล่อไม่ ระมัดระวัง ทำให้เสาเข็ม นั้น
บุกสลาย ดังนั้น ก. ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหม
ทดแทนในการที่เสาเข็มนั้นบุกสลาย

มาตรา ๓๔๙ ผู้จัดการต้องบอกกล่าวแก่ตัวการโดย

เร็วที่สุดที่จะทำได้ว่าตนได้ เข้า จัด การ าร
แทน และต้องรอฟังคำวินิจฉัยของตัวการ
เว้นแต่ถ้าจะมีขึ้นเพราะการ ที่ หน่วง เน้นไว้
นอกจากนี้ท่านให้น้ำบท บัญญัติ แห่ง มาตรา
๘๐๕ ถึง ๘๑๑ อันบังคับแก่ตัวแทน นั้น มาใช้
บังคับแก่น้ำที่ของผู้จัดการด้วย โดยอนุโลม

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ก่อนเมื่อ ก. เริ่มเอาเสาค้ำ
เรือนั้น ก. ต้องรับจัดการบอกไปยัง ข. และ
ฟังคำวินิจฉัยของ ข. ว่าจะให้ จัดการ อย่าง ไร
ต่อไปหรือไม่ แต่ถ้า ข. ไป อยู่ โกล การ ได้
ตอบต้องเสียเวลานาน ก. ก็จัดการ ตาม ที่
จำเป็นเพื่อบอกกันมิให้ เรือนนั้นพังได้

บทบัญญัติมาตรา ๘๐๕ ถึง ๘๑๑ นั้นมีความดังนี้
มาตรา ๘๐๕ เมื่อตัวการมีประสงค์จะทราบ ความ เป็น
ไปของการที่ได้ มอบหมายแก่ตัวแทนนั้นในเวลาใดๆ ซึ่งสม
ควรแก่เหตุ ตัวแทนก็ต้องแจ้งให้ ตัวการทราบ อนึ่งเมื่อ
การเป็นตัวแทนนั้นสิ้นสุดลงแล้ว ตัวแทนต้องแถลงบัญชี
ด้วย

มาตรา ๘๑๐ เงินและทรัพย์สินอย่างอื่นบรรดาที่ตัวแทนได้รับไว้ เกี่ยวด้วยการเป็นตัวแทนนั้น ท่านว่าตัวแทนต้องส่งให้แก่ตัวการจงสัณ

อนึ่งสิทธิทั้งหลายซึ่ง ตัว แทน ขวน ขวาย ได้ มา ใน นาม ของตนเองแต่โดยฐานที่ทำการแทนตัวการนั้น ตัวแทนก็ต้องโอนให้แก่ตัวการจงสัณ

มาตรา ๘๑๑ ถ้าตัวแทนเอาเงินซึ่งควรจะได้ส่งแก่ตัวการ หรือซึ่งควรจะใช้ ในกิจของตัวการ นั้นไปใช้ สอย เป็น ทรัพย์สินตนเสีย ท่านว่าตัวแทนต้องเสีย ดอกเบี้ยใน เงินนั้น นับแต่วันที่ได้ เอาไปใช้

มาตรา ๔๐๐ ถ้าผู้จัดการเป็นผู้ไร้ความสามารถ ท่านว่าจะต้องรับผิดชอบแต่เพียง ตามบทบัญญัติว่าด้วยคำสินไหมทดแทนเพื่อลเมิด และว่าด้วยการคืนลภมิควรได้เท่านั้น

อุทาหรณ์

(๑) ก. ผู้เยาว์ผู้จัดการเอาไม้ค้ำเรือนของ ข. ผู้ไม่อยู่ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๕ ๕

ตั้งนี้ ถ้า ก. ทำให้ฝ่าเรือน ข. บุปสลาย ก.
อาจต้อง รับผิดชอบ ค่า สินไหม ทดแทนให้ ข.
ในฐานะละเมิดไม่ใช่จัดการนอกสั่ง

(๒) สมมติว่า ก. ผู้เยาว์ได้รับค่าเช่า
เรือนแทน ข. ตั้งนี้ ก. ต้อง คืน ค่า เช่า เรือน
นั้นให้ ข.

มาตรา ๔๐๑ ถ้าการที่เข้าจัดการงาร นั้น เป็น การ สม
ประโยชน์ของตัวการ และต้องตามความ
ประสงค์อันแท้จริงของตัวการ ฤๅความประ
สงค์ตามที่พึงสันนิษฐานได้นั้นไซ้ร้ ท่าน
ว่าผู้จัดการจะเรียกให้ชดใช้เงินอันตนได้ออก
ไปคืนแก่ตนเช่นอย่างตัวแทนก็ได้ และบท
บัญญัติมาตรา ๔๑๖ วรรค๒ นั้นท่านก็ให้นำมา
ใช้บังคับด้วย โดยอนุโลม

อนึ่งในกรณีที่กล่าวมาในมาตรา ๓๕๗ นั้น
แม้ถึงว่าที่เข้าจัด การงาร จะ เป็น การ จัดกับ

ความประสงค์ของตัวการก็ดี ผู้จัดการก็ยัง
คงมีสิทธิเรียกร้องเช่นนั้นอยู่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ตามอุทาหรณ์ ได้มาตรา
๓๕๕ สมมติว่าการที่ ก. เอาไม้ค้ำเรือนนั้นถูก
กับความประสงค์ของ ข. ดังนั้น ก. มีสิทธิ
เรียกให้ ข. ชดใช้ค่าเสาและค่าแรงงาน ที่ ก.
ได้ออกไปนั้นคืนแก่ตนได้

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่าเสา
นั้น ก. ไปซื้อเข้ามาจาก ค. ซึ่ง จะ ถึง กำหนด
ชำระอีก ๓ เดือน นับแต่วัน ข. กลับมา ดังนั้น
ก. จะเรียกให้ ข. หาประกัน อันสมควร มาให้
แก่ตนก็ได้ ตามมาตรา ๘๑๖ วรรค ๒ ที่มีข้อ
ความว่า

“ถ้าในการจัดทำกิจการอันเขามอบหมาย
แก่ตนนั้น ตัวแทนต้องรับภาระเป็นหนี้สิน
อย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งพิเคราะห์ตามเหตุควร

นับว่าเป็นการจำเริญได้ไซ้ ท่านว่าตัวแทน
จะเรียกให้ตัวการชำระหนี้แทนตนก็ได้ หรือ
ถ้ายังไม่ถึงเวลากำหนดชำระหนี้ จะให้ตัว
การให้ประกันอันสมควรก็ได้”

วรรค ๒ ตามอนุทราธิ์มาตรา ๓๕๗ คือ
ก. ได้เอาไม้ค้ำเรือน ข. บ้องกันมิให้พัง ลงมา
กีดขวางทางไปมาของสาธารณชน ดังนั้นแม้
การกระทำของ ก. จะ ขัด กับ ความ ประสงค์
ของ ข. ก. ก็มีสิทธิเรียกให้ชดใช้เงินที่ ก.
ได้ออกไปนั้นได้

มาตรา ๔๐๒ ถ้าเงื่อนไขตั้งว่ามาในมาตราก่อนนั้น มิได้
มี ท่านว่าตัวการจำต้องคืนสิ่งทั้งหลายนั้นดา
ที่ได้มาเพราะเขาเข้าจัดการงานนั้นให้แก่ผู้
จัดการ ตามบทบัญญัติว่าด้วยการคืนลาภ
มิควรได้

ถ้าตัวการให้สัตยาบัน แก่การที่จัดทำนั้น

ทำให้ผู้นำบทบัญญัติทั้งหลาย แห่งประมวล
กฎหมายนี้ว่าด้วยตัวแทนมาใช้บังคับแล้วแต่
กรณี

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๘๖ คือ
การที่ ก. เอาไม้ค้ำเรือน ข. ไว้แน่นขัดกับ ความ
ประสงค์ของ ข. ซึ่ง ก. ได้ทราบแล้ว ดังนั้น
ถ้าการนั้นทำให้เรือนของ ข. ทรงไว้ได้ ไม่พัง
ลงมาทำให้ไม้ค้ำเสียหายอันเป็นประโยชน์
ที่ ข. จะได้รับเมื่อเรือนนั้นลงมาแล้ว ดัง
นั้น ข. ก็ต้องใช้ค่าที่ตนได้เพิ่ม พูน ขึ้น นั้นใน
ฐานตามกฎหมายได้

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ แม้การ
กระทำของ ก. จะเป็นการขัด กับ ความ ประ
สงค์ของ ข. แต่เมื่อ ข. กลับมาได้ให้สัตยา
บัน เช่นถือเอาเรือนนั้นตามสภาพที่ ก. ได้
ทำไว้ให้ ดังนั้น ก. มีสิทธิเรียกร้องให้ ข. ใช้

คำที่ ก. ได้ออกไปในการ เข้าจัดการ นั้นได้
เหมือนดังตัวแทน

มาตรา ๔๐๓ ถ้าผู้จัดการมิได้ มีบุพเจตนาจะเรียกให้
ตัวการชดใช้คืน ผู้จัดการก็ย่อมไม่มีสิทธิ
เรียกร้องเช่นนั้น

การที่บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย บ้าง
รักษาผู้สืบสันดานเป็นทางอุปการะที่ดี ถ้า
กลับกันเป็นทางปฏิการะที่ดี เมื่อกรณีเป็น
ที่สงสัย ท่านให้ สันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่
มีเจตนาจะเรียกให้ ผู้รับประโยชน์ชดใช้คืน

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตาม อุทาหรณ์ได้ มาตรา ๓๕๕

สมมติว่า การที่ ก. เอาเสา ค้ำ เรือน ข. นั้น
ก. ได้แสดงเจตนาว่าไม่ต้องการให้ ข. ชด
ใช้คืน ดังนั้น ก. จะเรียกให้ ข. ชดใช้คำที่

ตนได้ ออกไปในการเข้าจัดการนั้นไม่ได้

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ได้ มาตรา ๓๕๕

สมมติว่า ก. เป็น บิดา ข. หรือ เป็น บุตร ข.
ดังนี้ การที่ ก. เข้าจัดการเอาเสาค้ำเรือนของ
ข. นั้น ถ้าไม่แน่ว่า ก. ต้องการจะเรียกให้ชด
ใช้คืนหรือไม่แล้ว ต้องสันนิษฐานว่า ก. ไม่
ประสงค์ให้ ข. ชดใช้คืน เว้นแต่จะพิสูจน์
ให้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๔๐๔ ถ้าผู้จัดการทำแทนผู้หนึ่งโดยสำคัญว่า
ทำแทนผู้อื่นอีกคนหนึ่งไซ้ ท่านว่าผู้เป็น
ตัวการคนก่อน ผู้เดียว มีสิทธิ และ นานี่ อัน
เกิดแต่การที่ได้จัดทำไปนั้น

อุทธรณ์

ตามอุทธรณ์ได้ มาตรา ๓๕๕ สมมติว่า ข.
ได้ขายเรือนนั้นให้ ก. ก่อนที่ ข. ไปต่างประ

เทศ แต่ก. บังเข้าใจอยู่ว่าเป็นเรือนของข.
จึงเข้าจัดการเอาไม้ ค้ำเรือนที่จะพังนั้น ดังนั้น
ข. คือตัวการคนก่อนมีสิทธิที่จะถือเอา การ
งานที่ก. ได้ทำไปนั้น แต่ต้องใช้ค่าที่ ก.
ได้ออกไปให้แทน ข. และน่าจะคิดว่าข. เมื่อ
ถือเอาสิทธินั้นแล้ว ก็คงมีสิทธิไล่เบี้ยเอา
กับ ก.

(มาตรานี้ ตรงกับประมวลแพ่ง เยอรมัน
มาตรา ๖๘๖ ตามฉบับที่ท่านเมอเลอเนาแอร์
แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสนั้นมีความว่าดังนี้

“Si le gerant est dans l'erreur sur
la personne du maître, le véritable
maître de l'affaire est tenu des
obligations et acquiert les droits qui
decoulent de la gestion.”

แปลเป็นไทยว่า “ถ้าผู้จัดการสำคัญผิด
ในตัวบุคคลผู้เป็นตัวการไซ้ ผู้เป็นตัวการ
อันแท้จริงแห่งกิจการนั้นเมื่อนำที่ต่อหนี้ (ซึ่ง
เกิดขึ้น) และถือเอาสิทธิอันเกิดจากการจัด
การนั้น”)

มาตรา ๔๐๕ บทบัญญัติทั้งหลายที่กล่าวมาในสิบมาตรา
ก่อนนั้น ท่านมิให้ใช้บังคับแก่กรณีที่บุคคล
หนึ่ง เข้าทำ การงาร ของ ผู้อื่นโดย สำคัญ ว่า
เป็นการงารของตนเอง

ถ้า บุคคลใด ถือเอา กิจการ ของ ผู้อื่นว่า
เป็นของตนเองทั้งที่รู้แล้วว่า ตน ไม่มีสิทธิจะ
ทำเช่นนั้นไซ้ ท่านว่าตัวการ จะใช้ สิทธิ
เรียกร้องบังคับโดยมูลตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา
๓๕๕, ๓๕๖, ๓๕๘ และ ๔๐๐ นั้นก็ได้ แต่
เมื่อได้ ใช้ สิทธิดังกล่าวมาแล้ว ตัวการจะ
ต้องรับ ผิด ต่อ ผู้ จัด การ ตั้ง บัญญัติ ไว้ใน
มาตรา ๔๐๒ วรรค ๑

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (เข้าใจว่า เป็น การงาน ของตน
เองโดยสุจริต)

ก. เห็นเรือนหลังหนึ่งเกือบจะพัง ก. เข้า

ใจว่าเป็นเรือนของตนซึ่งตนได้รับมรดกจากบิดาตน จึงเข้าเอาไม้ค้ำเรือนนั้น แต่ความจริงเรือนนั้นเป็นเรือนของ ข. ดังนั้น ความเกี่ยวพันระหว่าง ก. กับ ข. ไม่ใช่ เรื่อง จัด การงาน นอกสิ่ง

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่า ก. รู้ว่าเรือนนั้นไม่ใช่ของตน แต่ก็ได้เข้ายึดถือปกครองเรือนนั้นเอาเป็นของตน และได้เข้าจัดการเรือนนั้น ดังนั้น ข. อาจใช้สิทธิตามมาตรา ๓๕๕ และเรียกเอาค่าที่ตนได้รับความเสียหายตามมาตรา ๓๕๖ และมีสิทธิตามมาตรา ๓๕๕ ซึ่งให้อุ่นโถมใช้มาตรา ๔๐๕-๔๑๑ และถ้า ก. เป็นผู้ไร้ความสามารถ ข. ก็มีสิทธิตามมาตรา ๔๐๐ นั้นได้ ถ้า ข. ใช้สิทธิดังกล่าวแล้ว ข. ก็ต้องจ่ายเงินให้ ก. เท่าจำนวนแห่งประโยชน์ที่ ข. ได้รับเพราะการที่ ก. ได้เอาไม้ค้ำเรือนนั้นไว้มิให้พังตามมาตรา ๔๐๒ วรรค ๑

ลักษณะ ๔

ลาภมิควรได้

บันทึกข้อความทั่วไป

ลาภมิควรได้ คือ การที่บุคคลได้มาซึ่งทรัพย์สินใด เพราะ การ ที่บุคคลอีก คน หนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ที่ดี หรือได้มาโดยประการอื่นที่ดี โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้บุคคลอีกคนหนึ่งเสียเปรียบ (ให้ดูมาตรา ๕๐๖)

บุคคลที่ได้มา ซึ่ง ทรัพย์สินโดย อาการเช่นนั้น จำ ต้อง คืน ทรัพย์สิน ให้ แก่เจ้าของ ทรัพย์สิน นั้น เหตุทั้งนี้ก็เพราะมีหลักกรรมทั่วไปอยู่ว่า บุคคลจะต้องไม่แสวงหาลาภโดยเอาเปรียบแก่บุคคลอื่น

กฎหมายโรมันให้อำนาจเจ้าของทรัพย์สิน
เรียกร้องทรัพย์สินคืนซึ่งเรียกว่า “Condit-
iones”

บทที่ ๑

เกณฑ์แห่งลาภมิควรได้

กรณีจะเข้าอยู่ในเรื่อง ลาภ มิควรได้^๑
จะต้องประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ

๑. กองทรัพย์สิน ของ ผู้ได้รับลาภนั้น
งอกเงยขึ้น

๒. การที่กองทรัพย์สินของ ผู้ที่ได้รับ
ลาภงอกเงยขึ้นนั้น เป็นการที่บุคคลอื่น
หนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ หรือโดยประการอื่น

๓. การได้ลาภเป็นทาง ทำให้อีก บุคคล
หนึ่งเสียเปรียบ

๔. ปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้

๕. บุคคลที่เสียเปรียบจะต้องกระทำการ
ไปโดยไม่รู้ว่ตนไม่มีความผูกพัน

๑ มีอาทิ *Condictio indebeti* คือ การเรียกร้องทรัพย์สินที่ได้ชำระ
หนี้ไปโดยเข้าใจผิด และ *Condictio sine causa* คือ การเรียกร้องทรัพย์สิน
อันบุคคลอื่นได้ โดยผิดกรรม แต่ปราศจากมูลตามกฎหมาย ๑ ละ ๑ เป็นต้น

ข้อ (๑) กองทรัพย์สินของผู้ได้รับ
ลาภนั้นได้ออกเมฆขึ้น

ตามธรรมดาลาภอันบุคคลได้รับนั้น จะ
ต้องเป็นการทำให้ กองทรัพย์สินงอกเมฆขึ้น
เช่น ก.ชำระหนี้ให้ ข. ๕๐๐ บาท โดย ก. สำคัญ
ว่า ข. เป็น เจ้าหนี้ ซึ่งความจริง ก. ผู้เดียว
เป็นเจ้าหนี้ของ ก. ดังนั้น การที่ ข. ได้รับชำระ
หนี้ไว้นั้น ก็ถือว่า ข. ได้มีลาภงอกเมฆ
ขึ้นในกองทรัพย์สินนั้น

แต่ปัญหาที่ว่า การที่บุคคลหนึ่งได้ช่วย
ชีวิตบุคคลอีกคนหนึ่งไว้ให้พ้นอันตรายเช่น
ที่เรือล่มกลางทะเลตื้นนั้น จะถือว่าบุคคลที่
รอดชีวิตนั้น ได้รับลาภมิควรได้ คือ แรงงาน
ของบุคคลที่ช่วยชีวิตได้หรือไม่ ตามความ
เห็นศาสตราจารย์เดอม็อก* ขยายคำว่าลาภ
มิควรได้ ไปถึงการช่วยชีวิตเช่นนั้นด้วย

๑. ศาสตราจารย์กฎหมายแพ่งมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ดูหนังสือ คำอธิบาย
ลักษณะหนี้โดยทั่วไปเล่ม ๓ ข้อ ๑๕๐

ข้อ (๒) การที่กองทรัพย์สินของผู้ได้
รับลาภออกเลยชั้นนั้น เป็นการที่บุคคลอีก
คนหนึ่ง กระทำ เพื่อ ชำระหนี้ หรือโดย
ประการอื่น

การกระทำ เพื่อชำระหนี้ ย่อมหมายความว่า
 ความรวมทั้งการรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่หรือไม่ด้วย (ให้ดูมาตรา ๔๐๖ บรรค ๑ ตอนท้าย)
 ส่วนการกระทำโดยประการอื่นนั้น อาจ
 เป็นแรงงาน ที่บุคคลหนึ่งได้กระทำให้อีก
 บุคคลหนึ่ง แต่ไม่ใช่การที่ต้องทำเพราะ
 ถูกละเมิด เช่น ก. ลักแหวน ข. ไปฉก
 ดึงเป็นความผิดในทางอาญาและเป็นละ
 เมิดในทางแพ่ง หรือถ้ากรณีเป็นในเรื่อง
 จัดการงาน นอกสั่ง ก็จะใช้บทบัญญัติว่า
 ด้วยลาภมิควรได้ไม่ได้้นอกจากมาตรา ๔๐๕
 (ให้ดูบันทึกข้อความทั่วไปในเรื่อง จัดการ
 งานนอกสั่ง)

ข้อ (๓) การได้ลาภ เป็นทางให้

บุคคลอีกคนหนึ่งเสียเปรียบ

ทั้งนี้หมายความว่า กองทรัพย์สิน ของ
อีกบุคคลหนึ่ง คือของบุคคลที่จะเรียกร้อง
ลาภมิควรได้ คั้นนั้น จะต้องลดน้อย ถอย
ลงไป อันเป็นผลเกี่ยวเนื่อง กับ หลักในข้อ
(๑) ซึ่งกองทรัพย์สินของ ผู้ได้รับ ลาภจะ
ต้องออกเสียขึ้น มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นทางให้
อีกบุคคลหนึ่งเสียเปรียบไม่ได้ เช่น ก. เป็น
เจ้าของที่ดินแปลงหนึ่ง ก. ได้สร้าง ห้าง
แถวขึ้นในที่ดินของตน ทำให้มีคนมาเช่า
อยู่มาก และทำให้ร้านค้าขายของ ข. ซึ่ง
อยู่ในบริเวณนั้นขายของดีขึ้น ดังนั้นการที่ ข.
ได้รับลาภนั้นมิได้ทำให้ กองทรัพย์ สิน ของ
ก. ลด น้อย ถอยไป ก. ก็คงได้ประโยชน์
เพิ่มขึ้นจากที่ดินนั้นเหมือนกัน

ปัญหาว่าลาภมิควรได้นั้น จะต้องเนื่อง
มาจากการกระทำของผู้ที่เสียเปรียบโดยตรง
หรือไม่ เช่น ก. เช่าเรือน ข. ๑ หลัง ก. จ้าง

ค. ซ่อมแซมเรือนนั้น แต่ยังไม่ชำระค่าเช่า
ตั้งนี้ ค. จะฟ้อง ข. เจ้าของเรือน ซึ่งไม่ใช่คู่
สัญญาในฐานะทากมีควรได้หรือไม่?

ข้อ (๔) การได้ตานั้นปราศจากมูลอัน
จะอ้างกฎหมายได้

มูลอันจะอ้างกฎหมายได้นั้น หมายถึง
มูลซึ่งกฎหมายยอมให้ผู้ได้รับ ตากมีตากล
เช่นนั้นได้ เช่นโดยนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ
จะเป็นสัญญามีค่า แลกเปลี่ยน หรือโดย
เสนหากก็ตาม หรือการชำระหนี้ก่อนเงื่อน
เวลา การชำระหนี้ตามธรรมดา หนี้ตาม
ศีลธรรม (ให้ดูมาตรา ๔๐๘) หรือเหตุอื่น ๆ
ก็ตาม

แต่ในเรื่องการชำระหนี้ที่เป็น การ ฝ่าฝืน
ข้อห้ามตามกฎหมาย หรือ ศีลธรรม อันดี นั้น
แม้ว่าผู้รับชำระหนี้จะอ้างมูล ตาม กฎหมาย
ไม่ได้ ก็ดี แต่กฎหมาย ห้ามมิให้ผู้ชำระ
หนี้เรียกร้องคืน (ให้ดูมาตรา ๔๑๑) อันนับ

ว่าเป็นข้อบกพร่อง

ให้ดู คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๒๐/๒๕๖๕
 “จำนวนดอกเบี้ยซึ่งได้คิดให้กันไปแล้วนั้น
 แม้จะ เกิน กว่าอัตราใน กฎหมาย บัญญัติไว้
 ก็ถือว่าเป็นลาภของผู้รับอันมีมูล ผู้ชำระ
 ดอกเบี้ยจะเรียกคืนมิได้” (ธรรมสารเล่ม ๕
 หน้า ๖๑๘)

ข้อ (๕) บุคคลที่เสียเปรียบ จะต้อง
กระทำการไปโดยไม่รู้ว่าคุณไม่มีความผูกพัน

ถ้า บุคคล ทำ การ อันใดตาม อำนาจ ใจ
 เหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้ โดยรู้ว่าคุณ
 ไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ บุคคลนั้นก็
 ไม่มีสิทธิที่จะได้คืนทรัพย์สิน (ให้ดูมาตรา ๔๐๗)

หรือบุคคลทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อผล
 อย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น ถ้า
 บุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกว่าการที่จะเกิดผล
 นั้นเป็นพ้นวิสัย บุคคลนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะ
 ได้รับคืนทรัพย์สิน (ให้ดูมาตรา ๔๑๐)

ทั้งนี้กฎหมายถือเอาว่า การกระทำดังนั้น
เป็นการสละทรัพย์สิน

บทที่ ๒

การคืนทรัพย์สิน

แม้ว่ากรณีจะเข้าอยู่ในเรื่องลาภมิควรได้
ดังปรากฏตามเกณฑ์ข้างต้นนี้ก็ตาม กฎหมาย
ยังบัญญัติในเรื่องการคืนทรัพย์สินไว้อีก คือ

๑) กรณีที่ผู้ได้รับลาภมิควรได้ ไม่
จำต้องคืนทรัพย์สินที่ได้รับไว้นั้นเลย (ให้ดู
มาตรา ๔๐๗, ๔๐๘, ๔๐๙, ๔๑๐, ๔๑๑)

๒) กรณีที่ผู้ได้รับลาภมิควรได้ จะ
ต้องคืนทรัพย์สินเพียงบางส่วน หรือเพียง
ตามสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งต้องแยกพิจารณา
ว่าผู้ได้รับลาภมิควรได้นั้น ได้กระทำการ
โดยสุจริต หรือทุจริต (ให้ดูมาตรา ๔๑๒-
๔๑๘)

๓) อาบความแห่งการเรียกร้องทรัพย์สิน
คืน (ให้ดูมาตรา ๔๑๙)

มาตรา ๕๐๖ บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สินใด เพราะการ
 ที่บุคคล อื่นคนหนึ่ง กระทำ เพื่อ ชำระหนี้ ก็ดี
 ญาติได้มาด้วยประการอื่นก็ดี โดยปราศจาก
 มูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้
 บุคคลอื่นคนหนึ่งนั้นเสียเปรียบไซ้ ท่านว่า
 บุคคลนั้นจำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เขา อนึ่ง
 การรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่ทุกหาไม่ว่า ท่าน
 ก็ให้ ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้ด้วย
 บทบัญญัติ อันนี้ ท่านให้ ใช้อย่าง ตลอด
 ถึงกรณีที่ ได้ทรัพย์สินมาเพราะเหตุอย่างใดอย่าง
 หนึ่งซึ่งมิได้ มีได้เป็นขึ้น ญาติเป็นเหตุที่ได้สิน
 สุดไปเสียก่อนแล้วนั้นด้วย

อรรถาธิบาย

วรรค ๑ (๑) ได้มาเพราะการ ที่ บุคคล
อื่นคนหนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้โดยปราศจาก
มูลอันจะอ้างกฎหมายได้

ก. กู้เงินจาก ข. ๑,๐๐๐ บาท ข. ตาย ก.

สำคัญว่า ก. เป็นทายาทของ ข. จึงชำระเงิน ๑,๐๐๐ บาท นั้นให้ ก. แต่ความจริง ง. เป็นทายาทของ ข. ดังนั้น ก. ได้รับเงิน ๑,๐๐๐ บาท จาก ก. ว่าเป็นลาภมิควรได้ ก. ต้องคืนเงินนั้นให้ ก.

คู่มือพิพากษาฎีกา ที่ ๓๕๑/๒๕๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๓๕๔ “ผู้ที่น่ายึดทรัพย์ของผู้อื่นโดยสำคัญว่าเป็นของลูกหนี้ เมื่อกองหมายขายทรัพย์นั้นได้ และได้มอบเงินนั้นให้แก่ผู้ที่น่ายึดแล้ว ผู้ที่น่ายึดต้องคืนราคาให้แก่เจ้าชงทรัพย์ที่แท้จริง”

(๒) ได้มาด้วยประการอื่นโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้

ข. เข้ายึดถือปกครองที่ดินมีโฉนดแผนที่ของ ก. โดยปรบักษ์ และได้เก็บเอาค่าเช่าจากที่ดินแปลงนั้น ดังนั้น ถ้าสิทธิฟ้องร้องของ ก. ยังไม่ขาดอายุความ (๕-๑๐ ปี) ก. อาจเรียกร้องให้ ข. คืนเงินค่าเช่าที่ ข. ได้รับไว้นั้นได้

ในเรื่องที่บุคคลคนหนึ่ง ต้องเสีย ทรัพย์สิน
อันทำให้บุคคลอื่นๆ ได้รับประโยชน์ เช่น เกิด
ไฟไหม้ บ้านของ ก. ถูกไฟไหม้เพื่อตัดหนทาง
ไฟมิให้ลุกลามไปไหม้บ้าน ข. ค. นั้น ก.
จะได้รับเงิน ค่าทดแทน จาก ข. ค. ผู้ได้รับ
ประโยชน์จากการ ที่ไฟไหม้บ้าน หรือไหม้
นั้น เป็นปัญหา ที่ยากในการที่จะกล่าว ว่า
จะมีกำหนด ชัด ชัด ขึ้น เอา แก่ เจ้าของ บ้านใกล้เคียง
เพียงไร เพราะไฟ ถ้าไม่ดับ อาจลุกลาม
ไปได้มาก แต่ตามกฎหมายทะเล ถ้า
เรือต้องตกอยู่ในอันตราย กับต้นมีสิทธิ
เอาสินค้าทั้งทะเลเพื่อให้เรือเบาและเป็นทาง
ป้องกันมิให้เรืออัปปาง ดังนั้นเจ้าของสินค้า
ที่ถูกทั้งทะเลอาจเรียกให้เจ้าของ สินค้าที่ไม่
ต้องถูกทั้งทะเลเฉลี่ยกันชดใช้ความเสียหาย
(Avaries communes)

(๓) การรับสภาพหนี้ว่ามีอยู่หรือไม่

ก. ข้าราชการ ข. ถึงแก่ความตาย ก. เข้า
ใจว่าค. เป็นทายาทข. จึงทำหนังสือรับสภาพ

หนี้เพื่อใช้ค่าเสียหายให้แก่ ก. ๑,๐๐๐ บาท แต่ความจริง เป็นทายาทของ ข. ดังนี้ ก. อาจขอให้เพิกถอนการรับสภาพหนี้ได้

วรรค ๒ วรรคนี้ บาก ที่จะให้อุทธรณ์ เพราะมีปัญหาเกี่ยวพันไปถึงเรื่องที่ทรัพย์สิน เป็น วัตถุ แห่ง สัญญา ต่างตอบแทนได้สูญ หายไป และในเรื่องมูลแห่งสัญญา (Cause) ซึ่งต้องวินิจฉัยเทียบเคียง มาตรา ๓๗๐, ๓๗๑, ๓๗๒ และ ๔๐๘ กับ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๒/๒๔๗๒ และที่ ๕๔๒/๒๔๗๒ ใน ฟุตโน้ตใต้มาตรา ๓๗๐ ข้างต้น ตามอุทฯ.. ทรัพย์สินร่วางกฎหมายมีว่า

“ ก. ให้เงิน ข. เป็นการเช่าหน้าต่างของ ข. สำหรับดู กระบวนแห่ เลียบ พระ นครที่จะ ผ่านมา แต่กระบวนแห่หาผ่านทางนั้นไม่ ก. มีสิทธิจะ เรียกเงิน ที่ เสียไปคืนได้ เพราะ ความมุ่งหมายแห่งสัญญาเช่า ตามที่ได้ใช้ เงินไปแล้วนั้นไม่เกิดผล แต่ถ้า ก. รู้ว่าใน

วันนั้นจะไม่มีกระบวนแห่เช่นนั้น ก. ไม่มีสิทธิ
จะเรียกร้องเงินที่ใช้ให้ไปคืน

มาตรา ๔๐๗ บุคคลใดได้กระทำการอันใด ตามอำเภอ
ใจ เหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้อยู่ว่า
ตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่า
บุคคลผู้นั้นห้ามสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สินไม่

อุทาหรณ์

ก. กู้เงิน ข. ๑,๐๐๐ บาท แต่ได้ใช้คืน
เสร็จแล้ว ต่อมา ก. นำเงินอีก ๑,๐๐๐ บาท
ไปให้ ข. เหมือนดั่งมีหนี้สินต่อกัน ซึ่ง ก. ก็
รู้ดีแล้วว่าตนได้ใช้เงินที่กู้มานั้นคืนไปเสร็จ
แล้ว ดังนั้น ก. จะเรียกร้องเอาเงิน ๑,๐๐๐ บาท
ที่นำไปให้ ข. คืน หลังนี้ไม่ได้ เพราะ ก.
กระทำการตาม อำเภอใจของ ตนเองไม่มีใคร
บังคับ

มาตรา ๔๐๘ บุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้ ไม่มีสิทธิจะ
รับคืนทรัพย์สิน คือ

- (๑) บุคคลผู้ชำระหนี้ อัน มี เงื่อนไข เวลา
บังคับเมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น
- (๒) บุคคลผู้ชำระหนี้ ซึ่ง ขาด อายุ
ความแล้ว
- (๓) บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม
ฤตามควรแก่อัธยาศัยในสมาคม

อุทาหรณ์

อนุมาตรา (๑) ก. ยืมเงิน ข. ๕,๐๐๐ บาท
กำหนด ชำระ คืนใน วันที่ ๑๕ เมษายน พ. ศ.
๒๔๗๓ ครั้นถึงวันที่ ๑ เมษายนนั้น ก. นำ
เงิน ๕,๐๐๐ บาทมาชำระให้ ข. ดังนั้นแม้ว่า
การชำระเงินยังไม่ถึงกำหนด ก. ก็จะเรียก
คืนไม่ได้ (ให้ดู มาตรา ๑๕๔ ที่ว่า “ เงื่อนไข
เวลาเริ่มต้นหรือเวลาสุดสิ้น นั้น ท่านให้สัน...
นิษฐาน ไว้ ก่อน ว่า ย่อม กำหนด ไว้เพื่อ ประ...

โยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้ ฯลฯ”)

อนุมาตรา (๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติ
ว่า ข. ไม่ทวงถามให้ ก. ชำระหนี้ จน ล่วง พ้น
เวลากว่า ๑๐ ปี ซึ่งสิทธิเรียกร้อง ของ ข. ขาด
อายุความ แต่ ก. ก็ยังนำเงินนั้นไปชำระให้
ข. ดังนั้น ก. จะเรียกคืนไม่ได้

(ให้ดูมาตรา ๑๘๘ ที่มีคำว่า

“เมื่อ กำหนด อายุ ความ ได้ ล่วง พ้น ไป
แล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกปิดการชำระ
หนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้ใดๆ ไป ตาม สิทธิ
เรียกร้องอันขาดอายุความแล้ว เป็นราคา
มากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่
ถึงแม้ว่าการชำระหนี้ นั้น จะได้ทำไป เพราะ
ไม่รู้กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ ใช้ตลอดถึงการ รับ
สภาพความรับผิดชอบโดย สัญญา และการ ที่ ลูก
หนี้ให้ประกันด้วย”)

อนุมาตรา (๓) คำว่า “หน้าที่ศีลธรรม
 ฤตามควรแก่อัธยาศัยในสมาคม” (...moral
 duty or with the requirements of social
 property) นั้นควรอ่านรวมกันไป อนุมาตรา
 นี้ มี ข้อ ความ คล้าย ประมวลแพ่งเยอรมัน
 มาตรา ๘๑๔ ตามอุทาหรณ์ที่ศาสตราจารย์
 ฝรั่งเศส ๘ นายได้ให้ไว้ได้ประมวลกฎหมาย
 แพ่งเยอรมัน มาตรา ๘๑๔ นั้น เช่น การที่
 บิดามารดาได้ให้เงิน กองทุน แก่บุตรใน การ
 สมรส

หนี้ตามศีลธรรม (obligation morale)
 อาจต่าง กับ หนี้ ตาม ธรรมชาติ (obligation
 naturelle) ให้ดูบันทึก บรรพ ๒ ตอน ๑
 หน้า ๒-๓

มาตรา ๕๐๗ เมื่อบุคคลหนึ่งผู้ใด ซึ่งมีได้เป็นลูกหนี้
 ได้ชำระหนี้ไปโดยสำคัญผิด เป็นเหตุ
 ให้เจ้าหนี้ผู้ทำการโดยสุจริตได้ทำลาย ฤ

ลบล้างเสียซึ่ง เอกสาร อัน เป็น พะยาน หลัก
ฐานแห่งหนี้ก็ดี ยกเลิกหลักประกันเสีย
ก็ดี สิ้นสิทธิไปเพราะขาดอายุความก็ดี ท่าน
ว่าเจ้าหนี้ไม่จำต้องคืนทรัพย์สิน

บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้ไม่ขัด
ขวางต่อการที่บุคคลผู้ได้ชำระหนี้ นั้น จะใช้
สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่ลูกหนี้ และ ผู้ค้ำประกัน
ถ้าจะมี

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. กู้เงิน ข. ๕,๐๐๐ บาท ก. ตาย
ค. เข้าใจว่าตน เป็นทายาทของ ก. จึง ออก
เงินชำระหนี้ให้ ข. ไป ๕,๐๐๐ บาท ข. รับ
เงินนั้นไว้โดยสุจริตแล้วทำลายสัญญากู้ยืม
นั้น ความจริงปรากฏว่า. เป็นทายาทของ
ก. ดังนั้น. จะเรียกเงินคืนจากข. เจ้าหนี้ไม่ได้

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ ก. มีสิทธิ
ไล่เบี้ยที่จะฟ้องเรียกเอาเงินที่ตนได้ชำระ
ไปจากกองมรดกของ ก. ได้

มาตรา ๔๑๐ บุคคลผู้ใดได้ทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อ
ผลอย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น
ถ้าและบุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกว่าการที่จะ
เกิดผลนั้นเป็นพ้นวิสัยที่ดี ถ้าได้เข้าบ่อน
บัดขัดขวางเสียมิให้เกิดผลเช่นนั้นโดยอา-
การอันฝ่าฝืนความสุจริตที่ดี ท่านว่าบุคคลผู้
นั้นไม่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สิน

อุทาหรณ์

มาตราที่เกี่ยวข้องกับมาตรา ๔๐๖ วรรค ๒
ขอให้ดูที่ได้กล่าวมาแล้ว

ให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๒ และ ๑ / ๒๔๗๒
ธรรมสาร เล่ม ๔๓ หน้า ๕ “โจทก์จำเลยทำ
สัญญาว่าให้จำเลยตัดไม้พลวงมา ส่ง
โจทก์ที่ปากน้ำโพ จำเลยได้รับเงินล่วงหน้า
ไปบ้างแล้ว ต่อมาโจทก์เลยบอกเลิกไม่ให้
จำเลยส่งไม้ คั้งนี้เรียกว่าโจทก์ได้เข้าขัด
ขวางมิให้เกิดผลตามสัญญาเสียเอง โจทก์

“ไม่มีสิทธิรับเงินล่วงหน้าคืน” (ให้เทียบดู
มาตรา ๓๗๘ (๒))

มาตรา ๔๑๑ บุคคลใดได้กระทำการเพื่อชำระหนี้ เป็น
การ อัน ผ่า ผืน ขัด ห้าม ตาม กฎ หมาย ฤๅ ศีล
ธรรมอันดี ท่านว่าบุคคลนั้นหาอาจจะเรียก
ร้องคืนทรัพย์ได้ไม่

อุทาหรณ์

(๑) ก. จ้าง ข. ไปทำร้ายร่างกาย ก.
ชำระ เงิน ค่าจ้างให้ ข. ไป ๑,๐๐๐ บาท ดังนั้น
แม้ สัญญาจ้างนั้นใช้ไม่ได้โดยมีวัตถุประสงค์ที่ประ
สงค์ผิดต่อกฎหมายที่ดี ก. ก็ไม่มีสิทธิเรียก
ร้องเงิน ๑,๐๐๐ บาทนั้นคืนจาก ข. ได้

(ขอให้สังเกตว่าเรื่องนี้เกี่ยวแก่ “การ
ฝ่าฝืนขัดห้ามตามกฎหมาย” (the purpose
of which is contrary to legal prohibi-
tion) ซึ่งต่างกับการเป็นโมฆเพราะ ผิดแบบ

หรือการเป็นโมฆียซึ่งคู่กรณียอมกลับสู่ฐานเดิม ให้คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๔/๒๕๓๑
 ธรรมสารเล่ม ๑๒ หน้า ๖๕๓ “ข้อ ขาย ที่ดิน
 ซึ่งทำผิดแบบ เมื่อ ผู้ขาย เรียก ที่ดิน คืน
 ต้องคืนราคาให้ ผู้ซื้อ”)

(๒) ก. จ้าง ข. มาเพื่อการประเวณี ก.
 ได้ชำระค่าจ้างให้ ข. แล้ว ๕๐๐ บาท ดังนั้น
 ก. จะเรียกร้องเงิน ๕๐๐ บาทจากข. คืนไม่ได้
 (ให้คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๔/๒๕๓๑ ในหนังสือ
 นิติสารฉบับที่ ๑ เล่ม ๕ หน้า ๔๗๐)

มาตรา ๔๑๒ ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไว้ เป็น ลากมิกวร
 ได้ นั้นเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ท่านว่าต้องคืน
 เต็มจำนวนนั้น เว้นแต่เมื่อบุคคลได้รับไว้
 โดยสุจริต จึงต้องคืน ลากมิกวรได้ เพียง
 ส่วนที่ยังมีอยู่ ในขณะที่เมื่อเรียกคืน

อุทาหรณ์

(๑) ก. สำคัญว่า ข. เป็นเจ้าหนี้จึงชำระหนี้ให้ ๑,๐๐๐ บาท ข. ได้รับ เงินนี้ไว้โดยไม่สุจริต ดังนั้น ข. ต้องคืนเงินทั้ง ๑,๐๐๐ บาท นั้นให้ ก. แม้ว่า ตนได้ใช้ไปหมดแล้วก็ดี

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อนสมมติว่า ข. รับไว้โดยสุจริต เช่น สำคัญว่าตนเป็นเจ้าหนี้ ก. ดังนั้นถ้า ในขณะที ก. เรียกเงินคืน ข. มีเงินนั้นเหลือเพียง ๕๐๐ บาท ข. ก็ต้องคืนเพียง ๕๐๐ บาท เท่านั้น

(เรื่องนี้ ผู้ได้รับ เงิน ไว้โดย สุจริต ได้เปรียบมาก คือเงินนั้นเป็นสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายและเปลี่ยนมือไปได้ง่าย และสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับ เงิน ไว้ที่ จะ แสดง ว่า เหลือเพียงเท่าใด)

มาตรา ๔๑๓ เมื่อทรัพย์สินอันจะต้องคืนนั้น เป็น อย่างอื่นนอกจากจำนวนเงิน และบุคคลได้รับ

ไว้โดยสุจริต ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นจำต้อง
คืนทรัพย์สินเพียงตามสภาพที่เป็นอยู่ และ
มิต้องรับผิดชอบในการที่ ทรัพย์สิน นั้น สูญหาย
สูญบอบสลาย แต่ถ้าได้อะไรมาเป็นค่าสินไหม
ทดแทนเพื่อการสูญหายสูญบอบสลาย เช่นนั้น
ก็ต้องให้ไปด้วย

ถ้าบุคคลได้รับ ทรัพย์สินไว้โดย สุจริต
ท่านว่าจะต้อง รับ รับผิดชอบในการ สูญหาย สูญ
บอบสลายนั้นเต็มภูมิ แม้กระทั้งการสูญหาย
สูญบอบสลายจะเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย เว้น
แต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้น ก็
คงต้องสูญหายสูญบอบสลายอยู่นั่นเอง

อุทาหรณ์

วรรค (๑) ก. ส่งมอบม้า ๑ ตัวให้ ข. โดย
สำคัญว่า ข. เป็นเจ้าหนี้ ข. ก็เข้าใจว่าตนเป็น
เจ้าหนี้จริงจึงรับม้านั้นไว้ โดยสุจริต ต่อมา
ความปรากฏว่า ข. ไม่ใช่เจ้าหนี้ของ ก. ดังนั้น
ก. มีสิทธิ เรียก ร้อง ให้ ข. คืน ม้า ตัวนั้น ตาม

สภาพที่เป็นอยู่สมควรว่า

(๑) ม้านั้นขาดหัก เพราะ ความ ประมาท
เลินเล่อของ ข. เอง ข. ก็ไม่ต้องใช้ค่าสิน
ไหมทดแทนให้ ก. ในการที่ม้านั้นขาดหัก

(๒) ถ้าการที่ม้านั้นขาดหักเป็นเพราะ ค.
ได้กระทำ และ ข. ได้ ค่าสินไหม ทดแทน
จาก ค. แล้ว ๑๐๐ บาท ดังนั้น ข. ต้องมอบเงิน
๑๐๐ บาทนี้ พร้อมทั้งม้าขาดหักนั้นให้ ก. (แต่
ถ้า ก. ยังมีเงิน ๑๐๐ บาทนี้ เหลือ เท่าใด ก็ คง
คืน เพียง เท่านั้น ให้ ดู มาตรา ๔๑๔ วรรค ๑
และ ๔๑๒)

วรรค ๒ (๑) ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติ
ว่า ข. ได้รับม้านั้นไว้โดยที่ตนรู้แล้วว่า ตนไม่
ใช่เจ้าหนี้ ต่อมาม้านั้นตายโดยถูกรถยนต์
ของ ค. ชน และ ข. มิได้รับค่าสินไหมทด
แทนจาก ค. เลยก็ตาม ข. ก็ต้องใช้ค่าสิน
ไหมทดแทนให้แก่ ก. จนเต็มภูมิ เพราะตน
ได้รับม้านั้นไว้โดยทุจริต

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่าม้านั้น
ตายโดยโรคระบาดอันเป็น เหตุสุดวิสัยตั้ง
ข. ไม่ต้องรับผิดชอบ ก. ถ้าพิสูจน์ได้ว่าแม็ก.
จะมีได้ส่งมอบม้านั้นให้ข. ก็ตาม ก. ก็คงเก็บ
ม้านั้นไว้ในบริเวณที่เกิดโรคระบาดนั้นขึ้น

มาตรา ๔๑๔ ถ้าการคืน ทรัพย์สิน ตก เป็น พัน วิสัย เพราะ
สภาพแห่ง ทรัพย์สิน ที่ได้รับไว้ นั้น เอง ก็
ถ้าเพราะเหตุอย่างอื่นที่ดี และบุคคลได้รับ
ทรัพย์สินไว้โดยสุจริต ท่านว่าบุคคลเช่น
นั้น จำ ต้อง คืน ถ้า มิควร ได้เพียงส่วนที่ยังมี
อยู่ ในขณะเมื่อเรียกคืน

ถ้าบุคคลได้รับทรัพย์สินนั้นไว้โดยสุจริต
ท่านว่าต้องใช้ ราคาทรัพย์สินนั้นเต็มจำนวน

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ส่งมอบม้าตัว ๑ ให้ ข. โดยสำ..
คัญผิดว่า ข. เป็นเจ้าหนี้ ข. ก็สำคัญผิดคิดว่า

ตนเป็นเจ้าของจึงรับมันไว้ ต่อมามัน
ตาย สมมติว่า

(๑) มันตายเพราะความผิดของ ก.
ข. เรียกค่าสินไหมทดแทนจาก ก. ได้ ๕๐๐
บาท และเงินนี้ยังอยู่เต็มจำนวน ข. ต้อง
คืนให้ ก. ทั้ง ๕๐๐ บาท

(๒) ถ้าเงินนี้ยังเหลืออยู่ ๒๐๐ บาท
ข. ก็ต้องคืนเพียง ๒๐๐ บาท เท่านั้น (ให้ดู
มาตรา ๔๑๒ และ ๔๑๓ วรรค ๑)

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์ วรรค ๑ สมมติว่า
ข. ได้รับมันไว้โดยรู้อยู่แล้วว่า ตนไม่ใช่
เจ้าหนี้ ข. ได้ค่าสินไหมทดแทนจาก ก.
๕๐๐ บาท และเงินนี้ยังเหลือที่ ข. ๒๐๐ บาท
ดังนี้ ข. ก็จำต้องคืนเงินให้ ก. เต็ม ๕๐๐ บาท

มาตรา ๔๑๕ บุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริต
ย่อมจะได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้น
ตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่

ถ้าผู้ที่ได้รับไว้จะต้องคืน ทรัพย์สินนั้น
เมื่อใด ให้ถือว่า ผู้นั้น ตก อยู่ใน ฐานะ
ทุจริตจำเดิมแต่เวลาที่เรียกคืนนั้น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ข. ได้มอบที่ดินแปลงหนึ่งให้ ก.
โดยทั้งสองฝ่ายเข้าใจผิดคิดว่า ก. เป็น เจ้าหนี้
เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. ได้เอาที่
ดินแปลงนั้นให้ ค. เช่า คิดเป็นค่าเช่าเดือน
ละ ๕๐ บาท ครั้น วันที่ ๑ มิถุนายน ปีนั้น
ข. รู้ความจริงว่า ก. มิใช่เจ้าหนี้ จึง ได้เรียกให้
ก. ส่งมอบที่ดินนั้นคืน ตั้งนี้ ก. มี สิทธิได้ค่า
เช่าจน ถึง เวลาเรียกคืน เป็น จำนวน ๒ เดือน
๑๐๐ บาท (คือเดือนเมษายน กับ พฤษภาคม
และให้คู่คำอธิบาย เรื่อง ดอก ผลใน หนังสือ
นิติสาส์นปีที่ ๒ เล่มที่ ๘ หน้า ๔๐๗-๔๑๒)

วรรค ๒ ต. มอุทาหรณ์วรรค ๑ นี้ตั้งแต่วันที่
๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. ไม่มีสิทธิได้ค่า

เช่าในที่ดินนั้นอีกต่อไป และถือว่าตกอยู่ใน
ฐานทุจริตแต่เวลาเรียกคั้นนั้น

มาตรา ๔๑๖ ค่าใช้ จ่าย ทั้งหลาย อัน ควร แก่ การ เพื่อ
รักษาบำรุงอุทยานธรรมชาติอันนั้น ท่าน
ว่า ต้อง ชดใช้ แก่ บุคคล ผู้ คั้น ทรัพย์สิน นั้น
เต็มจำนวน

แต่บุคคลเช่นนั้นจะ เรียกร้องให้ ชดใช้
ค่าใช้จ่าย ตาม ธรรมดา เพื่อ บำรุง ซ่อมแซม
ทรัพย์สินนั้น ถ้าการระมัดระวังที่ต้องเสียไป
ในระหว่างที่ตนคงเก็บดอกผลอยู่นั้นหาได้ไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ค่าใช้จ่ายตามวรรคนี้ ในฉบับ
ภาษาไทยใช้คำว่า “อันควรแก่การที่จะรักษา
บำรุงซ่อมแซม” ภาษา อังกฤษใช้ คำว่า
“Necessary for the preservation of
the property or for its mainten-
ance or repair”

วรรคนี้มีข้อความคล้าย ประมวลแพ่ง
เยอรมันมาตรา ๘๕๔ วรรค ๑ ซึ่งกล่าวถึงค่า
ใช้จ่ายอันจำเป็น (Impenses nécessaires)
เท่านั้น ศาสตราจารย์ฝรั่งเศส นายอชิ
บายว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสงวนทรัพย์สิน
ไว้ เช่น ค. ได้ส่งมอบเรือนหลังหนึ่งให้ ก.
โดยสำคัญผิดคิดว่า ก. เป็นเจ้าหนี้ ต่อมา
เกิดไฟไหม้ลุกลามมาเกือบถึงเรือนนั้น ก.
จึงจัดการจ้างคนมาสูบน้ำป้องกันเพลิง ดังนี้
เมื่อ ก. ต้องคืนเรือนนั้นให้เจ้าของที่แท้ จึง
ก. อาจเรียกร้องเอาค่าที่ได้จ้างคนมาทำการ
ป้องกันเรือนหลังนั้นได้ มิฉะนั้น ทรัพย์สิน
จะศูนย์หายหรือบอบสลาย

วรรค ๒ (๑) ค่าใช้จ่ายตามวรรคนี้เป็น
ค่าใช้จ่ายตามธรรมดา เพื่อบำรุงซ่อมแซม
ทรัพย์สินนั้นซึ่งต่างกับค่าใช้จ่ายตาม วรรค ๑
(๒) ค่าภาระติดพัน (Charges) เช่น
ค่าภาษีที่ดิน ภาษีโรงเรือน คำว่า “ค่าภาระติด

พัน”ในที่นี้จะไม่ใช้ ภาระติดพันในอสังหา
ริมทรัพย์ (Charges on immovable
 property) อันเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง

ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่าเมื่อวันที่ ๑
 เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. ให้ ข. เข้าเรือน
 หลังนั้นค่าเช่าเดือน ละ ๕๐ บาท แต่ ก. ได้
 จ้างคนมาเช็ดถูเรือน หลัง นั้น สิ้น ค่า จ้าง ๒๐
 บาท และเสียค่าภาษีโรงเรือน ๕๐ บาท ครั้น
 วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ก.เจ้าของเรือน
 อันแท้จริงฟ้องขอเรียกเรื่อนนั้นคืน ดังนี้

ตามมาตรา ๔๑๕ ก. มีสิทธิได้ ค่าเช่า อัน
 เป็นดอกผล ๑๒ เดือน ๖๐๐ บาท

แต่ ก. จะเรียกร้องให้ ค. ชำระ ค่าจ้างคน
 เช็ดถูเรือน ๒๐ บาท ค่า ภาษีโรงเรือน ๕๐ บาท
 รวม ๗๐ บาทอันเป็น ค่าใช้ จ่ายตาม ธรรมดา
 เพื่อบำรุงซ่อมแซมและค่าภาระติดพันที่ ต้อง
 เสียไปในระหว่างที่ตน คง เก็บ ดอกผล อยู่ นั้น
 ไม่ได้

มาตรา ๔๑๗ ในส่วนค่าใช้จ่ายอย่างอื่นนอกจากที่กล่าว
มาในวรรคต้นแห่งมาตราก่อนนั้น บุคคลผู้
คืนทรัพย์สินจะเรียกให้ชดใช้ได้แต่เฉพาะ
ที่เสียไปในระหว่างที่ตนทำการโดยสุจริต และ
เมื่อทรัพย์สินนั้นได้มีราคาเพิ่มสูงขึ้น เพราะ
ค่าใช้จ่ายนั้นในเวลาที่ยก และจะเรียกได้
ก็แต่เพียงเท่าราคาที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

อนึ่งบทบัญญัติ แห่งมาตรา ๔๑๕ วรรค ๒
นั้น ท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยแล้วแต่กรณี

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (ค่าใช้จ่ายในที่นี้ คือค่าใช้จ่าย
อันเป็นประโยชน์ (Impenses utiles) และ
ค่าใช้จ่ายอันหรูหรา (Impenses volup-
tuaires) กล่าวคือไม่ใช่ค่าใช้จ่ายอันจำเป็น
(Impenses nécessaires) หรือค่าใช้จ่าย
ตามธรรมดา (Impenses ordinaires) ตาม
มาตรา ๔๑๖ วรรค ๑ - ๒)

ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๔๑๖ สมมติว่า ก. ได้ทำที่ระบายน้ำเข้ามาในที่ดินแปลงนั้นอันนับว่าเป็นประโยชน์แก่ที่ดิน สิ้นค่าทำที่ระบายน้ำ ๕๐๐ บาท ครั้นวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. เจ้าของอันแท้จึงรับที่ดินนั้นคืนไป ดังนั้นสมมติว่า ที่ดินนั้นเมื่อยังไม่ทำที่ระบายน้ำมีราคา ๒,๐๐๐ บาท ถ้า

(๑) เมื่อเวลาคืนที่ดินมีราคา ๒,๒๐๐ บาท ก. มีสิทธิเรียกร้องเอา ค่า ที่ เพิ่ม จากที่ดิน จากค. ๒๐๐ บาท

(๒) เมื่อเวลาคืนที่ดินก็ไม่มีราคาเพิ่มขึ้นเลย ก็คงเป็นราคา ๒,๐๐๐ บาท ก. ไม่มีสิทธิเรียกร้องอะไรจาก ค. เลย

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ก่อนสมมติว่าวันที่ ๑ เมษายน ค. ส่งหนังสือไปยัง ก. ให้ คืน ที่ ดิน แต่ ก. คืนให้ ค. ต่อวันที่ ๑๐ เดือนนั้น ดังนั้นถ้า ก. ทำที่ระบายน้ำ ภายหลัง วัน เรียก

คั้น แม้ที่ระบายน้ำจะทำให้ที่ดินมีราคาเพิ่มขึ้น ก. ก็เรียกเอาราคาที่เพิ่มขึ้นจาก ค. ไม่ได้ เพราะ ก. ตกอยู่ในฐานทุจริตแต่เวลาเรียกคั้น ตามมาตรา ๔๑๕ วรรค ๒

มาตรา ๔๑๘ ถ้าบุคคลรับทรัพย์สินอันมิควรได้ไว้โดยทุจริต และได้ทำการดัดแปลงฤตต่อเติมขึ้นในทรัพย์สินนั้น ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นต้องจัดทำทรัพย์สินนั้นให้คืนคงสภาพเดิมด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองแล้วจึงส่งคืน เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินจะเลือกให้ส่งคืนตามสภาพที่เป็นอยู่ ในกรณีเช่นนั้นเจ้าของจะใช้ราคาค่าทำดัดแปลงฤตต่อเติม ฤตใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นราคาทรัพย์สินเท่าที่เพิ่มขึ้นนั้นก็ได้แล้วแต่จะเลือก

ถ้าในเวลาที่จะต้องคืนทรัพย์สินนั้น เป็นพื้นวิสัยจะทำให้ทรัพย์สิน คืน คง สภาพ เดิมได้ ฤต ถ้า ทำไป ทรัพย์สิน นั้น จะ บอบ สลาย ไร้

ท่านว่าบุคคลผู้ได้รับไว้จะต้องส่งคืน ทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ และไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคา ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นเพราะการดัดแปลงถูกต้องเดิมนั้นได้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ได้ส่งมอบที่ดินแปลงหนึ่งให้ ก. โดย ก. สำคัญผิดคิดว่า ก. เป็นเจ้าหนี้ แต่ฝ่าย ก. รู้แล้วว่าตนไม่ใช่เจ้าหนี้ก็ยังรับมอบไว้แล้ว ก. ได้ปลูกเรือนลงบนที่ดินนั้นสิ้นเงิน ๑,๐๐๐ บาท เมื่อ ค. เรียกที่ดินแปลงนั้นคืน ก. มีสิทธิเลือกดังนี้

(๑) ให้ ก. รื้อเรือนนั้นไป และทำที่ดินให้ดีขึ้นตามสภาพเดิม โดยให้ ก. ออกค่าใช้จ่ายในการนั้น หรือ

(๒) ถือเอาเรือนนั้นโดยชำระ เงินราคาเรือน ๑,๐๐๐ บาท ให้ ก. หรือ

(๓) ถือเอาเรือนนั้นโดย ชำระเงิน เท่า

กับค่าที่เพิ่มขึ้นแก่ที่ดิน เช่นที่ดินเมื่อก่อน
ปลูกเรือนมีราคา ๒,๐๐๐ บาท เมื่อเวลาขึ้น
มีราคา ๒,๒๐๐ บาท ดังนั้น ก็ชำระเงินเพียง
๒๐๐ บาทให้ก็.

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า
ที่ดินนั้นมีเรือนเก่ามากอยู่ ๑ หลัง ก. จึงซื้อ
เอาไม้มาประกอบซ่อมแซมเรือนเก่า หลังจากนั้น
ไว้ ดังนั้นถ้าเอาไม้ที่ ประกอบเข้าไว้นั้น ออก
จากเรือนก็จะทำให้เรือนนั้น บอบสลาย เพราะ
เป็นเรือนเก่าอยู่แล้ว ก. ต้องคืนเรือนนั้นให้
ค. ตามสภาพที่เป็นอยู่ และ ก. จะเรียกค่า
สินไหมทดแทนจาก ค. เพื่อราคาเรือน ที่เพิ่ม
ขึ้นเพราะการต่อเติมของ ก. ไม่ได้

มาตรา ๔๑๙ ในเรื่องลาภมิควรได้นั้น ท่านห้ามมิให้
ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนด ปี หนึ่ง นับแต่เวลาที่
ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน ถ้าเมื่อ
พ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น

อุทาหรณ์

(๑) เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๐
 ก. ได้ส่งมอบที่ดินแปลงหนึ่งให้ ก. โดย สำ-
 คัญผิดคิดว่า ก. เป็น เจ้าหนี้ ครั้น วันที่
 พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๓ ก. รู้ว่า ก. ไม่ใช่
 เจ้าหนี้ ดังนั้น ก. ต้องฟ้อง ก. ขอเรียกคืนภายใน
 ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๔

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า ก. ยัง
 ไม่รู้ความจริงว่า ก. ไม่ใช่เจ้าหนี้ จนเวลาล่วง
 เลยมานจนถึง วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๘๐
 แล้ว ก. หมดสิทธิฟ้องร้อง ก.

ชำนาญหอสมุด

ลักษณะ ๕

ละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป

ลักษณะละเมิดนี้ เมื่อก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง และ พาณิชย์ เคยเรียกกันว่า “ประทุษร้ายส่วนแบ่ง” และในบางสมัย เคยเรียกกันว่า “ผิดสิทธิ”

ละเมิด คือ การที่บุคคลหนึ่งได้กระทำ โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ต่อ บุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหาย (ให้ดูมาตรา ๔๒๐)

กฎหมายไทย รวม การ ละเมิด โดย จงใจ และ โดย ประมาท เลินเล่อ เข้า ไว้ใน หมวด เดียวกัน ซึ่งต่างกับ ประมวลกฎหมายแพ่ง

ฝรั่งเศสที่แยกการละเมิดโดย จงใจ (Délit)
 อย่างหนึ่ง กับละเมิดโดย ประมาทเลินเล่อ
 หรือ ที่ เรียกว่า คล้าย ละเมิด (quasi délit)
 อีกอย่างหนึ่ง

บทที่ ๑

เกณฑ์สำคัญแห่งละเมิด

การจะเป็นละเมิดได้ จะต้องประกอบ
 ด้วยเกณฑ์ดังนี้

- ๑) ผู้ละเมิดได้ กระทำโดย จงใจ หรือ
 ประมาทเลินเล่อ
- ๒) การกระทำนั้นผิดกฎหมาย
- ๓) มีบุคคลหนึ่งเสียหายเพราะการกระ-
 ทำนั้น

ข้อ (๑) ผู้ละเมิดได้กระทำโดย จงใจ
หรือประมาทเลินเล่อ

การกระทำในที่นี้ย่อม หมายความว่า การ

ละเว้นกระทำตามหน้าที่ด้วย เช่นผู้อนุบาล
บุคคลวิกลจริตไม่ใช้ความระมัดระวังตามสม-
ควรแก้หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น อันเป็นเหตุ
ให้บุคคลวิกลจริตทำละเมิดต่อบุคคลใด ผู้
อนุบาลก็ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการ ละเมิดนั้น
(ให้ดูมาตรา ๔๒๕ และเทียบดูมาตรา ๔๓๐,
๔๓๓-๔๓๗)

แม้ ละเมิด จะเกิด เพราะ การ กระทำ ก็ดี
แต่การกระทำในที่นี้ไม่ใช่เป็นการ กระทำ อัน
เป็นนิติกรรม เพราะการแสดงเจตนาไม่ใช่
เป็นองค์สำคัญแห่งการละเมิด ผู้ละเมิด

๑. ก) ขอให้ดูหนังสือหลักกฎหมายประพจน์ร่ายส่วนแพ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
(บุญช่วย) หน้า ๑ ดังนี้

“ประพจน์ร่ายส่วนแพ่งนั้นคือ การประพจน์ร่ายอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการ
ตัดอำนาจของเจ้าผู้ที่เป็นโจทก์ หรือผิดต่อหน้าที่ของผู้ซึ่งจะเป็นจำเลย โดย
อำนาจหรือหน้าที่นั้นไม่ได้เกิดจากสัญญา หรือที่เรียกว่าคล้ายสัญญา และซึ่งกฎหมาย
ยอมให้ฟ้องร้องกันได้ ในทางแพ่ง”

ข) ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๕๕/๒๔๗๒ ซึ่งมีสารเล่ม ๑๓ หน้า ๘๐๖ “ผู้ตายมี
บุตรหลายคนเกิดต่างมารดา กัน ภรรยาคนหนึ่งกับบุตรได้พิมพ์หนังสือแจกในงาน
ศพ และได้เขียนประวัติผู้ตาย โดยละเอียดมิได้กล่าวถึงบุตรที่เกิดจากมารดาอื่นๆ
เป็นบุตรของผู้ตาย ดังนั้นความเสียหายของโจทก์ไกลกว่าเหตุ จำเลยไม่มีผิดฐาน
ละเมิดต่อชื่อเสียงของโจทก์”

แม้กระทำให้ประมาทเดินเล่อ^๑ ก็ต้องใช้คำสิน
ใหม่ทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เพราะเหตุนี้
การกระทำเพราะสำคัญผิด จึงไม่เป็นข้อ
แก้ตัวของผู้ละเมิด อีกประการหนึ่งผู้ทำ
ละเมิดนั้น ไม่จำเป็นต้องมีความสามารถ ตาม
กฎหมาย แม้ผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริต ก็
ยังรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด (ให้ดูมาตรา
๔๒๕) แต่ปัญหาในเรื่องนี้ก็อาจมีขึ้นได้ตั้ง
เช่นปัญหาในเรื่องเด็กไม่รู้เดียงชา^๒ ทำนิติ
กรรม (ตามกฎหมายเยอรมัน เด็กอายุต่ำ
กว่า๗ปี และบุคคลที่มีกายใจไม่สมบูรณ์
ไม่ต้องรับผิดชอบในการทำละเมิด ให้ดูประมวล
แพ่งเยอรมันมาตรา ๘๒๓, ๘๒๔)

เมื่อละเมิดต้องเกิดจาก การ กระทำ ของ

๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๑๑/๒๔๓๑ ธรรมสารเล่ม ๑๒ หน้า ๔๔๑ “ผู้ทำเหมือง
แร่ปล่อยน้ำไหลบ่าลงจากคลองเข้านาของผู้อื่นทำให้คันเข้าเสียหายโดย ปราศจาก
ความระมัดระวัง ต้องรับผิดชอบใช้คำสินใหม่ทดแทนให้ผู้ต้องเสียหาย”

๒ ให้ดูหนังสือนิติศาสตร์ปีที่ ๑ เล่ม ๕ หน้า ๒๒๓-๒๒๔ และเล่ม ๖ หน้า ๒๘๐

ผู้ละเมิดแล้ว ความเสียหายใดอันเกิดจาก เหตุสุตวิสัย* (act of God คือการกระทำ ของพระเจ้า) ก็จะลงโทษเอาแก่ผู้ใดไม่ได้ ซึ่งมีได้ เนื่องมาจาก ความ ประมาท เลินเล่อ ของผู้ละเมิด

ในบางเรื่อง บุคคล จำต้องรับผิดชอบในผล แห่งการละเมิดของบุคคลอื่น หรือของสัตว์ ของสิ่งปลูกสร้าง ของยาน พาหนะอัน เติร์ ด้วยเครื่องจักร กกล (ให้ดู มาตรา ๔๒๕ - ๔๓๐ และ ๔๓๓-๔๓๗) ทั้งนี้ก็เพราะกฎหมายถือเอาว่า ความเสียหายอันใดเกิดขึ้น นั้น ย่อมต้องเนื่องมาจากความประมาทเลิน เล่อในหน้าที่บุคคลที่ต้องรับผิดชอบเหล่านั้น ให้ ดูบันทึกข้อความทั่วไปในหมวด ๑ ซึ่งว่า ด้วย ความรับผิดชอบเพื่อละเมิด

ข้อ (๒) การกระทำนั้นผิดกฎหมาย

การกระทำอันจะเป็นละเมิด ต้องเป็นการ

๑. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา ๘ ในหนังสือนิติศาสตร์ปีที่ ๑ เล่ม

กระทำที่ผิดกฎหมาย การกระทำผิดกฎหมาย
นั้น อาจเป็นโดย

ก) ผิดต่อบทกฎหมาย ที่บัญญัติไว้ชัด
แจ้ง เพื่อปกป้องชีวิต ร่างกาย อนามัย
เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิ ของบุคคล
เช่นกฎหมายลักษณะอาญา

ข) ผิดต่อสิทธิอัน เด็ดขาด ของบุคคล
ซึ่งแม้ ไม่มีบทกฎหมายไว้ชัดแจ้ง สิทธิเช่น
นั้นก็ได้รับความปกป้องของกฎหมาย สิทธิ
เช่นนี้คือ สิทธิที่มนุษย์พึงมีพึงได้โดยธรรม
ดา (Droit naturel) กล่าวคือสิทธิใน
ชีวิตร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน
หรือสิทธิใดๆตลอดจนชื่อเสียงหรือเกียรติ
คุณ (เฉพาะเรื่องชื่อเสียงเกียรติคุณกรณีนี้
จะต้องเข้าในมาตรา ๔๒๓)

ตามนัยแห่งกฎหมายเยอรมัน แม้บุคคล
ซึ่งทำการผิดต่อศีลธรรมอันดี อันเป็นเหตุให้
เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น ก็ อาจ เป็น การ

กระทำที่ผิดกฎหมาย (ประมวลกฎหมาย
แพ่งเยอรมันมาตรา ๘๒๖) เช่น สมาคมผู้
ประกอบอุตสาหกรรมชนิดหนึ่ง ได้มีมติ
ไม่ให้สมาชิกยอมรับ คนงาน บางคน เข้า ทำ
งานโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลเยอรมัน
ตัดสินว่า* การกระทำ ของ สมาคม นั้น เป็น
ละเมิด เพราะเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดี
คือการ ตัด สิทธิใน การ ทำมาหากิน ของ
คนงานนั้น ซึ่งมีวิชา เฉพาะ อุตสาหกรรม
นั้น

การที่บุคคลที่ ๓ ทำให้คู่สัญญาประพฤติก
ผิดสัญญานั้น เป็นละเมิด เพราะขัดต่อศีล
ธรรมอันดี

ถ้าจะพิเคราะห์ ตาม หลักกฎหมาย ประ
ทฤษฎีรายส่วนแห่ง^๒ที่ใช้อยู่ก่อนประมวล กฏ
หมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ได้จำแนกความ

* คำอธิบายของซุสเตอร์ หน้า ๓๓๕

๒ ดูหลักกฎหมายประทฤษฎีรายส่วนแห่งของพระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย) ภาค ๒

ผิดในประทุษร้ายส่วนแพ่งไว้ แล้วอาจจะ
ทำให้เข้าใจผิดขึ้น คือ

ประทุษร้ายต่อทรัพย์

ก) อสังหาริมทรัพย์

๑. บุกรุก

๒. ยึดที่ดินโดยไม่มีอำนาจ

๓. หมิ่น ประมาท อำนาจ กรรมสิทธิ์
ในที่ดิน

ข) สังหาริมทรัพย์

๑. กิริยาบังอาจต่ออำนาจในทรัพย์ คือ
ทำให้ทรัพย์ต้องเสียหาย

๒. กิริยาที่ตัดอำนาจในทรัพย์ คือ ขัด
ขวางมิให้ผู้มีสิทธิในทรัพย์นั้นใช้สิทธิ

๓. หมิ่นประมาทสิ่งของ หรือการค้า
ขาย หรืออำนาจในสิ่งของ

ค) ทรัพย์ไม่มีตัว

๑. กรรมสิทธิ์หนังสือ

๒. เป่เต็นต์

๓. ยี่ห้อ

ความผิดฐานนิ่วแซนซ์

คือการกระทำ หรือละเว้น กระทำ ซึ่งเป็น
การเดือดร้อนต่อ ผู้อื่นโดย มีขอบ ด้วย กฎ..
หมาย โดยเป็นการขัดขวางต่อการซึ่ง เขา
จะใช้อำนาจในทรัพย์สินของเขา หรือต่อการ
ที่เขาจะใช้อำนาจซึ่งบุคคลมีอยู่ ซึ่งอาจเป็น
บับลิกนิ่วแซนซ์ เช่นความผิดฐานกระ..
ทำให้เกิดภัยอันตรายแก่สาธารณชน ฯลฯ หรือ
ไปรเวทนิ่วแซนซ์ คือความผิดฐานนิ่ว..
แซนซ์ซึ่งบุคคลคนเดียว หรือหมู่เดียวเป็นผู้
ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย

(๑) เสียหายต่อที่ดิน เช่นเปลวไฟจาก
โรงงานหนึ่ง ทำให้ต้นไม้ของเจ้าของที่ดิน
ข้างเคียงตาย

(๒) ตัดอำนาจที่เจ้าของที่ดินมีอยู่

ก. ตัดอำนาจที่มีอยู่ตามธรรมดา เช่น
การที่มีบุคคลมาทำกีดขวางหน้าที่ดิน

ข. ตัดอำนาจที่ได้เกิดขึ้นเป็นพิเศษ เช่น
ขัดขวางต่อทางเดิน (อิสเม็นต์)

(๓) ทำลายความสุขสำราญ เช่น กระ-
ทำให้กลืนเหม็น เสี่ยงดัง

ประทุษร้ายต่อบุคคล

๑. ทำร้ายร่างกาย

๒. เจ็บตึง

๓. กักขังจำจอง

๔. แกล้งฟ้องในคดีอาชญา และ คดี ล้ม

ละลาย

๕. แกล้งจับในคดีแพ่ง

ประทุษร้ายต่อชื่อเสียงหรือหมิ่นประมาท

(ก) ไต่เบต คือ หมิ่น ประมาท ด้วย
หนังสือ

(ข) สล่านเดอร์ คือ หมิ่น ประมาท
ด้วยวาจา

ประทุษร้ายต่ออำนาจในสัญญา

๑. กระทำให้เขาผิดสัญญา

๒. กระทำไม่ให้คน ๒ คน เข้าทำสัญญา
กัน หรือ ไม่ให้เขา คง อยู่ ใน สัญญา ต่อ ไป
ซึ่งการชักนํานั้นได้กระทำโดยวิธีผิดกฎหมาย

ความผิดฐานหลอกลวงฉ้อ

ซึ่ง อาจเกิดได้ ทั้งทางอาญา สัญญา
ประทุษร้ายส่วนแพ่ง

เมื่อการกระทำอันเป็นละเมิด จะต้องเป็น
การกระทำที่ผิดกฎหมายแล้ว สุภาษิตอัน
ตรงกันข้ามมีว่า “การ ที่ บุคคล ได้ใช้ สิทธิ
ของตนโดยชอบด้วยกฎหมาย แม้จะเกิด
เสียหายขึ้นแก่ผู้ใด บุคคลนั้นก็ไม่ต้องใช้
ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ ที่ได้รับ ความเสี
หาย” แต่การใช้สิทธิเช่นนั้น มีข้อจำกัด
อยู่ในมาตรา ๔๒๑ ว่า “การใช้ สิทธิซึ่งมีแต่
จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่า
เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย”

การใช้ สิทธิในที่นี้จะต้องหมายความว่า
การใช้สิทธินอกเหนือเกินไป (Abus de
droit) มิใช่ว่าถ้าเกิดเสียหายแก่ผู้ใดแล้ว
ผู้ต้องเสียหายก็จะฟ้องร้องได้เสมอไป

อย่างไรจะเรียกว่าใช้สิทธิเกินไปนั้น ก็
จะต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไปว่า สิทธิชนิด
ใดมีจำกัดเพียงใด เพราะสิทธิทั้งหลายย่อม
มีข้อจำกัด จะจำกัดโดยบทกฎหมาย หรือ
โดย กฎหมายธรรมชาติ (droit naturel)
ก็ตาม ในบางคราวเจตนาหรือความจงใจของ
ผู้ทำละเมิด อาจเป็นเหตุประกอบการวินิจฉัย
ว่าจะใช้สิทธิเกินไปหรือไม่ด้วย

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งฯ
มาตรา ๕ บัญญัติว่า “การใช้สิทธิแห่งตนที่ดี
ในการชำระหนี้ที่ดี ท่านว่าบุคคลต้องกระทำ
โดยสุจริต” การจะรู้ว่าสุจริตหรือไม่ ต้อง
อาศัยเจตนาของผู้กระทำ

แต่ใน บาง คราวเจตนา ของ ผู้กระทำ ไม่
เป็นสิ่งสำคัญ เช่นการที่บุคคลตั้งร้านค้าขาย
แข่งขันกัน ดังนั้นแม้เจตนาของเจ้าของร้าน
ทั้ง ๒ จะได้มีอยู่ เพื่อให้อีก ฝ่ายหนึ่ง เสีย
หายก็ตาม ก็ยังฟ้องร้อง ว่ากล่าว กัน มิได้

นอกจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะใช้วิธีการ อันเป็น
ละเมิดในตนเอง เช่นในการโฆษณาทำให้
อีกฝ่ายหนึ่งเสียชื่อเสียงหรือเกียรติคุณ (ให้
ดูมาตรา ๕๒๓) เนื่องจากเหตุนี้ ศาสตรา
จารย์ ปธานิโอส จึงลง ความเห็น ว่า จะใช้
เจตนา ของ ละเมิด เป็น หลัก วินิจฉัยว่า ผู้
ละเมิด ใช้ สิทธิ เกินไป ดังนั้น เสมอ ไป ไม่ได้
กล่าวคือ ต้องแล้วแต่กรณีเป็นเรื่องๆ ไป

ศาสตราจารย์พากษาว่า คดี เรื่องนี้...
แซนซ์ (การทำความรำคาญ เช่น อีกทีก็)
ทุกเรื่องศาลต้องตัดสินตามรูปความ และ
จะต้องพิจารณาถึง เหตุผล แวดล้อม ต่างๆ
ในกรณีเรื่องนั้นประกอบกัน เป็นเรื่องๆ ไป
(ฎีกาที่ ๑๖๘/๒๕๖๕ ธรรมสารเล่ม ๖ หน้า ๑๔๕)
และต่อจากนั้นมา ศาลฎีกาได้ เคย พิจารณา
โดยอาศัยประพจน์เหตุ เช่นผู้ตั้งบ้านอยู่ใน
ทำเลค้าขาย ซึ่งมีโรงสีไฟฟ้าใกล้เคียงเป็น เชื้อ
เพลิง ในการใช้เครื่องจักรสีข้าว จะหวังหา
ความสุขสำราญให้ ปวดา จาก มลภาวะของโรง

เหมือนกับบุคคล ที่อยู่ใน ตำบลที่ไม่มีโรงสี มีแต่บ้านเรือนสำหรับอยู่อย่างเดียวนั้นไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๖ ถึง ๓๔๗/๒๔๖๖ ธรรมสารเล่ม ๗ หน้า ๓๒๕ และที่ ๓๔๘ ถึง ๔๐๐/๒๔๖๖ ธรรมสารเล่ม ๗ หน้า ๓๓๖ และที่ ๕๑๑/๒๔๖๖ ธรรมสารเล่ม ๗ หน้า ๕๔๘)

แต่การกระทำอัน ก่อให้เกิดเสียหาย แก่บุคคลอื่นนั้น ในบางเรื่องผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทน (ขอให้ดูในหมวด ๓ ซึ่งว่าด้วยนิรโทษกรรม)

ข้อ (๓) มีบุคคลหนึ่ง เสียหายเพราะการกระทำนั้น

บุคคลที่ได้รับความเสียหายนี้ ต้องเป็น เพราะการกระทำของผู้ละเมิด

ที่เรียกว่าเสียหายก็คือ บุคคลผู้ถูกระทำนั้นต้องเสียสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเขามีอยู่แล้ว (Damnum emergens) ซึ่งอาจเป็นการเสียชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิชื่อเสียงเกียรติคุณ เช่น

ก. เอาไฟเผาเรือนของข. ดังนั้น ข. ต้องเสียเรือนนั้นไป ก. จะต้องใช้ค่าเสียหายให้ข.

แต่ความเสียหายนั้น บ่อรวมทั้งการที่ผู้เสียหายขาดประโยชน์ที่ควรได้ (Lucrum cessans) เช่นตามอาทธรณ์ข้างต้น สมมติว่าเรือนหลังนั้นเป็นเรือนที่ข. ให้เช่า นอกจากค่าของเรือนแล้ว ข. อาจ เรียกค่าสินไหมทดแทนในการที่ข. ต้อง ขาด ค่า เช่า นั้นไปด้วย

แต่หลักสำคัญไม่ยู่ที่ ความเสียหายนั้นต้องบังเกิดขึ้นแล้ว มิฉะนั้นจะเรียกค่าเสียหายมิได้ เช่น ก. ขุดบ่อในที่ดินของ ก. ซึ่งอาจทำให้เรือน ของ ข. ซึ่ง อยู่ข้าง เคียง ขุด ดังนั้น ข. จะเรียกร้อง ค่าเสียหาย จาก ก. ยังไม่ได้ แต่กฎหมายให้ความคุ้มครอง ข. ในอันที่จะเรียกให้ ก. จัดการตามที่จำเป็น เพื่อให้บำบัดบดบังภัยอันตรายนั้นเสียได้ แต่ไม่ใช่ค่าเสียหาย ให้คู่มาตรา ๔๓๕ และให้คู่คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๘/๒๔๖๘ ธรรมสารเล่ม ๘

หน้า ๖๐ “ จำเลยได้ขู่หลายครั้งหลายหนว่า
จะฟ้องโจทก์ในฐานะเป็นลูกหนี้ ทำให้เป็น
การเดือดร้อนรำคาญแก่โจทก์ โจทก์มีสิทธิ
ขอให้ศาลแสดงว่าโจทก์ ไม่ได้เป็น ลูกหนี้
จำเลย ”

ปัญหาอาจเกิดขึ้นในเรื่อง ความเสียหาย
ที่เกี่ยวข้องความรู้สึก ซึ่งใน ตำรา กฎหมาย
ฝรั่งเศสจัดเข้าอยู่ในประเภทคอมมาโมรอล
(Dommage moral) ว่าจะฟ้องร้องกัน
ได้อย่างไร เช่น ก. เจ็บใจว่า จะทำร้าย
ร่างกาย ข. ดังนั้นตามกฎหมายประทุษ
ร้ายส่วนแพ่งที่ใช้ อยู่ก่อนประมวล กฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ การเจียดใจ ก็อาจ ฟ้อง
ร้องกันได้ เพราะมูลแห่งอำนาจที่จะฟ้อง
ร้องนี้ คือความหวาดเสียวแห่งความร้ายที่จะ
มีต่อโจทก์ (ให้เทียบดูมาตรา ๔๔๖)

ให้ดูบันทึกข้อความทั่วไปในหมวด ๒ คำ

๑. คำอธิบายหลักกฎหมายประทุษร้ายส่วนแพ่ง ของ พระยาเทพวิฑูร ฯ
(บุญช่วย) หน้า ๑๒๖

สินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

อนึ่งศาลฎีกาได้เคยพิพากษาว่า ละเมิดฐานนิวเซนซ์ซึ่งความเดือดร้อนของโจทก์มีแต่ในเรื่องทรัพย์สินอย่างเดียว ไม่เกี่ยวกับความเดือดร้อนในส่วนร่างกายด้วยนั้น ถ้าแม้เหตุที่ปรากฏเป็นการข่มขืนไม่เป็นล้าเป็นสันแล้ว โจทก์ก็หาจะนะคดีได้ไม่ (ฎีกาที่ ๓๘๖/๒๔๖๘ ธรรมสารเล่ม ๕ หน้า ๒๔๕)

บทที่ ๒

ความต่างกันระวางการทำละเมิดในทางแพ่งกับการกระทำผิดในทางอาญา

การกระทำผิดในทางอาญานั้น อาจเป็นผิดฐานละเมิดในทางแพ่งก็ได้ เช่น ในเรื่องทำให้เสียทรัพย์ แต่การกระทำผิดทั้ง ๒ อย่างนี้ มีข้อต่างกันอยู่บ้างดังนี้

(๑) ในเรื่องอำนาจศาล*

การกระทำผิดในทางอาชญา ข่มขู่
ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาช
ญา แต่กระทำความผิดในทางแพ่งนั้น ข่ม
ขู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจ พิจารณาคดี
ในทางแพ่ง

แต่ถ้ากรณีใดเป็นผิดทั้งในทางแพ่งและ
อาชญาด้วยแล้ว ผู้ที่ได้รับความเสียหาย
อาจฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายต่อศาลที่ พิจาร
ณาคดีอาชญาหรือต่อศาลแพ่งก็ได้ หรือจะ
เลือกฟ้องต่อศาลแพ่งก็ได้

(๒) ในเรื่องอายุความ

อายุความในทางอาชญา นั้น ข่ม มี
กำหนดต่าง ๆ กัน สุดแต่ชนิดของความผิด
กล่าวคือ ๒๐ ปี สำหรับความผิดต้องระวาง
โทษประหารชีวิต หรือจำคุกจนตลอดชีวิต

* จะเพาะบางแห่งที่ศาลอาชญาแยกออกจากศาลแพ่ง เช่นในกรุงเทพฯ
แต่ก่อนนี้บางจังหวัดเช่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศาล จังหวัด ส่วน อาชญา ศาล
หนึ่งส่วนแพ่งศาลหนึ่ง

๑๕ ปี สำหรับโทษจำคุกกว่า ๑ ปีขึ้นไป จนถึง
๒๐ ปี ๕ ปี สำหรับโทษจำคุกกว่าเดือนหนึ่ง
ขึ้นไปจนถึง ๑ ปี ๑ ปี สำหรับโทษอย่างอื่นๆ

(ให้ดูกฎหมายลักษณะอาชญามาตรา ๗๘)

แต่อาชญากรรมในการ เรียกร้อง ค่าเสียหาย
อันเกิดแต่มูลละเมิดนั้นมีกำหนด ๑ ปี นับ
แต่วันผู้ต้อง เสียหาย รู้ถึงการ ละเมิด และรู้
ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ
เมื่อพ้น ๑๐ ปี นับแต่วันทำละเมิด แต่ถ้า
เรียกร้องค่าเสียหายใน มูลอันเป็นความผิด มี
โทษตามกฎหมายลักษณะอาชญา และมี
กำหนดอาชญากรรมทางอาชญา ยาวกว่า ที่กล่าว
มานั้น ท่านให้เอาอาชญากรรมที่ยาวกว่านั้น
มาบังคับ (ให้ดูมาตรา ๔๔๘)

(๓) ในเรื่องการบังคับตามคำพิพากษา

การบังคับให้คืนทรัพย์ หรือให้ใช้ค่า
สินไหมทดแทนในเรื่อง ละเมิดอันเป็น ความ
ผิดในทางอาชญาด้วยนั้น จำเลยอาจที่จะ
ต้องจำคุกแทนเหมือนดังในเรื่องค่าปรับ (ให้

มาตรา ๘๒ แห่งกฎหมาย ลักษณะอาชญา)

แต่ การ บังคับให้ใช้ ค่าสินไหมทดแทน
การละเมิดในทางแพ่งนั้น ถ้าจำเลยไม่ใช่
ค่าสินไหมทดแทนให้ ศาลจะสั่งให้จำคุก
แทนไม่ได้

(๔) ในกรณีที่จำเลยตาย

ถ้าจำเลยในคดีอาชญาตาย มีบทบัญญัติ
กล่าวไว้ โดยตรงว่า ความชอบธรรมที่จะฟ้อง
ร้องผู้ใดว่า กระทำ ความผิด หรือ ที่ จะลง
อาชญาแก่ผู้ใดตามคำพิพากษา ย่อมเป็น
อันระงับด้วยความมรณภาพของผู้นั้น กล่าว
คือ ไม่อาจตกไปถึงทายาท (ให้ดูกฎหมาย
ลักษณะอาชญา มาตรา ๗๗)

แต่การฟ้องร้อง เรียกค่าเสียหาย เพราะ
ละเมิดในทางแพ่งนั้น อาจตกทอดไปถึงทา
ทายาทของจำเลยด้วย แต่ทายาทของจำเลย
จะต้องรับผิดชอบเพียงใดบ้าง นั้น กฎหมาย
อังกฤษกับฝรั่งเศสยังขัดกัน

ตามกฎหมายอังกฤษ ถ้าการละเมิดนั้น
ได้กระทำให้ทรัพย์สิน สมบัติ ของ ผู้กระทำ มาก
ขึ้น ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องผู้รับมรดก
ได้ แต่ถ้าการละเมิดนั้นไม่ได้กระทำให้
ทรัพย์สินสมบัติมากขึ้น เช่น ก. เอาไฟเผาเรือน
ข. เสียหาย ก. ตาย ดูเหมือน ข. ฟ้องผู้รับ
มรดกไม่ได้ (ให้ดูคำอธิบาย ประทุษร้าย
ส่วนแพ่งของพระยาเทพวิฑูร ฯ หน้า ๑๙)

แต่ตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้น ผู้รับมรดก
ของผู้ทำละเมิดจำต้องรับผิดชอบ โดย กอง
ทรัพย์สินของผู้ละเมิดจะเพิ่ม ขึ้น หรือไม่ก็
ตาม ทั้งนี้ก็เพราะละเมิดนั้นต่างกับเรื่องลาภ
มิควรได้ จึงไม่ต้องพิจารณาว่ากองทรัพย์สิน
ของผู้ตายได้เพิ่ม ขึ้น หรือไม่ เพราะ การ
ละเมิด

บทที่ ๑๐

ความต่างกันระวางละเมิด

กับการทำผิดสัญญา

มีผู้กล่าวว่าละเมิดกับการ ทำ ผิด สัญญา

นั้น เป็นความผิดในทางแพ่งอย่างเดียวกัน เพราะเหตุว่าละเมิดเป็นการผิด ต่อ กฎหมาย และการทำผิดสัญญา ก็เป็นการผิดต่อกฎหมายเหมือนกัน กล่าวคือสัญญาย่อมเป็นกฎหมายของคู่กรณี

แต่จะถือตามความเห็นนี้ได้ เพราะ ละเมิดกับการทำผิดสัญญานั้นต่างกันโดยเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดนั้น ย่อมเนื่องมาจากกฎหมาย แต่การทำผิดสัญญาย่อมเนื่องมาจากข้อบังคับแห่งความตกลงในระหว่างบุคคลที่เป็นคู่สัญญา

(๒) สัญญาที่กระทำโดยผู้ไร้ความสามารถนั้น เป็นโมฆีย แต่ละเมิดแม้กระทำโดยผู้ไร้ความสามารถ ผู้ไร้ความสามารถก็ยังคงต้องรับผิดชอบ (ให้ดูมาตรา ๔๒๘)

(๓) อายุความแห่งสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายฐานละเมิดมีกำหนด ๑ ปี นับแต่วันผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการ ละเมิด และ รู้จักตัวผู้

จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อ
พ้น ๑๐ ปีนับแต่วันละเมิด (มาตรา ๔๔๘)

ส่วนอายุความ เรียกร้อง ค่าเสียหาย ฐาน
ผิดสัญญา นั้น ต่างกัน สุดแล้วแต่สัญญานั้น
เป็นเรื่องราวไป เช่นสัญญารับขน ในข้อ
รับผิดของผู้ขนส่งในการที่ของบุบสถานนั้น
ท่านห้ามมิให้ พ้องเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับ
แต่ส่งมอบ หรือปีหนึ่งนับแต่วันที่ควรจะ
ได้ส่งมอบ เว้นแต่ในกรณีที่มีการทุจริต
(ให้ดูมาตรา ๖๒๔)

นอกจากนี้ยังมีทางที่ ควร พิจารณา ความ
ต่างกันได้อีกหลายประการ แต่ยังเป็นปัญ-
หาที่ยังวินิจฉัยให้เด็ดขาดไม่ได้ เช่น

๑) ในเรื่องสัญญานั้น ความตกลงทำ
ไว้ล่วงหน้าเป็นข้อผูกพันมิให้ลูกหนี้ต้องรับ
ผิด เพื่อถ่วงหน่วงหรือความประมาทเลิน
เล่ออย่างร้ายแรง ท่านว่าเป็นโมฆะ (ให้ดู
มาตรา ๓๗๓)

แต่ ความ ตกลง เช่นนี้ใน เรื่อง ละเมิด จะ

เป็นโมฆหรือไม่?

๒) ในเรื่องหน้าที่ต้องนำสืบ มีผู้กล่าวว่าสัญญาฉบับนี้ ผู้ถูกเสียหายพิสูจน์เพียงว่ามี การทำผิดสัญญา และตนได้รับความเสียหาย ส่วนละเมิดนั้นผู้ถูกเสียหายต้องสืบ ว่าการกระทำนั้นเป็นผิดกฎหมายด้วย และ เป็นหน้าที่ของอีก ฝ่าย หนึ่ง ต้องสืบ หักล้าง ในเรื่องนี้เห็นว่าตามกฎหมายไทย จะต้อง พิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป เพราะถ้าความเสียหายเกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับ แห่ง กฎหมาย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้น เป็นผู้ผิด

๓) ในเรื่องกำหนดค่าเสียหายนั้น ยัง มีผู้กล่าวว่าในเรื่องละเมิด ผู้ถูก ละเมิด เสียหายเท่าใด ก็ได้รับค่าสินไหมทดแทน จนเต็ม ส่วนค่าเสียหายฐานผิดสัญญานั้น ถ้าเป็นค่าเสียหายพิเศษ จะต้องปรากฏว่า ผู้ทำผิดสัญญา อาจ คาดหมาย การ ล่วงหน้า ก่อนแล้ว ให้ดูมาตรา ๒๒๒ และมาตรา ๔๓๘ เรื่อง ค่าสินไหม ทดแทน เพื่อ ละเมิด

บัญญัติว่า “ คำสินไหมทดแทนจะพึงใช้
โดยสถานใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่
พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด”

ในบางคราว การกระทำของบุคคลอาจ
เป็นผิดฐานละเมิด และ ฐาน ผิด สัญญาด้วย
เช่นในเรื่องรับขน หน้าที่ของผู้รับขนจะ
ต้องรับผิดชอบในการที่ขนนั้นบอบสลาย (ให้ดู
มาตรา ๖๑๖) เพราะฉะนั้นถ้าของเกิดบอบ
สลายขึ้นเพราะการกระทำโดยจงใจ หรือ
โดยประมาทเลินเล่อของผู้รับขนก็ตาม ผู้
รับ ขน ก็ ย่อม ได้ ชื่อ ว่า กระทำ ผิด ทั้ง ฐาน
ละเมิดและทั้งฐานผิดสัญญา

ในกรณีที่มีการกระทำเป็น ผิด ทั้งในทาง
ละเมิดและเป็นผิดสัญญาเช่นนี้ ตามหลัก
กฎหมาย ประมวล ร้าย ส่วน แ่ง ที่ ใช้ อยู่
ก่อนประมวลกฎหมายแพ่ง และ พาณิชยนัน
ยอมให้ ผู้ที่ ได้ รับ ความ เสี่ยง หาย มี อำนาจ
เลือกฟ้องฐานละเมิดหรือ ฐาน ผิดสัญญา ก็

๑ ดูหลักกฎหมายประมวล ร้าย ส่วน แ่ง ของ พระบาทสมเด็จพระ ฯ หน้า ๓

ได้ แต่จะฟ้องทั้ง ๒ ทางไม่ได้ และเกณฑ์
ที่จะเป็นละเมิดหรือเป็นผิดสัญญา นั้น ก็
คือ ถ้าฟ้องโดยไม่ต้อง อ้างถึง สัญญาแล้ว
คดีก็เป็นละเมิด ถ้าฟ้องโดย ยกสัญญาขึ้น
เป็นหลัก คดีก็เป็นผิดสัญญา ทั้งนี้ผู้ที่ได้
รับความเสียหายย่อมพึงเสียดังความต่างกัน
ในระหว่างละเมิดกับการผิดสัญญาว่า ตน จะได้
เปรียบ ใน กรณีนี้ อย่างไร ตาม ที่ได้กล่าวมา
แล้วในตอนต้น

ชำนาญหอสมุด

หมวด ๑

ความรับผิดเพื่อละเมิด

บทที่ ๖ ความทั่วไป

ตามธรรมดา บุคคลย่อมรับผิดในผลแห่งการละเมิดที่ตนได้กระทำเอง แม้บุคคลนั้นจะไร้ความสามารถก็ยังคงรับผิด ให้ตามมาตรา ๔๒๕ แต่มีบางเรื่อง ที่ กฎหมายบัญญัติให้บุคคลหนึ่งต้องรับผิดในผลแห่งการกระทำละเมิดของอีกบุคคลหนึ่ง หรือรับ ผิดในความเสียหาย อันเกิดจากวิญญูณกทรัพย์ และ าวินญูณกทรัพย์ เช่น สัตว์ สิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกลด้วย

บทที่ ๑

ความรับผิดในผลละเมิดของบุคคลอื่น

บุคคล ซึ่ง ต้อง รับ ผิดใน ผล ละเมิด ของ

บุคคลอื่น คือ

ก) นายจ้างและตัวการต้องรับผิดชอบ
กับลูกจ้างและตัวแทน (ให้ดูมาตรา ๔๒๕-
๔๒๘)

ข) บิดามารดาผู้เยาว์ ครูบาอาจารย์
นายจ้าง ผู้อุปการของบุคคลวิกลจริต และ
บุคคลซึ่งรับดูแลผู้ไร้ความสามารถ อยู่เป็น
เนืองนิจ (ให้ดูมาตรา ๔๒๘-๔๓๐)

การที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลต้องรับ
ผิดในผลแห่งละเมิดของบุคคลอื่นเช่นนี้ ก็
เพราะกฎหมายถือว่า บุคคลเหล่านั้นได้
กระทำการหรือละเว้นกระทำการ อันนับ
ว่าเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างหนึ่ง แต่
จะต้องสังเกตว่า เหตุแห่งความเลินเล่อ
ของบุคคลเหล่านั้นต่างกัน คือ

(๑) บุคคลจำพวก (ก) ได้ชื่อว่าประ
มาทเลินเล่อในการเลือกหา ลูกจ้าง หรือ ตัว
แทน (CuIpa in eligendo) คือเมื่อลูก

จ้างหรือตัวแทนไปทำละเมิดแก่บุคคลอื่น
เข้า ก็ต้องถือว่านายจ้างหรือตัวการได้
เล่นเล่ห์ในการเลือกหาคนเช่นนั้น

๒) บุคคลจำพวก (ข) ได้ชื่อว่าเล่น
เล่ห์ เพราะขาดความระมัดระวัง (Culpa
in vigilando) อันเป็นเหตุให้บุคคลที่อยู่
ในความดูแลทำให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น
ความจริงเหตุแห่งการเล่นเล่ห์นี้ น่าจะ
มีประโยชน์ในการที่จะให้ โอกาสจำเลย แก่
ตัว ดังเช่นในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่ง
บัญญัติว่าถ้านายจ้างหรือตัวการพิสูจน์ได้ว่า
ตนได้ใช้ความระมัดระวัง สมควร ใน
การเลือกหาลูกจ้างหรือตัวแทนแล้วตนก็พ้น
ความรับผิดชอบ (ดูประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน
มาตรา ๘๓๑) และฝ่ายบิดามารดาผู้เยาว์ ฯลฯ
และของบุคคลจำพวก (ข) ถ้าพิสูจน์ได้ว่า
ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่
ดูแลแล้ว ตนก็พ้นความรับผิดชอบ (ดูประมวล
กฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา ๘๓๒)

แต่ในกฎหมายไทยนั้น มีบทบัญญัติ
 ขอมให้บุคคลจำพวก (ข) เท่านั้น ฟื้น ความ
 รับผิดชอบอันใช้ ความระมัดระวัง สมควร แก่
 หน้าที่ ส่วนบุคคลจำพวก (ก) กฎหมาย
 หาได้กล่าวไว้ดังนั้นไม่ จึงน่าจะดำเนินการตาม
 กฎหมาย ฝรั่งเศส ซึ่งไม่ ขอมให้บุคคลจำ
 พวก (ก) สืบหักล้างความรับผิดชอบของ
 ตนได้

บทที่ ๒

ความรับผิดในผลละเมิดอันเกิดจากทรัพย์สิน

บุคคลซึ่งจะต้องรับผิดชอบใน ผล ละเมิด อัน
 เกิดจากทรัพย์สิน คือ

ก) เจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของต้อง รับผิดชอบ เพื่อความเสียหายอันเกิดแต่สัตว์นั้น (ให้ดู มาตรา ๔๓๓)

ข) ผู้ครองเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างชำรุดบกพร่อง หรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอ หรือความเสียหายอัน เกิด จาก ของ ตก หล่น

หรือทิ้งขว้างของออกไปจากโรงเรียน (ให้ดู
มาตรา ๔๙๔-๔๙๖)

ค) ผู้ครอบครอง หรือควบคุมดูแลยาน
พาหนะอันติดด้วยกำลังเครื่องจักรกล ต้อง
รับผิดชอบเพื่อความปลอดภัยอันเกิดแต่ยาน พา-
หนะนั้น

การที่กฎหมายบัญญัติเช่นนี้ ก็เนื่อง
จากกฎหมายสันนิษฐานว่าบุคคลเหล่านั้นได้
เลินเล่อ ไม่ระมัดระวังตามสมควร ซึ่งบุคคล
เหล่านั้นอาจสืบหักล้าง ความรับผิดชอบได้เป็น
เรื่อง ๆ ไป (ได้ดูตัวบทที่อ้างข้างต้นนี้)

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๔๒๐ ผู้ใดจงใจฉ้อประมาทเงินเลื้อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำผิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

อรรถาธิบาย

(๑) เสียหายถึงแก่ชีวิต

ก. ทำป็นต้นด้วยความจงใจ หรือ ประมาทเงินเลื้อถูก ข. ตาย ดังนั้น ก. ต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนให้แก่ทายาท ของข. ผู้ต้อง ไร้อุปการและบุคคลที่ต้องเสียหายเพราะ ข. ตาย (ให้อุมาตรา ๔๔๓-๔๔๕)

(๒) เสียหายแก่ร่างกาย

ก. เอาไม้ตีแขน ข. หักโดย ความ จงใจ หรือประมาทเงินเลื้อ ก. ต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทนให้ข. และบุคคลที่ต้องเสียหายเพราะ

แขน ข. หัก (ให้ดูมาตรา ๔๔๔-๔๔๖)

(๓) เสียหายก่อนขาย

ก. ตั้งโรงส้อยู่ในที่ไม้ไผ่ทำเต้า กระ..
ทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อให้ควัน
และเถ้า แกลบ เข้ามาใน บ้าน ข. ซึ่ง อยู่ข้าง
เคียง ดังนั้น ก. ต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนให้
ข. (ให้เทียบดูฎีกาที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ขรม..
สาร เล่ม ๖ หน้า ๘๔)

(๔) เสียหายแก่เสรีภาพ

ก. ยึด หนอง กัก ขัง ข. ไว้โดย จงใจ หรือ
ประมาทเลินเล่อ ดังนั้น ก. ต้องใช้ ค่าสินไหม
ทดแทนให้ ข.

(๕) เสียหายแก่ทรัพย์สิน

ก. ทำให้ม้าของ ข. ขาหักโดยจงใจ หรือ
ประมาทเลินเล่อ ดังนั้น ก. ต้องใช้ค่า สินไหม
ทดแทนให้ ข.

(ทรัพย์สินในที่นี้ รวมทั้ง วัตถุ มีรูปร่าง
และไม่มี รูปร่าง ด้วย ซึ่ง อาจ หมุน ลงได้ เป็น
ราคาสิน ให้อุมาตรา ๕๕)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๘๖/๒๔๖๘ ชรัม...
 สารเล่ม ๘ หน้า ๒๔๘ “โจทก์ฟ้องว่าโรงสี
 จำเลยทำละอองจับตันทันไม้ และทำให้คู่ของ
 โจทก์สกปรกเล็กน้อย เมื่อฟังว่าโจทก์เสีย
 หายแก่ทรัพย์สิน ไม่เป็น ลำ เป็น สัน แล้ว
 โจทก์ไม่ควรชนะคดี”

(๖) สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง

ก. ทำชู้กับนาง ข. ภรรยา นาย ก. ดังนั้น
 การกระทำ ของ ก. เป็น ละเมิด สิทธิ ของ ก.
 สามซึ่งมีอยู่เหนือภรรยา ค. มีสิทธิเรียก
 ร้องค่าสินไหมทดแทนได้ (แต่เรื่อง นี้ ต้อง
 เป็นไปตามอัตราในกฎหมายลักษณะผิดเมีย)

(๗) ในเรื่องเสียหายแก่ชื่อเสียง และ
เกียรติคุณนั้น กรณีนี้ต้องเข้าอยู่ในมาตรา
 ๔๒๓)

มาตรา ๔๒๓ การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะทำให้เกิดเสียหายแก่

บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วย
กฎหมาย

อุทาหรณ์

ก. มีที่ดินแปลงหนึ่ง ก. ผู้เป็นเจ้าของ
กรรมสิทธิ์ ย่อมมีสิทธิที่จะก่อสร้างสิ่งใดๆ
บนที่ดินนั้นและขุดลงไปในที่ดินได้ แต่ถ้า
ข. ใช้สิทธินั้นเกินไป เช่น ก่อกำแพงเพื่อ
ปิดบังแสงสว่างของเจ้าของที่ดินแปลงอื่นที่
ข้างเคียง หรือขุดชั้นตรงลงไปทำให้ที่ดิน
ติดต่อกันพังลง ดังนั้นกล่าวได้ว่า ก. ใช้สิทธิ
เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย เพราะทำให้
ข. เสียหาย ข. เรียกค่าสินไหมทดแทนได้

(ให้เทียบดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๖๖๘/
๒๔๖๘ ธรรมสาร เล่ม ๘ หน้า ๔๗๑ และที่
๗๖๕/๒๔๖๘ ธรรมสาร เล่ม ๘ หน้า ๕๑๕ “จำ
เลยทำสะพานเต็รในกุสาวารณข้างบ้านโจทก์
ทำให้กีดขวางในการที่โจทก์ขึ้นลง จำเลย
ใช้สิทธิมิชอบ จำเลยต้องรับผิดชอบ”

และที่ ๕๔๓/๒๔๖๘ ธรรมสารเล่ม ๕ หน้า ๖๕๘ “จำเลยย่อมมีสิทธิปิดกั้นน้ำใน ที่ดิน ของตน แต่ถ้าจำเลยปิดทางน้ำเกินไปนอก เขตที่ดินของตนจน เป็น เหตุให้ผู้อื่น เสี่ยง หาย จำเลยต้องรับผิดชอบ”)

มาตรา ๔๒๒ ถ้าความเสียหายเกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์ เพื่อ จะปกป้องบุคคลอื่น ๆ ผู้ใดทำการ ฝ่าฝืนเช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้นั้น เป็นผู้ผิด

อุทาหรณ์

ก. ไม่ได้ รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ให้ทำการ แพทย์ ตาม พระ ราช บัญญัติ การ แพทย์ เข้า ทำ การ ตัด ผ่า ข. เป็น เหตุ ให้ ข. ตาย

ดังนี้ ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ก. เป็นผู้
ทำละเมิด เพราะความเสียหายเกิดแต่การ
ที่ ก. ผ่า ฝันทบ บังคับ แห่ง พระราชบัญญัติ
การแพทย์

มาตรา ๔๒๓ ผู้ใดกล่าวหาว่า ไขขาว แพทย์หลายซึ่ง ข้อ
ความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหาย
แก่ชื่อเสียงเกียรติคุณ ของ บุคคล อื่นที่ดี
ฤ็เป็นที่เสียหายแก่ทาง ทำมาหาได้ ฤ็ทาง
เจริญของเขาโดยประการอื่นที่ดี ท่านว่าผู้
นั้นจะต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทนให้แก่เขา
เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อัน เกิดแต่การ
นั้น แม้ทั้งเมื่อตนมิได้ รู้ว่า ข้อ ความนั้น
ไม่จริง แต่หากควรจะได้

ผู้ใดส่งข่าวสาส์นอัน ตน มิได้ รู้ว่า เป็น
ความไม่จริง หากว่า ตนเอง ฤ็ผู้รับ ข่าว
สาส์นนั้น มีทางได้ เสียโดยชอบใน การ นั้น
ด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสาส์นเช่นนั้น

หาทำให้ ผู้นั้นต้อง รับผิดชอบ ค่า สินไหม ทดแทนไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. โฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่า ข. ไม่ได้ เป็นแพทย์ประกาศนียบัตร แผนปัจจุบัน ไม่ควรที่ผู้ใดจะไปจ้างรักษา ซึ่ง ก.รู้แล้วว่าผิดความจริง ดังนั้นทำให้ ข. แพทย์ประกาศนียบัตรแผนปัจจุบันเสียหายแก่ทางทำมาหาได้ ก. ต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทนให้ ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ ก่อน สมมติว่า ก. ได้กล่าวไปเช่นนั้นด้วยความเข้าใจผิด แต่ ก. ควร จะ รู้ ความ จริง ได้ เพราะ ก. ได้เคยไปบ้าน ข. เสมอ ทั้ง ก. เป็น คน อ่าน หนังสือ ได้ และ ข. ก็ได้ เอาประกาศนียบัตร ติดไว้ในที่พึ่งคนเข้า มาใน บ้าน ข. จะ เห็น ได้ โดยง่าย ก. ก็ต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทนให้ ข.

วรรค ๒ ก. เขียนหนังสือมาถาม ข. ว่า จะควรร้างค. แพทย์มารักษาหรือไม่ ข. เขียนตอบไปว่า ค. เคยรักษา ข. ครัง หนึ่ง แล้วแต่รักษไม่ดี ทั้งไม่ใช่แพทย์ประกาศนียบัตรแผนปัจจุบัน ไม่ควรที่ ก. จะจ้างไปรักษาอีก ดั่งนี้ถ้าการที่ ข. เขียนตอบไปยัง ก. นั้น ข. ได้เชื่อดังนั้นโดยสุจริต แม้ข้อความที่ว่า ค. ไม่ใช่แพทย์ประกาศนียบัตร แผนปัจจุบัน จะเป็นการฝ่าฝืนความจริง ข. ก็ไม่ต้องใช้ คำสินไหมทดแทนให้ ก.

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๘/๒๔๖๘ (รรรมสารเล่ม ๘ หน้า ๖๐) “เมื่อมีใครมาท้อความรำคาญแก่เรา โดยกล่าวว่าเราเป็นลูกหนี้และขู่ว่าจะฟ้องเราดังนี้ เรามีอำนาจฟ้องศาลขอให้ศาลแสดงว่าไม่ได้ เป็นลูกหนี้และให้ระงับการที่มากะทำแก่เรานั้นเสียได้”

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕/๒๔๗๒ (รรรมสารเล่ม ๓๓ หน้า ๘๐๖) ในพุดโน้ตได้บันทึกข้อความ ทัวไป เรื่อง ละเมิด ข้อ ๑

มาตรา ๔๒๔ ในการพิพากษาคดี ข้อ ความ รับผิด เพื่อ
 ลเมิด และ กำหนด ค่า สิ้น ไหม ทด แทน นั้น
 ท่านว่าศาลไม่จำ ต้อง ดำเนิน ตาม บท บัญญัติ
 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา อัน ว่า ด้วยการที่
 จะต้องรับโทษ และไม่จำต้องพิเคราะห์ถึง
 การที่ ผู้กระทำ ผิด ต้อง คำพิพากษา ลงโทษ
 ทางอาญาหรือไม่

อุทาหรณ์

ก. ทำให้ม้า ข. ขาหักโดย ความ ประมาท
 เลินเล่อ ดังนั้นศาลไม่ต้องพิเคราะห์ว่า การ
 กระทำของ ก. นั้น จะเป็นผิดใน ทาง อาชญา
 ฐาน ทำให้เสีย ทรัพย์ หรือไม่ กล่าว คือ
 เมื่อปรากฏว่า ก. ทำให้ม้า ข. ขาหักโดยความ
 ประมาทเลินเล่อแล้วก็พิพากษาให้ ก. ไซ้ ค่า
 สิ้นไหมทดแทนให้ ข. ได้

แต่ มี มาตรา ๕๐ และ ๕๑ แห่ง กฎหมาย
 ลักษณะอาชญาซึ่งควรพิจารณาประกอบด้วย
 ดังนี้

“มาตรา ๕๐ ในการที่จะพิพากษาคดีส่วน
แพ่ง ซึ่งว่ากล่าวเป็น ทาง อาญา อยู่ อีก ส่วน
หนึ่งนั้น ท่านว่าผู้พิพากษาส่วนแพ่ง ต้อง
ถือเอาความเท็จความจริง ที่ปรากฏในคำ
พิพากษาส่วนอาญาเป็นหลัก แก่การ พิพาก..
ษาส่วนแพ่ง

มาตรา ๕๑ ใน การ ที่ จะ พิพากษา คดีที่
ฟ้อง ทาง แพ่ง นั้น ท่าน ให้ พิพากษา ตาม
ลักษณะกฎหมาย อันว่าด้วยความรับผิดชอบ
ของบุคคลในทางแพ่ง และไม่ให้ถือเอา
เหตุที่คำพิพากษาในคดี ทางอาญา ว่า ผู้ต้อง
หากระทำความ ผิดใน คดีนั้น หรือไม่ผิด เป็น
ประมาณ

แต่ลักษณะที่จะกำหนดราคาทุนทรัพย์ ซึ่ง
พิพากษาให้คืนแก่โจทก์ก็ดี หรือจะกำหนด
สินไหมที่พิพากษาให้ใช้ทดแทน ความเสี..
หายแก่โจทก์ก็ดี ท่านให้ศาลกำหนดตาม
สมควรแก่ราคาของ และ ความ เสี..หาย นั้น
แต่อย่าให้เกินไปกว่าราคา หรือจำนวนที่
โจทก์ได้ร้องขอ ”

มาตรา ๔๒๕ นายจ้างต้อง ร่วม กัน รับผิดชอบ ลูกจ้างใน
ผลแห่งลเมิตซึ่ง ลูก จ้างได้กระทำไปในทาง
การที่จ้างนั้น

อุทาหรณ์

ก. เป็นลูกจ้างขับรถของ ข. ระวังขับ
รถ ก. ทำรถชน ค. บาดเจ็บ ข. ต้องรับผิดชอบ
ร่วมกับ ก. ในการใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ค.
(แต่ถ้าลูกจ้างเป็นผู้เี่ยว ให้ดูมาตรา ๔๓๐)

มาตรา ๔๒๖ นายจ้างซึ่งได้ใช้ค่า สินไหม ทด แทนให้
แก่บุคคลภายนอกเพื่อลเมิตอันลูกจ้างได้ทำ
นั้น ชอบที่จะได้ชดใช้จากลูกจ้างนั้น

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๔๒๕ สมมติว่า
ข. ผู้เดียวได้ชดใช้จากค่าสินไหม ทด แทนให้ค.

๒๒๔

๕๐๐ บาท ดังนั้น ข. มีสิทธิไล่เบี้ยเอาแก่ ก.
เต็ม ๕๐๐ บาทได้

(ให้สังเกตว่าต่างกับการที่บุคคลหลาย
คนร่วมกันละเมิด ตาม มาตรา ๔๓๒ มาตรา
๔๒๕ และ ๔๒๖ นี้เกี่ยวกับ การ ที่นายมิได้
ร่วมกับ ลูกจ้าง ทำละเมิด คือ ลูกจ้าง ผู้
เดียวทำละเมิด แต่นายต้องรับ ผิดร่วมใน
การใช้จ่ายสินไหมทดแทน)

มาตรา ๔๒๗ บทบัญญัติในมาตราทั้งสองก่อนนั้น ท่าน
ให้ใช้บังคับแก่ตัวการและตัวแทนด้วย โดย
อนุโลม

อุทาหรณ์

ก. วาน ข. ขับรถยนต์ไป ส่ง ก. ที่สำนัก
งาน ระวังขับ ข. ทำรถชน ค. บาดเจ็บ ดังนั้น
ก. ต้องร่วมกันกับ ข. ใช้จ่ายสินไหมทดแทน

ให้ ค. เหมือนตั้งอุทาหรณ์ได้มาตรา ๔๒๕
และ ๔๒๖

มาตรา ๔๒๘ ผู้ว่าจ้างทำของไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความ
เสียหายอันผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคล
ภายนอกในระหว่างทำการงานที่ว่าจ้าง เว้น
แต่ผู้ว่าจ้างจะเป็นผู้ผิดในส่วนการงานที่สั่ง
ให้ทำ ฤๅในคำสั่งที่ตนให้ไว้ ฤๅในการเลือก
หาผู้รับจ้าง

อุทาหรณ์

จ้างมี ๒ ชนิด คือ จ้างแรงงาน และ
จ้างทำของ

จ้างแรงงาน คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง
เรียกว่า “ลูกจ้าง” ตกลงจะทำงาน
ให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “นายจ้าง”
และนายจ้างตกลงจะให้สินจ้างตลอด เวลา ที่

ทำงานให้ (ให้ดูมาตรา ๕๗๕) ถ้าลูกจ้าง
ทำละเมิดนายจ้างต้องรับผิดชอบด้วยในการ
ใช้ค่าสินไหมทดแทน (ให้ดูมาตรา ๔๒๕
และ ๔๒๖)

จ้างทำของ คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า
“ผู้รับจ้าง” ตกลงรับจะทำงานสิ่งใดสิ่ง
หนึ่งจนสำเร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า
“ผู้ว่าจ้าง” แต่ผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้าง
เพื่อผลสำเร็จแห่งการที่ทำงานนั้น (ให้ดูมาตรา
๕๗๗) จ้างทำของ ถ้าจะพูดอย่างง่ายๆ ก็
คล้ายกับที่เรียกกันว่าจ้างเหมา ผู้รับจ้างไม่
ใช้ตัวแทนของผู้ว่าจ้าง กรณีนี้ไม่เข้าอยู่ใน
มาตรา ๔๒๕, ๔๒๖, ๔๒๗ ข้างต้น เพราะ
ฉะนั้นตามธรรมดาผู้ว่าจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบ
เพื่อความเสียหายอันผู้ว่าจ้างได้ก่อให้เกิ
ขึ้น เช่น

(๑) ก. จ้าง ข. ไปปลูกเรือนในที่ของตน
เหมาแรงงาน จน ทำเสร็จ ๑,๐๐๐ บาท ถ้า ข.

เดินเล่นทำเรื่อพังทลาย ค. บาดเจ็บ ก. ไม่ต้อง
รับผิดชอบกับ ข. เพื่อความเสียหาย ของ ค.

(๒) แต่ถ้การที่เรื่อพังนั้นเป็นเพราะ
ก. สั่งให้ ข. เปลี่ยนใช้ไม้ขนาดบางที่สุด
ซึ่งการเปลี่ยนเช่นนี้เป็นเหตุให้ เรื่อ พังทลาย
ค. บาดเจ็บ ดังนั้น ก. ต้องรับ รับผิด เพื่อความ
เสียหายของ ค. เพราะ ก. เป็นผู้ผิดใน การ
งานที่ตนได้สั่งให้กระทำ

(๓) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก.
รู้ว่า ข. เป็นช่างที่เดินเล่นก็ยังขึ้นข้าง ข.
มาปลุกเรื่อ เมื่อเรื่อนั้นพังมาทับ ค. บาด
เจ็บ ก. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายของ ค.
เพราะ ก. เป็นผู้ผิดในการเลือกหา ผู้รับจ้าง

มาตรา ๔๕๙ บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุ
เป็นผู้เยาว์วิกลจริตก็ยังคงรับผิดชอบในผลที่ตน
ทำละเมิด บิดามารดาฯ ผู้อนุบาลของบุคคล
เช่นว่านี้ย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกับเขา ด้วย เว้น

แต่จะพิสูจน์ได้ว่าคนได้ใช้ความระมัดระวังตาม
สมควรแก่น้ำที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น

อุทาหรณ์

(๑) ก. ผู้เยาว์ได้ตั้งใจทำน้ำของ ข. ขา
หัก ดังนั้น ก. ก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก.
เป็น บิดา ก. ดังนั้น กฎหมายให้ถือว่า ก. ต้อง
ร่วมกับ ก. รับผิดชอบในการ ใช้ค่าสินไหมทด
แทนนั้น

แต่ถ้า หาก ก. พิสูจน์ได้ว่าได้ ใช้ ความ
ระมัดระวังในการดูแล แล้วแต่ ก. นั้น ก. ไป
เพื่อทำให้ น้ำข. ขาหัก ดังนั้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

มาตรา ๔๓๐ ครูบาอาจารย์ นายจ้าง ญาติคนอื่น ซึ่ง
รับผิดชอบบุคคลผู้ไร้ความสามารถ อยู่ เป็น
นิติบุคคล ชั่วคราวก็จะต้องรับผิดชอบร่วม

กับผู้อื่นความสามารถในการลเมิดซึ่งเขาได้
กระทำลงในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของตน
ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มิได้ใช้ความ
ระมัดระวังตามสมควร

อุทาหรณ์

ก. เป็นครูโรงเรียน ก. นักเรียนทำให้ม้า
ข. ขาหัก ตั้งนี้ในชั้นต้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ
ในผลแห่งการกระทำของ ก. แต่ถ้า ข. พิสูจน์
ได้ว่า ก. ได้ละเลยไม่นำพาในการควบคุม
ดูแลนักเรียน ตั้งนี้ ก. จึงจะต้องรับผิดชอบ
แห่งการกระทำของ ก.

(ให้สังเกตว่าหน้าที่ต้องนำสืบนั้นต่างกัน
กับบุคคลในมาตรา ๔๒๕)

มาตรา ๔๓๑ ในกรณีที่กล่าวมาในสองมาตรา ก่อน นั้น
ท่านให้นับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๔๒๖ มาใช้
บังคับด้วยโดยอนุโลม

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ใต้มาตรา ๔๒๕ และ ๔๓๐
สมมติว่า ค. ต้องออกค่า สิ้นไหม ทดแทนให้
ข. ๕๐๐ บาท ดังนั้น ค. มีสิทธิไล่เบี้ยเอาแก่
ก. ได้ทั้งหมด ตามทำนองมาตรา ๔๒๖

มาตรา ๔๓๒ . ถ้าบุคคลหลายคน ก่อให้เกิดเสียหายแก่
บุคคลอื่นโดยร่วมกันทำลเมิด ท่านว่าบุคคล
เหล่านั้น จะต้อง ร่วมกัน รับ ผลิตใช้ ค่าสินไหม
ทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น ความข้อนี้
ท่านให้ ใช้ตลอดถึงกรณี ที่ไม่สามารถ สืบรู้
ตัวได้แน่ว่าในจำพวก ที่ทำ ลเมิด ร่วม กันนั้น
คนไหนเป็นผู้ ก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วย
อนึ่งบุคคลผู้บุยง ส่งเสริม ฤฯ ช่วยเหลือ
ใน การทำลเมิด ท่าน ก็ให้ ถือ ว่า เป็น ผู้
กระทำลเมิดร่วมกันด้วย
ในระวาง บุคคลทั้งหลาย ซึ่งต้อง รับ ผลิต

ร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ท่านว่า
 ต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่าๆ กัน เว้นแต่
 โดยพฤติการณ์ ศาลจะวินิจฉัยเป็นประ
 การ^๕อน

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ข. ช่วยกันตีม้า ค. ขาหัก ดังนั้น
 ก. ข. ต้องรับผิดชอบร่วมกันในการใช้ ค่า สินไหม
 ทดแทนให้ ค.

วรรค ๒ ข. เป็นผู้ตีม้า ค. ขาหัก แต่ ก.
 เป็นผู้ช่วยเหลือไล่มาเข้ามา เพื่อให้ ข. ตีได้
 สะดวก ดังนั้น ก. ก็ต้องร่วมกันใช้ค่าสินไหม
 ทดแทนให้ ค. จะแบ่งส่วนความรับผิดชอบไม่ได้
 (ให้สัง เกตว่า ต่าง กับ ผู้สมรู้ ในทาง
 อาชญา)

วรรค ๓ (๑) ตามอุทาหรณ์วรรค(๑)
 สมมติว่า ข. ออกค่าสินไหมทดแทนให้ ค. ไป
 ๑,๐๐๐ บาท ข. มีสิทธิไล่เบี้ย เอา จาก ก.
 ๕๐๐ บาท

(๒) ตามอุทาหรณ์วรรค(๒) สมมติว่า
 ข. ได้ออก ค่า สิ้นไหมทดแทนให้ ก. ๑,๐๐๐
 บาท และฟ้องเรียกเอาจาก ก. ๕๐๐ บาท ตั้ง
 นี้ ก. อาจขอให้ ศาล กะ จำนวนเงิน ที่ ก. ต้อง
 รับผิดชอบน้อยลงมาได้ สุดแต่แต่ศาลจะ
 เห็นสมควรแก้พฤติการณ์

มาตรา ๔๓๓ ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่าน
 ว่าเจ้าของสัตว์ทุกบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้
 แทนเจ้าของจำต้องใช้ ค่า สิ้นไหมทดแทนให้
 แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายอย่าง
 ใดๆ อันเกิดแต่สัตว์นั้น เว้นแต่จะพิสูจน์
 ได้ว่าตนได้ ใช้ ความระมัดระวัง อัน สมควร แก่
 การเลี้ยงการ รักษา ตาม ชนิด และ วิสัย ของ
 สัตว์ ฤตามพฤติการณ์อย่างอื่น ฤพิสูจน์
 ได้ว่าความเสียหายนั้น ย่อมจะต้อง เกิดมีขึ้น
 ทั้งที่ได้ ใช้ ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น
 อนึ่งบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบดังกล่าวมา

ในวรรคต้นนั้น จะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอา แก่บุคคลผู้ที่เร้าฤๅยสัตว์นั้นโดยลเมิต ฤๅเขาแก่เจ้าของสัตว์อื่นอันมาเร้าฤๅยสัตว์นั้น ๆ ก็ได้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. เลี้ยงสุนัขไว้ ๑ ตัว สุนัขกัด ข. บาดเจ็บ ดังนั้นในชั้นต้น ก. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายของ ข.

(๒) ถ้า ก. พิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังสมควรแก่การเลี้ยงสุนัขชนิดนั้นแล้ว เช่น ได้ล่ามสุนัขไว้ด้วยโซ่ แต่เพิกเฉยมี ค. มาลอบตัดโซ่นั้นไปจึงเป็นเหตุให้สุนัขไปกัด ข. ได้ ดังนั้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่าการที่สุนัขหลุดออกจากโซ่นั้นเป็นเพราะ ก. ได้มั่วว่สุนัขจึงดึงโซ่ขาด หรือเพราะสุนัข

ของ ค. ได้มาเหยี่ยวทำให้สุนัข ของ ก. ตีง
โซ่ขาด ดังนั้นถ้า ก. ต้องรับผิดชอบค่าสินไหม
ทดแทนให้ ข. ๕๐๐ บาท ก. มีสิทธิไล่เบี้ย
เอาจาก ค. ได้

มาตรา ๔๓๔ ถ้าความเสียหายเกิดขึ้น เพราะเหตุ ที่โรง
เรือนถูกลูกปลุกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำ..
รุดบกพร่องก็ดี ถูกรักษาไม่เพียงพอ
ก็ดี ท่านว่าผู้ครองโรงเรือนถูกลูกปลุกสร้าง
นั้น ๆ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้า
ผู้ครองได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร เพื่อ
ยับยั้งมิให้เกิดเสียหายจนนั้นแล้ว ท่านว่า
ผู้เป็นเจ้าของ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน
บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรค ก่อน นั้นให้
ใช้บังคับได้ตลอดถึง ความบกพร่องใน การ
ปลูกอาคารขึ้นต้นไม้รกกอไฟด้วย
ในกรณีที่กล่าวมาใน สอง วรรคข้าง ต้น
นั้น ถ้ายังมีผู้อื่นที่ควรรับผิดชอบใน

การก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วยไซร้ ท่านว่า
ผู้ครอบงำเจ้าของจะใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่
ผู้อื่นก็ได้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. เป็นผู้เช่าอยู่ในเรือน
ของ ข. เรือนนั้นเก่าบำรุงรักษาไม่เพียงพอ
จึงพังทลายลงมาทับ ค. บาดเจ็บ ดังนั้น ก.
ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ ค. ผู้ต้อง
เสียหาย

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่าเรือน
นั้นเอียงเกือบจะพังทลาย ก. ได้อำไว้ถ้า
เรือนนั้นไว้และใช้ความระมัดระวังตามสม-
ควรแล้ว เรือนนั้นก็ยังไม่พังทลายลงมาทับ ค.
บาดเจ็บ ดังนั้น ข. ผู้เป็นเจ้าของต้องใช้ค่า
สินไหมทดแทนให้ ค.

วรรค ๒ ก. เช่าที่ดินของ ข. แปลงหนึ่ง
ที่ดินนั้นมีต้นมะขามต้นหนึ่งจนจะโค่น อยู่
แล้ว ก. ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

โดยเอาไม้ค้ำจนต้นไม้ขึ้นไว้ แต่ต้นไม้ก็ยัง
โค่นมาทับ ก. บาดเจ็บ ดังนั้น ก. ไม่ต้องรับ
ผิด แต่ ข. ผู้เป็นเจ้าของต้องรับผิดชอบในการ
ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ก.

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า
การที่เรือนนี้พังทะลายลง มาเป็นเพราะง.
ช่างก่อสร้างทำไว้บกพร่อง ดังนั้น ก. หรือ ข.
ผู้ที่ออกค่าสินไหมทดแทนไปนั้น อาจไล่
เบี้ยเอาจาก ง. ได้

มาตรา ๔๓๕ บุคคลใดจะประสบความเสียหายอัน
เกิดจากโรงเรือน ฤๅ สิ่งปลูกสร้าง อย่างอื่น
ของผู้อื่น บุคคลผู้นั้นชอบที่จะเรียกให้
จัดการตามที่จำเป็นเพื่อบำบัด บัดป้อง ภัยอัน
ตรายนั้นเสียได้

อุทธรณ์

ก. เห็น เรือน ข. เจ้า ของ ที่ดิน ข้าง เคียง

เกือบจะพังทะลายลงมาถึงเรือนของก. ดังนั้น
 ก. อาจเรียกให้ ข. จัดการ ค่าจ้าง หรือ ทำการ
 อย่างอื่นตามที่จำเป็น เพื่อบริการกันมิให้เรือน
 ของ ข. พังลงมาถึงเรือนของ ก. ได้

มาตรา ๔๓๖ บุคคลผู้อยู่ในเรือน ต้องรับผิดชอบ
 ในความเสียหายอันเกิดเพราะ ของ ตก หล่น
 จากเรือนนั้น ถ้าเพราะทั้งข้างของไป
 ตกในที่อันมิควร

อุทาหรณ์

ก. เช้าอยู่ในเรือน ข. มีกะถางต้นไม้
 ใบหนึ่งตกลงมาถูกศีรษะ ค. บาดเจ็บ ดังนั้น
 ก. ต้องรับผิดชอบ ค่าสินไหมทดแทนให้ ค.

มาตรา ๔๓๗ บุคคลใด ครอบครองควบคุมดูแลยาน
 พาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักร
 กล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการ
 เสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้น

แต่จะพิสูจน์ได้ว่า การเสียหายนั้น เกิดแต่เหตุสุดวิสัย ฤ็กเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ ฤ็กโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ ฤ็กโดยอาการกลไกของทรัพย์สินด้วย

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. ขับรถยนต์ไปในแม่น้ำโดยเฉี่ยวผิดทาง เรือของ ก. ชนเรือ ข. ล่ม ดังนั้น ก. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายของ ข.

(๒) สมมติว่ากรณีที่เรือของ ก. ชนเรือ ข. นั้นถูกพายุพัดทำให้เป็น การสุดวิสัยที่จะควบคุมเรือของ ก. ได้โดยดี ซึ่งไม่ใช่ความผิดของ ก. ดังนั้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕/๒๔๖๓ ธรรมสารเล่ม ๔ หน้า ๑๒๘ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘

(๓) สมมติว่าเรือของ ข. จอดซ้อนลำกับเรือของ ค. ทั้งไม่จุดคอมพิวเตอร์เป็นไปตามพระราชบัญญัติ การเดิน เรือใน น่านน้ำ สยาม พ. ศ. ๒๔๕๖ มาตรา ๑๐๕ เรือของ ก. แล่นไปตามปกติธรรมดาจึงโดนเรือ ข. ดังนั้น การที่เรือ ก. ชนเรือ ข. เป็นเพราะความผิดของ ข. ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

๑. ก) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๖๒/๒๔๗๑ ธรรมสาร เล่ม ๑๒ หน้า ๖๕๔

ดูพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำสยาม พ.ศ. ๒๔๕๖ มาตรา ๓๐๔ มีความว่า “ถ้าเรือที่โดนกันนั้น ต่างมีความผิดหรือความละเลยทั้ง๒ลำ ท่านว่าไม่ต้องปรับให้ฝ่ายใดใช้ค่าเสียหายอันตราซึ่งได้ มีแก่ลำใด ๆ หรือทั้งสองลำ เว้นไว้แต่ถ้าพิจารณาแล้วความปรากฏว่า มูลเหตุ ที่โดนกันได้เกิดจากฝ่ายใดโดยมาก ฉะนั้นจึงให้ศาลซึ่งมีหน้าที่ตัดสินกำหนดจำนวนเงิน ที่ฝ่ายนั้น จะต้อง ใช้ ค่าเสียหายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ฯลฯ”

ข) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๐/๒๔๖๕ ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๔๕๕ “จำเลยขับรถยนต์มาตามธรรมดาโดยใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว ผู้ตายลงจากรถอีกคันหนึ่งเดินจะตัดข้ามถนนมิได้ให้ถอยซ้ายแล้วหาจึงเป็นเหตุให้รถยนต์จำเลยขับแล่นสวนมาโดน ดังนั้นจำเลยไม่มีความผิดอาชญา”

ค) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕ และ ๔๐๐/๒๔๖๕ ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๔๐๘ “จำเลยขับรถรางไปตามธรรมดาพอถึงถนนจอแจ มีเด็กวิ่งผ่านหน้ารถโดยปราศจากความระมัดระวัง มาปะทะกับตะแกรงหน้ารถโดยบังเอิญ ซึ่งจำเลยไม่มี เวลาพอที่จะห้ามล้อ เด็ก จึง ตกตะแกรงและรลทับจำเลยไม่มีผิดอาชญา”

วรรค ๒ (๑) ก. เก็บน้ำมันเป็นชินไว้
ในบ้าน ไฟคติดน้ำมันเป็นชินลุกขึ้นไหม้บ้าน
ก. และลุกลามไปไหม้บ้าน ข. ด้วย ดังนั้น ก.
ต้องรับผิดชอบ ข.

(๒) ก. มีโรงสีไฟซึ่งใช้เตาด้วยกำลัง
ไอน้ำ เครื่องจักรระเบิดทำให้ ข. บาดเจ็บ
ดังนั้น ก. ต้องรับผิดชอบ ข.

นอกจาก ก. จะพิสูจน์ได้ว่า การนั้นเกิด
แต่เหตุสุดวิสัย หรือเป็นเพราะความผิด
ของ ข. เองตามทำนองในวรรค ๑

ชำนาญ หอสมุด

หมวด ๒

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป

ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ การทำให้
 สิ่งที่ถูกละเมิดได้เสียไปให้กลับคืนดังเดิม
 หรือใช้เงินแทนรวมทั้งค่าเสียหาย อันจะพึง
 บังคับให้ใช้ เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ
 อันได้เกิดขึ้นนั้นด้วย เพราะฉะนั้นความ
 เสียหายจึงอาจเป็นการ ทดแทน สิ่ง หนึ่ง สิ่ง
 ใดอันเขามีอยู่แล้ว (Damnum emergens)
 และ ขาด ประโยชน์ ที่ควรได้ (Lucrum
 cessans) ดังที่ได้กล่าวในบันทึก ข้อ ความ
 ทั่วไปลักษณะ ๕ ส่วนความเสียหายอย่าง
 อื่นอันมิใช่ตัวเงิน ซึ่งอาจเป็นความเสียหาย
 ต่อความรู้สึก (Dommage moral) นั้น
 ดูเหมือนผู้ต้องเสียหายอาจเรียกได้ ให้ดู

อุทาหรณ์และฟุตโน้ตได้มาตรา ๔๔๖

ค่าสินไหมทดแทนจะพึงให้ โดยสถานใด
เพียงใดนั้น มาตรา ๔๓๘ ให้ศาลวินิจฉัย
ตาม ควร แก่ พหุตุการณ์ และความร้ายแรง
แห่งละเมิด

ในหมวดนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้
ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่เป็นพิเศษออก
ไปจากหลักดังกล่าวข้างต้น คือ

๑. ในเรื่องค่าสินไหมทดแทน เพราะ
มีการละเมิดแก่ทรัพย์สิน (ให้ดูมาตรา ๔๓๘
วรรค ๒ มาตรา ๔๔๑)

๒. ค่าสินไหมทดแทน เพราะละเมิดแก่
ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ (ให้ดู
มาตรา ๔๔๓-๔๔๖)

๓. ค่าสินไหมทดแทน เพราะละเมิด
เกี่ยวแก่ชื่อเสียง หรือเกียรติคุณ (ให้ดู
มาตรา ๔๔๗)

มาตรา ๔๓๘ ค่าสินไหมทดแทน จะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด ฤ็ใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความสะดวกเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อขึ้นนั้นด้วย

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ให้อำนาจศาลที่จะ กำหนด ค่าสินไหมทดแทนตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

วรรค ๒ ก. ถักม้าของ ข. ไป ๑ ตัว ก. ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ข. ดังนี้

(๑) (ก) คืนม้าตัวนั้นให้ ข. หรือ

(ข) ถ้าคืนไม่ได้ เช่น ก. ฆ่ามันนั้นตายไปแล้ว ก็ใช้ราคาม้าตัวนั้น ให้ ข. (ให้ดูมาตรา ๔๓๙)

(๒) นอกจากในข้อ (๑) ข. อาจเรียก
รื้อเอาค่าเสียหายเพราะการที่มันนั้น ขาดใช้
การงานได้อีกด้วย

(ให้พิจารณาตามมาตรา ๒๒๒)

มาตรา ๔๓๗ บุคคลผู้จำต้องคืน ทรัพย์สิน อัน ผู้อื่น ต้อง
เสียไปเพราะลเมิดแห่งตนนั้น ยังต้องรับ
ผิดชอบตลอดถึงการ ที่ ทรัพย์สิน นั้น ทำลาย ลง
โดยอุบัติเหตุ ถ้า การคืน ทรัพย์สิน ตกเป็นพื้น
วิสัยเพราะเหตุอย่างอื่นโดยอุบัติเหตุ ถ้า
ทรัพย์สินนั้นเสื่อมเสียลงโดย อุบัติเหตุ นั้น ด้วย
เว้นแต่เมื่อการที่ทรัพย์สินนั้นทำลาย ถ้าตก
เป็นพื้นวิสัยจะคืน ถ้าเสื่อมเสียนั้น ถึง
แม้ว่าจะมิได้ มีการทำลาย ก็คงจะต้องตก
ไปเป็นไปอย่างนั้นอยู่เอง

อุทาหรณ์

(๑) ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๔๓๗ สมมติ

ว่า ม้านั้นตายเพราะโรคระบาดใน ระยะเวลาที่
 ก. ลักเอาไปอันเป็นเหตุสุดวิสัย เช่นนี้ ก.
 ต้องรับผิดชอบราคาม้านั้นให้ ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่าม้านั้นถ้าหาก ก. ไม่ได้ลักเอาไป ข. ก็คงเก็บม้านั้นไว้ในบริเวณ ซึ่งโรคระบาด แผลไป ถึงดังนี้ ก. ไม่ต้องรับผิดชอบราคาม้านั้นให้ ข. (แต่อาจรับผิดชอบในการที่ ข. ต้อง เสียหายใน การที่ม้านั้นขาดใช้การงาน)

มาตรา ๔๔๐ ในกรณี ที่ ต้องใช้ ราคาค ทรัพย์ อันได้เอาของเขาไปก็ดี ในกรณี ที่ ต้องใช้ ราคาค ทรัพย์อันลดน้อยลง เพราะบุบสลาย ก็ดี ฝ่าย ผู้ต้องเสียหายจะ เรียก ดอกเบี้ยใน จำนวนเงินที่จะต้องใช้ คิดตั้งแต่เวลา อันเป็น ฐานที่ ตั้งแห่งการประมาณราคานั้นก็ได้

อุทาหรณ์

ก. ลักม้า ข. ไปเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.

๒๔๗๓ ครั้นวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓
 ก. ข่มขืนตาย ดังนี้ ก. ต้องใช้ราคาม้าให้
 ข. ตามมาตรา ๔๓๘ สมมติว่าม้าม้าราคา ๑๐๐
 บาทเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณ
 ราคานั้นคือ วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓
 ดังนี้ ข. อาจเรียกร้องให้ ก. เสียดอกเบี้ย
 ร้อยละ ๗ ครั้ง ตั้งแต่วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ.
 ๒๔๗๓ จนกว่าจะใช้ราคาเสร็จก็ได้
 (ให้พิจารณาตามมาตรา ๒๒๕)

มาตรา ๔๔๑ ถ้าบุคคลจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน
 เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ เพราะเหตุแห่ง
 ทรัพย์สินของเขาไปก็ดี ถ้าเพราะทำของเขา
 ให้บุบสลายก็ดี เมื่อใช้ค่าสินไหมทดแทน
 ให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้ครองทรัพย์สินนั้น อยู่ใน
 ขณะที่เอาไป ถ้าขณะที่ทำให้บุบสลาย
 นั้นแล้ว ท่านว่าเป็นอันหลุดพ้นไปเพราะ
 การที่ได้ใช้ให้เช่นนั้น แม้กระทั่งบุคคล

ภายนอกจะเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่มีสิทธิอย่างอื่นเหนือทรัพย์สินนั้น เว้นแต่สิทธิของบุคคลภายนอกเช่นนั้นจะเป็นที่รู้ของแก่ตนๆ มิได้รู้ เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตน

อุทาหรณ์

(๑) ก. ลักม้า ๑ ตัวไปจาก ความครอบครองของ ข. แต่ความจริง ค. เป็นเจ้าของม้านั้น เมื่อ ก. ใช้น้ำสินไหมทดแทนให้ ข. แล้ว ค. จะเรียกร้องจาก ก. ไม่ได้

(ทั้งนี้เพราะกฎหมายสันนิษฐานว่า ผู้ที่ครอบครองสังหาริมทรัพย์ย่อมเป็น เจ้าของสังหาริมทรัพย์นั้น)

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก. ทราบแล้วว่า ค. เป็นเจ้าของที่แท้จริงแต่ ก. ก็ยังใช้น้ำสินไหมทดแทนให้แก่ ข. ดังนั้น ค. จะเรียกร้องเอา ค่าสินไหม ทดแทน จาก ก. อีกได้

(ส่วนความเกี่ยวพันระหว่าง ก. กับ ข. นั้น จะต้องพิจารณาตาม บทบัญญัติ เรื่อง ลาก มีควรวัดว่า ก. มีสิทธิเรียกคืนจาก ข. ได้เพียง ไรหรือไม่)

มาตรา ๔๔๒ ถ้าความเสียหายได้เกิดขึ้น เพราะความ ผิดอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้ต้องเสียหายประ กอบด้วยไซ้ ท่านให้นำบทบัญญัติ แห่ง มาตรา ๒๒๓ มาใช้บังคับ โดยอนุโลม

อุทาหรณ์

ก. ขับรถยนต์โดยเร็ว เต็มที่ไปใน ถนน หลวง ชนรถยนต์ ข. ซึ่ง จอด ขวาง อยู่ใน ถนนเสียหาย ดังนั้น การที่จะกำหนดค่าสิน ไหมทดแทน ศาลต้องวินิจฉัยความผิดของ ก. และ ข. ว่า จะ ชึ่ง หย่อน กว่า กัน เพียง ใด ตามมาตรา ๒๒๔ และให้ดู

๑) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๙/๒๔๗๐
 ชรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๘๓ “กระป๋องของโจทก์
 จำเลยปล่อยเลี้ยงอยู่ในตู้เดียวกัน ต่าง
 สมักรเข้าชีวิตกันเองมีบาดเจ็บ เจ้าของกระ-
 ป๋องไม่ต้องรับผิดชอบ ตาม กฎหมาย ลักษณะเบ็ด-
 เสร็จ บทที่ ๑๓๑ ”

๒) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๑๓/๒๔๖๘
 ชรรมสารเล่ม ๘ หน้า ๗๗๗ ซึ่ง วางหลักไว้ว่า
 “การโดนกันทั้งทางบกและทางน้ำนั้น ถ้า
 ต่างฝ่ายต่างเดินเลื้อยด้วยกัน

๑. ฝ่ายหนึ่ง เดินเลื้อย ก่อน แต่เพียง
 ความเดินเลื้อยนี้ เหตุ โดน กันไม่ อาจ เกิดขึ้น
 ฝ่ายเดินเลื้อยหลังทำให้เกิดเหตุ ฝ่ายหลัง
 ต้องรับผิดชอบ

๒. เดินเลื้อยด้วยกัน ใครเดินเลื้อยใกล้
 กับเหตุ ฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ

๓. ไม่ปรากฏว่าเป็น สถานใดใน ๑ และ
 ๒ แบ่งกันใช้ค่าเสียหาย ”

๓) พระราชบัญญัติการ เดิร เรือ ใน น่าน
น้ำ สยาม พ. ศ. ๒๔๕๖ มาตรา ๓๐๔ ใน พุท
ไนต์ได้มาตรา ๔๓๓

๔) คำพิพากษากฎีกาที่ ๕๕๕ และ ๖๐๐/๒๔๖๕
ธรรมสาร เล่ม ๑๐ หน้า ๖๓๒ “ทรัพย์สิน สมบัติ
ของฝ่ายใดที่เสียหายไปในการวิวาทจะเรียก
ร้องเอาแก่กันมิได้”

มาตรา ๔๔๓ ในกรณีทำให้เขาถึงตายนั้น ค่าสินไหม
ทดแทนได้แก่ค่าปลงศพรวมทั้งค่าใช้จ่าย อัน
จำเป็นอย่างอื่น ๆ อีกด้วย

ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทน
ได้แก่ค่ารักษาพยาบาลรวมทั้ง ค่าเสียหาย ที่
ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เพราะไม่สา
มารณประกอบการงานนั้นด้วย

ถ้าว่าเหตุที่ตายลงนั้นทำให้บุคคลคนหนึ่ง
คนใด ต้อง ขาด ไร้อุปการะ ตาม กฎหมาย ไป
ด้วยไซ้ร้ ท่านว่าบุคคลคนนั้นชอบที่จะได้
รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. หม่า ข. ตาย ตั้งขึ้น ก. ต้องใช้
ค่าปลงศพและ ค่าใช้จ่าย อัน จำเป็น ซึ่ง เกี่ยว
แก่การนั้น เช่นค่าบรรจุศพไปวัด

วรรค ๒ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ก. พัน ข. ผู้เป็นช่างก่อสร้างอยู่ใน บริษัท ก.
ข. ตาย เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ตั้งขึ้นนอกจากค่าสินไหมทดแทนอื่นๆ ก.
จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการต่อไปนี้

๑. ค่ารักษาพยาบาล ข. ตั้งแต่วันที่ ๑
เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึงเวลาที่ ข. ตาย

๒. ค่าที่ ข. ขาดการทำงานในบริษัท ก.
ตั้งแต่วันที่ถูกฟันจนถึงเวลาที่ ข. ตาย

วรรค ๓ ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า
ข. มีภรรยา ๑ คน ภรรยา ข. ยังมีสิทธิเรียก
ร้องให้ ก. ใช้ค่าสินไหมทดแทนในการที่ตน
ได้ขาดไร้ความอุปการ

ข้อสังเกต ความอุปการ (Entretien)

นั้นต่างกันกับการที่บุคคลมีหน้าที่ต้องทำงานให้ตามกฎหมาย Obligation Légale à la prestation de services) ตามมาตรา ๔๔๕ ผู้ที่อยู่ในความอุปการะหรือในการเลี้ยงดูเช่น ภรรยา บุตรซึ่งอยู่ในความอุปการะของสามีและบิดามารดา ส่วนหน้าที่ต้องทำงานให้ตามกฎหมาย นั้น เป็นหนี้ ชนิดหนึ่ง ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมีขึ้นโดยกฎหมายบัญญัติ เช่นภรรยา กฎหมายบัญญัติให้มีหน้าที่ทำงานในครอบครัว บุตร กฎหมายบัญญัติให้ทำงานให้บิดามารดา ให้ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๒๘/๒๔๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๕๐๘

มาตรา ๔๔๔ ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายฤอนามนั้น ผู้ต้องเสียหายชอบที่จะได้ชดเชยค่าใช้จ้างอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบ การาร

สิ้นเชิงๆแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบัน
นั้นและในเวลาอนาคตด้วย

ถ้าในเวลาพิพากษาคดี เป็นพื้นวิสัยจะ
หยั่งรู้ได้ แม้ความเสียหายนั้นได้มีแท้จริง
เพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายัง
สงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไข คำพิพากษานั้น
อีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้

อุทธรณ์

วรรค ๑ ก. เป็น ช่าง แก้วรถยนต์ อยู่ใน
บริษัทหนึ่ง ได้เงินเดือน ๆ ละ ๑๐๐ บาท
เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ข. พันแซน
ก. บาดเจ็บ ตั้งแต่วันที่ ก. มีสิทธิเรียกร้องให้ ข.
ชดเชย เช่นต่อไปนี้เป็น

๑) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

๒) ค่าที่ ก. ขาดการงาน เดือน ละ ๑๐๐
บาทในปัจจุบันและในอนาคต

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ วรรค ๑ สมมติว่า
ศาลมีอาจยังทราบไว้ในอนาคตนั้น แขน

ก. จะใช้ไม่ได้ทีเดียว หรือเมื่อรักษาหาย แล้วอาจใช้ทำงานได้ต่อไปดังเดิม เช่นนี้ ศาลจะกำหนดค่าเสียหายใน อนาคตไว้ก่อน ก็ได้ และ กล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไข ค่า พิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกิน ๒ ปี

สมมติว่าศาลตัดสินเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ให้ ข. ใช้ ค่าที่ ก. ขาดการทำงาน ในปัจจุบัน คือ ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ถึง วันที่ ๑ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๕๖๓ เป็นจำนวน ๑๐๐ บาท ค่าที่ขาด การงานใน อนาคตอีก ๒๐,๐๐๐ บาท และสงวน สิทธิ ตาม วรรค ๒ ครั้น วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ แขน ก. หายใช้ ทำงานได้ดังเดิม ดังนั้น ศาล อาจ แก้ค่าพิพากษานั้น คือให้ ข. ใช้ค่าสินไหม ทดแทนการที่ ก. ขาด การงานใน อนาคต นั้น เพียง ๑๐ เดือนเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท ก. ต้อง คืนเงิน ๑๙,๐๐๐ บาทให้ ข.

มาตรา ๔๔๕ ในกรณีทำให้เขาถึงตาย ฤ็ให้เสียหาย

แก่ร่างกายภายนอกก็ดี ในกรณีทำให้เขา
เสียเสรีภาพก็ดี ถ้าผู้ต้องเสียหามีความ
ผูกพันตามกฎหมายจะต้องทำการงานให้เป็น
คุณแก่บุคคลภายนอกในครัวเรือน ญาติสา
กรรมของบุคคลภายนอก นั้นใช่ ท่าน ว่า
บุคคลผู้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน นั้น จะ
ต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนให้แก่บุคคลภายนอก
เพื่อที่เขา ต้อง ขาดแรงงาน อัน นั้น ไป
ด้วย

อุทาหรณ์

ก. มา ข. บุตรของ ก. ชาวสวนตาย ดังนี้
แม้ว่า ก. จะไม่อยู่ในความอุปการของ ข. บุตรก็
ตาม แต่ ข. อาจมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะ
ช่วย ก. บิดาทำสวน (ถ้าหากมีกฎหมายบัญญัติ
หน้าที่ ของ บุตรไว้ดัง เช่น ประมวล กฎ..
หมายแพ่งเชอร์มัน) ดังนี้ ก. อาจเรียกค่าสิน

ไหมทดแทน จาก ก. เพื่อ ที่ ค. ต้อง ขาด แรง
งานนั้น

๑. เรื่องนี้ เป็นเรื่องหน้าที่ต้องทำงานตามกฎหมาย
(Obligation légale à la prestation
de services) ต่างกับการขาดความอุปการ (Entre-
tien) ตามมาตรา ๔๔๓ ให้ดูข้อสังเกตในมาตรา ๔๔๓ นั้น

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๔/๒๔๗๒ ข้าราชการ เล่ม ๑๓
หน้า ๑๘๑ “มารดาฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ซึ่งฆ่าบุตรตาย
ต้องนำสืบให้ได้ความว่าตนได้รับความเสียหาย อย่างไร มิ
ฉะนั้นมีสิทธิได้แต่ค่าปลงศพ ตามประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์มาตรา ๔๔๓ บรรทัดที่เท่านี้”

มาตรา ๔๔๖ ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกาย ฤ
อนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพ
ก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหม
ทดแทนเพื่อความที่เสียหายอย่างอื่นอันมิใช่
ตัวเงินด้วยอีกก็ได้ สิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่
โอนกันได้ และไม่ตกสืบไปถึงทายาท เว้น

แต่สิทธินั้นจะได้รับการยกเว้นไว้โดยสัญญา
 ญาได้ เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว

อนึ่งหญิงที่ต้องเสีย หาย เพราะ ผู้ใด ทำ
 ผิดอาญาเป็นทุสดีธรรมแก่ตนก็ ย่อม มี สิทธิ
 เรียกร้องทำนองเดียวกันนี้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ค่าเสียหายที่ผู้เสียหายอาจเรียก
 ร้องได้อีกตามมาตรานี้ คือค่าเสียหายเพื่อ
 ความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน คำในภาษา
 อังกฤษใช้ว่า “Which is not pecuniary
 loss” ตาม ประมวลแพ่งเยอรมัน มาตรา
 ๘๔๗ ซึ่ง ศาสตราจารย์ฝรั่งเศส ๘ นายได้
 แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า “Qui ne
 constituerait pas un dommage patri-
 monial” คือไม่ใช่ความเสียหายใน กอง
 ทรัพย์สิน (Patrimoine) ซึ่งหมายความว่า

ถึงความเสียหายที่เรียกใน ภาษา ฝรั่งเศส ว่า
 “ดอมมาจโมรอล” (Dommage moral)
 เช่น

(๑) ก. พัน ข. แขนขาด ดังนั้นนอกจาก
 ความเสียหายอันคิดได้ เป็นเงินเป็นทองเช่น
 ค่ารักษาพยาบาล ค่าไม่สามารถประกอบ
 การงาน ตามมาตรา ๔๔๔ และ ๔๔๕ ข.
 ยังรู้สึกเสียใจในการที่แขนขาด ความรู้สึก
 (Affection) เช่นนี้จัดว่าเป็น การเสียหาย
 ได้อย่างหนึ่ง ซึ่ง ข. อาจเรียกร้อง ค่าสิน
 โหมทดแทนจาก ก. ได้อีกสถานหนึ่ง

(๒) ตามอุทธรณ์ข้างต้น สมมติว่าข.
 ตายโดยโรคอื่น (ถ้าตายเพราะบาดแผลคดี
 อยู่ในมาตรา ๔๔๓-๔๔๔) โดยยังมีทัน
 เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจาก ก. ดังนี้ ก.
 ทายาทของ ข. จะมีสิทธิเรียกร้อง จาก ก. ได้
 ก็แต่ค่ารักษาพยาบาล และ ค่าไม่สามารถ
 ประกอบการงานซึ่งจะ ฟังได้รับ ตามมาตรา

๔๔๔ และ ๔๔๕ แต่จะเรียกร้องค่าเสียหาย
ตามมาตรา ๔๔๖ นี้ไม่ได้

(๓) ตามอุทธรณ์ (๒) สมมติว่าก่อน
ข. ตาย ก. ทำหนังสือให้ ข. รับสภาพหนี้ ว่า
ก. จะใช้เงินให้ ข. ๕๐ บาท สำหรับ ค่ารักษา
พยาบาล ค่าไม่สามารถประกอบการทำงาน
๑๐,๐๐๐ บาท ค่าเสียหายที่ ข. มีความรู้สึก
เสียใจในการแฉกขาด ๕,๐๐๐ บาท ดังนั้น
ถ้า ข. ตาย ภายหลัง ค. ก็มีสิทธิ เรียก ร้อง
จาก ก. ตามหนังสือรับสภาพหนี้

วรรค ๒ ก. ข่มขืนกระทำชำเรานางสาว
ข. ดังนั้นการที่ หญิงสาว ถูก ข่ม ขืน เช่นนั้น
ย่อมทำให้ หญิงนั้นรู้สึกเสียใจ เพราะเป็น
การเสียหายในความบริสุทธิ์ นางสาว ข. มี
สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน เพื่อ การ นี้
จาก ก. ได้อีกสถาน หนึ่ง นอกจาก ความ
เสียหายอื่น ๆ

มาตรา ๔๔๗ บุคคลใดทำให้เขา ต้อง เสียหาย แก่ ชื่อ
เสียงเมื่อผู้ต้องเสียหายร้องขอ ศาลจะสั่ง
ให้บุคคลนั้นจัดการตามควรเพื่อให้ชื่อเสียง
ของผู้นั้นกลับคืนดี แทนให้ ไร่ ค่าเสียหาย
ทุกอย่างให้ ไร่ ค่าเสียหายด้วยก็ได้

อุทาหรณ์

ก.โฆษณาในหนังสือพิมพ์ทำให้ ข. เสียชื่อ
เสียงตามอุทาหรณ์ได้ มาตรา ๔๒๓ ดังนั้น ข.
อาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจาก ก. เช่น
เงิน ๕,๐๐๐ บาท และขอให้ ก. โฆษณา คำ
พิพากษาใน หนังสือพิมพ์ได้อีก สถานหนึ่ง
ด้วย

มาตรา ๔๔๘ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย อัน เกิด แต่มูล
ลเมิตนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่ง
นับแต่วันที่ ผู้ต้อง เสียหาย รู้ถึง การ มูล

และรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน
 ฤเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำลเมิด

แต่ถ้าเรียก ร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็น
 ความผิด มี โทษ ตาม กฎหมาย ลักษณะ อาญา
 และมีกำหนด อายุความ ทางอาญาขาว กว่าที่
 กล่าวมานั้นไซ้ ท่านให้เอาอายุความที่ยาว
 กว่านั้นมาบังคับ

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.

๒๔๗๓ ก. ลูกจ้างของ ค. ข้าราชการตบ ข.

ขาดเจ็บ ก.หนีเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคมศกนั้น

ข.รู้ว่า ค. เป็นนายจ้างซึ่งต้องรับผิดชอบ ตั้ง

ข. ต้องฟ้อง ค. ภายใน วันที่ ๑ พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๔๗๔

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า ข.

ยังไม่รู้ว่าค.เป็นนายจ้างจนพ้นวันที่๑เมษายน
พ.ศ. ๒๔๘๓ แล้วจึงทราบ ดังนั้น ข. ก็หมด
สิทธิฟ้องร้อง ค.

วรรค ๒ เมื่อวันที่๑เมษายน พ.ศ.๒๔๗๓
ก. กับพวกปล้นทรัพย์ ข. ทำให้ข. บาดเจ็บ
ถึงสาหัส ดังนั้น ข. อาจฟ้องเรียก ค่าสินไหม
ทดแทน จาก ก. กับ พวกภายในกำหนดอายุ
ความทางอาญาซึ่งยาวกว่า คือภายใน ๑๕ ปี
ตามมาตรา ๓๐๑ ตอน ๒ และมาตรา ๗๘ (๒)

ชำนาญหอสมุด

หมวด ๓

นิรโทษกรรม

บันทึกขอความทั่วไป

คำว่า “นิรโทษกรรม” หมายความว่า การ
ปราศจากโทษในผลแห่งการกระทำ

การไม่ต้องรับผิดชอบในผลแห่ง การกระทำ
นั้น อาจมีทางที่จะพิจารณาได้ ๒ ประการ คือ

(๑) เหตุผลส่วนตัว ของ ผู้กระทำ ผิด
เช่น เด็กไม่รู้เดียงสา ผู้มีกายใจไม่สม
ประกอบ แต่เหตุข้อนี้ยังเป็นปัญหาว่ากฎ
หมายไทยจะยอมรับหรือไม่

(๒) เหตุผลในลักษณะคดี ซึ่งใน
หมวดนี้ได้มีบทบัญญัติไว้ คือ

ก) กระทำ การ บัง กัน โดย ชอบ ด้วย
กฎหมาย หรือกระทำตามคำสั่งอันชอบด้วย
กฎหมาย (ให้ดูมาตรา ๔๔๕)

ข) การกระทำเพื่อบังคับบัญชาอันตรายซึ่ง

มีมาโดยฉุฉฉฉฉ (ให้ดูมาตรา ๔๕๐) แต่
ในบางเรื่องจำต้องใช้คำสันนิษฐานใหม่ทดแทน

ค) บ้างกันภยันตรายอันจะเกิดจากสัตว์
(ให้ดูมาตรา ๔๕๒)

นอกจากกรณีนี้ที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังนี้
แล้ว ยังมีทางที่จะพิจารณาถึงกรณี
อื่น ๆ อีกซึ่งผู้กระทำไม่ต้งรับผิด เช่น
ในเรื่อง ความ ยิน ยอม ของ ผู้ที่ได้รับ ความ
เสียหาย

ฉฉฉฉฉฉฉฉ

มาตรา ๔๔๘ บุคคลใดเมื่อกระทำการป้องกันโดยชอบ
ด้วยกฎหมายที่ดี กระทำตามคำสั่งอันชอบ
ด้วยกฎหมายที่ดี หากก่อให้เกิดเสียหาย
แก่ผู้อื่นไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นหาต้องรับผิดชอบ
ใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่

ผู้ต้องเสียหาย อาจ เรียกค่า สินไหม ทด
แทน จากผู้เป็นต้นเหตุให้ ต้อง ป้อง กัน โดย
ชอบด้วยกฎหมาย ฤจากบุคคลผู้ให้คำสั่ง
โดยพลเมื่อนั้นก็ได้

อุทาหรณ์

(๑) ก. กำลังถูกผู้ร้ายปล้น ก. จึง
ยิงผู้ร้ายกระสุนปืนพลาดไปถูก ข. ดังนั้น ข.
จะ เรียก ค่า สินไหม ทดแทน จาก ก. ไม่ได้
(วรรค ๑) แต่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทน
จากผู้ร้ายอันเป็น ผู้ต้นเหตุให้ ก. ต้อง ป้อง
กัน (วรรค ๒)

(ในเรื่องบ้องกัณนั้น ให้เทียบดูตาม
กฎหมาย ลักษณะอาชญา มาตรา ๕๐, ๕๓)

(๒) ก. นายตำรวจได้เฝ้าคำสั่งให้ ข.
พลตำรวจจับค. มากักขังไว้โดย ก. กล่าวว่า ค.
เป็นผู้ร้าย ข. เชื่อว่าคำสั่ง^๑ นั้นชอบด้วย
กฎหมายจึงจับค. มาขังไว้ ความจริง ค. ไม่
ใช่ผู้ร้าย ก. จึงใจแกล้งสั่งให้จับ ดังนั้น ค.
เรียกคำสั่งใหม่ทดแทนจากข. ไม่ได้ (วรรค ๑)
แต่อาจเรียกคำสั่งใหม่ทดแทนจาก ก. ผู้
ให้คำสั่งโดยละเมิดนั้น (วรรค ๒)

(เรื่องกระทำตามคำสั่ง อัน ชอบด้วยกฎ-
หมาย ให้เทียบดูกฎหมายลักษณะอาชญา
มาตรา ๕๒, ๕๓)

๑ (ก) ตุลาพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๕/๒๔๗๐ ธรรมสาร เล่ม ๑๑ หน้า ๓๒๕ “ นาย
อำเภอไม่ยอมทำกรรมกรรมให้โจทก์ โดยเชื่อว่าคำสั่งของผู้บังคับบัญชาชอบด้วย
กฎหมายนั้น ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น”

(ข) “ศาลฎีกาจังหวัดออกคำสั่งให้เจ้าพนักงาน ด้าน ภาษี ยึดใบเสร็จเสียภาษี
สินค้าของโจทก์ไว้อันเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ออกคำสั่งต้องรับผิดชอบ”
ตุลาพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๐/๒๔๖๘ ธรรมสาร เล่ม ๘ หน้า ๑๕๘

มาตรา ๔๕๐ ถ้าบุคคลทำบุบสลาย ฤๅทำลายทรัพย์
 สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อจะบํารับตัดบั้งภัยอันตราย
 ซึ่งมีมาเป็นสาธารณโดยฉุกฉิน ท่านว่า
 ไม่จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หากความ
 เสียหายนั้นไม่เกินสมควรแก่เหตุ ภัยอันตราย

ถ้าบุคคลทำบุบสลาย ฤๅทำลายทรัพย์
 สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อจะบํารับตัดบั้งภัย
 ตรายอันมีแก่เอกชนโดยฉุกฉิน ผู้นั้นจะ
 ต้องใช้คืนทรัพย์นั้น

ถ้าบุคคลทำบุบสลาย ฤๅทำลายทรัพย์
 สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อจะบ้องกันสิทธิของตน
 ฤๅของบุคคลภายนอกจากภัยอันตรายอันมีมา
 โดยฉุกฉินเพราะตัวทรัพย์นั้นเอง เป็นเหตุ
 บุคคลเช่นนั้นหาต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทด
 แทนไม่ หากว่าความเสียหายนั้นไม่เกิน
 สมควรแก่เหตุ แต่ถ้าภัยอันตรายนั้นเกิดขึ้น
 เพราะความผิดของบุคคลนั้นเองแล้ว ท่าน
 ว่าจำต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. เห็นเพลิงไหม้เรือน ข. ถ้าไฟไหม้ดับก็จะถูกลามไหม้บ้านใกล้เคียง ก. จึงเข้าเรือเรือนค. ซึ่งอยู่ติดตอเพื่อตัดทางไฟ ดังนั้น ก. จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากก. ฐานละเมิดไม่ได้ (แต่จะเรียกจากเจ้าของบ้านที่ได้พินัยเพราะการรื้อเรือนนั้นในฐานลาภมิควรได้หรือไม่นั้น เป็นปัญหา ให้ดูเรื่องลาภมิควรได้)

วรรค ๒ ก. ซึ่งว่าขน้ำไม่เป็น ตกลงไป ในน้ำ เพื่อยุข แม่ค้าขายขนมพายเรือผ่าน มา ก. จึงยัดเรือ ข. ทำให้เรือล่ม ดังนั้น ก. ต้องใช้ค่าขนมให้ ข. แต่ไม่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

วรรค ๓ (๑) สุนัขของ ก. ไล่จะกัดข. ก. จึงตีสุนัขนั้นเพื่อบอกกันภัยอันตราย ดังนั้น ก. ไม่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ข.

ชั่วสุนัข ๆ จึงไล่จะกัด ดังนี้ ข. ต้องใช้ค่า
สินไหมทดแทนให้ ก

(ในเรื่องกระทำด้วยความจำเป็น ให้
เทียบตามกฎหมายลักษณะอาชญามาตรา ๔๕)

มาตรา ๔๕๑ บุคคลใช้กำลังเพื่อป้องกัน สิทธิของตน
ถ้าตามพฤติการณ์ จะขอให้ ศาล ฤๅ เจ้าหน้าที่
ช่วยเหลือให้ทันทั่วที่ไม่ได้ และถ้ามิได้
ทำในทันใด ภัยมีอยู่ด้วยการที่ตนจะได้สม
ดังสิทธินั้นจะต้องประวิงไปมากฤๅถึงแก่สาบ
สูญได้ไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นหาต้องรับผิดชอบ
ใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่

การใช้กำลังดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น
ท่านว่าต้องจำกัด ครัวเคร่ง แต่ เฉพาะที่ จำ-
เป็นเพื่อจะบำบัดภัยอันตรายเท่านั้น

ถ้าบุคคลผู้ใด กระทำ การ ดังกล่าวมาใน
วรรคต้น เพราะหลงสันนิษฐานพลาดไปว่า
มีเหตุอันจำเป็นที่จะทำได้ โดยชอบด้วยกฎ-

หมายไซ้ ท่านว่าผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบค่า
สินไหมทดแทนให้แก่บุคคลอื่น แม้ทั้ง
การที่หลงพลาดไปนั้นจะมีไฉ่เป็นเพราะความ
ประมาทเลินเล่อของตน

อุทาหรณ์

(มาตรการ เป็นเรื่องสิทธิ ที่จะช่วย ตัวเอง
(Justice privee หรือ self-help))

วรรค ๑ ก. ขายแหวนให้ ข. วงกำหนด
ส่งมอบในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๗๗ ครั้น
ถึงวันนั้น ก. ลงเรือเพื่ออพยพไปอยู่ต่างประเทศ
ตั้งแต่อีก ไม่ยอมส่งมอบแหวนนั้นโดย
ดี ข. มีสิทธิที่จะเอาแหวนนั้นมาด้วยผลการ
ตนเองได้

(ดูอุทาหรณ์ใน คำอธิบาย ของชุดเตอร์
หน้า ๗๖ และให้ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๕/
๒๕๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๑๕๒ “เจ้าของ
ห้องนุคตลกและยกเตาไฟ ของ ผู้เช่า ซึ่งผิด
สัญญาไม่ชำระ ค่าเช่า ออกไป ไข่นอกห้อง

เพราะกลัวจะเกิดไฟไหม้ขึ้น แล้วใส่กุญแจ
ห้องไว้ จำเลยไม่มีผิดทางอาญา”)

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค (๑) การที่
ข. จะใช้กำลังเอาแหวนนั้นมา ต้องทำโดย
เครื่องคิดเพื่อการนั้นเท่านั้น ถ้า ข. ถือเอา
สิทธินั้นเพื่อทำร้ายร่างกาย ก. ดังนั้น ข. ก็
ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ก.

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค (๑) สมมติว่า
ยังไม่ถึงกำหนดส่งมอบ ก. เตรียมลงเรือ
เพื่อไป สิงคโปร์ และ จะกลับมาทันกำหนด
ส่งมอบ แต่ ข. สำคัญผิดว่า ก. จะอพยพ
ไปอยู่ต่างประเทศ ข. จึงบุกรุกเข้าไปใน
บ้าน ก. เพื่อเอาแหวนนั้น ดังนั้น ข. ต้อง
ใช้ ค่าสินไหมทดแทนในการที่บุกรุกเข้าไป
ในบ้าน ก.

มาตรา ๔๕๒ ผู้ครอง อสังหาริมทรัพย์ ชอบที่จะจับ
สัตว์ของผู้อื่นอัน เข้ามาทำความเสียหายใน

อสังหาริมทรัพย์นั้น และยึดไว้เป็นประกัน ค่าสินไหมทดแทน อันจะพึงต้องใช้แก่ตนได้และ ถ้าเป็นการจำเอนโดยพฤติการณ์ แม้จะฆ่าสัตว์นั้นเสียก็ชอบที่จะทำได้

แต่ว่า ผู้ นั้น ต้อง บอก กล่าวแก่เจ้าของสัตว์โดยไม่ชักช้า ถ้าและหาตัวเจ้าของสัตว์ไม่พบ ผู้ที่จับสัตว์ไว้ต้องจัดการตามสมควรเพื่อสืบทอดตัวเจ้าของ

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) กระบือของ ก. เข้า มากินต้นข้าวในนาของ ข. ข. มีสิทธิจับ กระบือตัวนั้นไว้เป็น ประกัน ค่าสินไหมทดแทน เพื่อต้นข้าวที่เสียไปนั้นได้

(๒) ถ้า กระบือ ตัวนั้นพอสมา ก. ได้พยายามจับก็ถูกกระบือขวิด และเป็นการพ้นวิสัยที่จะจับ ถ้าปล่อยไว้จะทำให้ต้นข้าวเสียหายมากมาย ดังนั้น ข. จะฆ่ากระบือตัวนั้นเสียก็ได้

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค (๑) เมื่อ ข.
จับหรือฆ่ากระบือนั้นแล้ว ถ้า ข. รู้ว่า ก.
เป็นเจ้าของกระบือ ก็ต้องบอกไปยัง ก.
โดยไม่ชักช้า ถ้าไม่รู้ก็ต้องจัดการตามที่
สมควร เพื่อสืบหาตัวเจ้าของ เช่นตาม
ชนบท ก็ควรแจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น
เพื่อเจ้าของ จะได้จัดการในเรื่องกระบือนั้น
ต่อไป

ถ้าผู้ครองสงฆ์หรือภิกษุเอากระบือไว้โดยเจตนาทุจริต
มีผิดฐานลักทรัพย์ ศาลพิพากษาฎีกาที่ ๓๑๕/๒๔๗๐ ธรรมสาร
เล่ม ๑๓ หน้า ๓๑๐

สำนักหอสมุด